Editura UNIVERS

Creația lui Robert Walser (1878—1956) stă sub semnul unei unități speciale. Nu numai pentru că în interiorul activității sale scriitoricești nu se diferențiază epoci și faze deosebite. Un alt motiv obligă cititorul să plece în înțelegerea ei de la caracterul unitar. Anume, faptul că între speciile literare abordate de el, orice separație devine imposibilă. Fie că a făcut roman, nuvelă, jurnal, eseu, schiță sau poezie, pretutindeni Walser a desființat limitele sau convențiile.

TUDOR OLTEANU

Lei 4,75

195

1972

ROBERT WALSER • PLIMBAREA

ROBERT WALSER

PLIMBAREA

COLECȚIA MERIDIANE

Robert Walser

Plimbarea

În românește de *Bucur Stănescu*

Prefața de *Tudor Olteanu*

Editura UNIVERS

București — 1972

Coperta: *George Leolea*

ROBERT WALSER
DER SPAZIERGANG
DIOGENES VERLAG

PREFAȚA

Uitatei sau prea puțin cititei opere a lui Robert Walser i se face în prezent o a doua nedreptate : ignorată de cititorii celui de-al doilea și al treilea deceniu al secolului nostru, ea este astăzi situată de admiratorii săi, mereu mai numeroși, alături de marile creații narative ale epocii contemporane, care poartă semnătura unui Robert Musil, unui Franz Kafka, unui James Joyce, unui Marcel Proust sau a unui Thomas Mann. Dimensiunile autentice ale scrisului lui Robert Walser exclud, însă, ambele exagerări. Făcînd parte din generația de scriitori care a realizat înnoirea fundamentală a prozei și artei narative a contemporaneității, acest scriitor elvețian de limbă germană a suportat în mod firesc riscul nereceptării imediate, în așteptarea justiției estetice a viitorului. Dar, în cazul său, așteptarea ca timpul să treacă și să-i restituie locul meritat s-a dovedit a fi un proces complicat și dificil. Omenirea, marele public, a receptat între timp marile mutații ale narațiunii moderne și le-a legat definitiv și plenar de nume ilustre, ca Joyce sau Kafka. Întîrziind redescoperirea lui, Robert Walser a provocat reacția plină de pasiune a „partizanilor" săi — Carl Seelig, Jochen Greven sau Martin Walser — dar, în același timp, a dus și la imposibilitatea de a i se elogia valoarea sa de

precursor, aflat în umbra strălucitei pleiade de romancieri și povestitori ai secolului. Robert Walser se face cunoscut abia în urma utilizării majore și chiar epuizării soluțiilor narative pe care, printre alții, le-a propus în momentele de început. Înțelegerea operei sale nu mai poate fi făcută altfel decît prin datele pe care proza ulterioară le-a verificat și împlinit. Revenirea în actualitate a acestui scriitor — iar, pentru publicul românesc, un prim act de cunoaștere — reprezintă de aceea un act cu multiple semnificații: descoperirea unui univers necunoscut, reîntoarcerea la izvoarele prozei moderne, cunoașterea elementelor primare ale narațiunii actuale, precum și prilejul de a reflecta asupra proceselor care au determinat evoluția de pînă azi a genului.

Biografia spirituală a lui Robert Walser rimează într-un mod neașteptat cu cea a întregii generații. Prin data de naștere (15 aprilie 1878) aparține secolului al XIX-lea și asupra întregii sale vieți planează atmosfera sufocantă în care acest veac își încheie existența. Născut într-o epocă de supremație literară a naturalismului, Walser însuși pare a fi eroul unui roman sau coșmar naturalist: de la tatăl său, Adolf Walser, moștenește doar mizeria și neputința de a o depăși; mama sa, Elise Marti, îi transmite o incurabilă boală nervoasă. Această ereditate încărcată apropie destinul lui Walser de cel al lui Robert Musil (1880—1942), cu deosebirea că primul va păstra delicat secretul vieții sale, pe cînd al doilea va încerca să se explice el însuși prin această cheie. În orașul natal, Biel, scriitorului îi sînt dictați primii pași în viață: este pregătit pentru o umilă carieră administrativă. Urmează același lanț al dramaticelor căutări de eliberare ale funcționarului de administrație, atît de cunoscute din biografia și opera lui Franz Kafka. Nimic nu i se va părea lui Robert Walser mai stupid decît acest gen de sclavie modernă la care este supus de sărăcie. Mai tîrziu, în romanul *Frații și surorile Tanner (Geschwister Tanner)* va

nota: „Cum ar arăta o instituție bancară pe o pajiște verde și bogată?" Rînd pe rînd este angajat al unei case de editură germană din Stuttgart, agent de bancă, lacheu, copist, muncitor într-o țesătorie din Winterthur etc. Neputînd accepta mult timp nici una dintre aceste ocupații, Walser își face o voluptate din a le schimba și a călători. Din peregrinările sale va rezulta întregul fundament al operelor pe care începe să le publice din 1902. Debutul său are loc la Zürich, unde este descoperit de Josef Viktor Widmann, care-i publică în ziarul „Bund" primele poezii și proze. Stabilirea pentru cîțiva ani la Zürich reprezintă pentru scriitor și cea dintîi încercare de a-și asigura existența din arta scrisului.

Anii primelor călătorii sînt decisivi pentru Walser. Călătoria este mijlocul fundamental prin care Robert Walser și-a format personalitatea, prin care și-a lărgit orizontul cunoașterii. Spre sfîrșitul secolului trecut, poposește la München, unde face cunoștință, printre mulți alți scriitori, cu Wedekind, unul din marii precursori ai literaturii expresioniste. În 1899 îl vizitează la Zürich pe Franz Blei, cel care zece ani mai tîrziu îi va publica lui Franz Kafka în revista sa „Hyperion" grupajul de scurte povestiri *Contemplație*. Datorăm lui Blei un prim portret al acestui etern adolescent, timid și totuși irascibil: „Pe culoar stătea un băiat, zvelt, într-o jachetă ale cărei mîneci erau prea scurte, cu mîinile roșii încrucișate ținînd pe genunchi pălăria", „fără nici o expresie". Acestuia el îi mărturisește, cum va menționa în *Doctor Franz Blei*, întregul său program de acțiune: „Mă voi închide în singurătatea unei camere de suburbie și acolo voi încerca să scriu poezii". În conștiința lui Walser s-a produs încă din această vreme o clarificare decisivă: sărăcia îl desparte de oameni, îi impune sclavia, dar ea este singura cale de a cunoaște viața, unicul drum spre fericirea de a trăi.

Cea mai mare încercare la care se supune Robert Walser este călătoria și stabilirea la Berlin. Capitala germană este

teatrul în care se desfăşoară ambiţiile sale de realizare dar, totodată, şi eşuarea. La un an după sosirea în capitala imperiului, în 1906, publică primul său roman, *Fraţii şi surorile Tanner*. În 1908 publică al doilea roman *Der Gehülfe (Ajutorul)*, iar în 1909, pe cel de-al treilea, *Jakob von Gunten*. Evenimentele care constituie materia narativă a celor trei romane sînt comune : lungile sale călătorii, încercările de a găsi un liman, tentativele succesive de apropiere faţă de semeni. Sub nume diferite — Simon Tanner, Joseph Marti, Jakob von Gunten — apare figura aceluiaşi rătăcitor Walser, plecat în căutarea bucuriei de a trăi. Prezenţa sa nu trece neobservată, în ciuda insuccesului. Numeroase cronici îi remarcă originalitatea. J.V. Widmann îi admiră libertatea pe care şi-o asumă în felul cum conturează acţiunea, cum înregistrează detaliile obiectelor ; Felix Poppenberg îi descoperă predilecţia pentru transferul în planul fabulos şi oniric al faptului de viaţă ; Hans Bethge constă că epica sa impune „o nouă modalitate de a privi asupra lucrurilor cotidiene" ; tot acum Max Brod — prietenul şi colaboratorul lui Franz Kafka — se declară un entuziast admirator al său. Izolate, aceste voci nu au putut să-i aducă lui Walser succesul, iar izolarea sa a devenit acută. Anii petrecuţi la Berlin au reprezentat pentru el o chinuitoare şi febrilă activitate, care, în cele din urmă, i-au agravat boala. Mereu mai disperat, mai extenuat, Walser se retrage înfrînt în 1913 spre oraşul natal.

Anii imediat premergători ca şi cei ai primului război mondial îl găsesc la Biel. Revenindu-şi din criză, reia cu patimă scrisul şi apariţiile se succed într-un ritm impresionant : *Aufsätze* (Articole — 1913), *Gedichte* (Poezii — 1914), *Kleine Dichtungen* (Mici poezii — 1914), *Prosastücke* (Bucăţi de proză — 1916), *Kleine Prosa* (Proză scurtă — 1917), *Poetenleben* (Viaţa poeţilor — 1918), *Seeland* (1919). Dar în procesul său de împlinire intervine o ruptură. Marile

evenimente care au frămîntat Europa nu par să-i trimită ecouri. Războiul, care a fost pentru întreaga generaţie o răscruce, o imensă suferinţă dar şi momentul descoperirii adevărului, s-a desfăşurat departe de Alpii în care Walser medita la puritatea naturii. Ceea ce a scris în această perioadă constituie împlinirea elanurilor sale de tinereţe, etapa în care îşi demonstrează plenar marea sa forţă de mînuitor al prozei scurte. Dar este şi momentul în care Robert Walser se epuizează, în care devine, inconştient, prizonierul propriei sale maniere. Actul său inovator încetează iar ceea ce scrie de acum încolo este o variantă pe aceeaşi temă. Uitarea care-l acoperă din ce în ce mai mult se datorează în mare parte şi incapacităţii sale de a evolua. Pentru un Musil sau Kafka de abia deceniul al treilea este decisiv, ca punct istoric ce separă romanul şi proza secolului al XX-lea de ceea ce a fost înainte. Drumurile se despart definitiv : Walser se opreşte, se limitează la modalităţile care au pregătit marea izbucnire a lui Joyce din *Veghea lui Finnegan*, a lui Proust din *În căutarea timpului pierdut*, el rămîne doar un precursor. Începe un lung epilog al vieţii şi creaţiei sale. Scrie un roman — autobiografic la fel ca şi celelalte — intitulat *Theodor* (pierdut în aşteptarea publicării), un volum de proză scurtă, *Die Rose (Trandafirul* — 1925*)*, apoi mii de pagini rămase nepublicate. După cîteva încercări ratate de sinucidere, în 1929 se retrage definitiv din lume. Pînă la 25 decembrie 1956, cînd moare în timpul unei plimbări, Walser a trăit într-o totală înstrăinare, întreruptă doar de dialogurile cu fidelul său prieten, Carl Seelig. Reeditările făcute în decursul acestei îndelungate agonii, în decorul a multor sanatorii sau case de alienaţi, precum şi ediţia de opere complete (în 12 volume), pregătită de Seelig începînd cu 1953, nu pot schimba adevărata faţă a lucrurilor : ca prozator, Robert Walser şi-a încheiat existenţa în jurul anului 1920.

Creaţia lui Robert Walser stă sub semnul unei unităţi speciale. Nu numai pentru că în interiorul activităţii sale scriitoriceşti nu se diferenţiază epoci sau faze deosebite. Un alt motiv obligă cititorul să plece în înţelegerea ei de la caracterul unitar. Anume faptul că, între speciile literare abordate de el, orice separaţie devine imposibilă. Fie că a făcut roman, nuvelă, jurnal, eseu, schiţă sau poezie, pretutindeni Walser a desfiinţat limitele sau convenţiile. Contaminarea reciprocă dintre acestea este rezultatul unei profunde necesităţi pe care scriitorul elveţian a resimţit-o. În consens cu generaţia sa, cu reacţia antinaturalistă care cuprinde începutul secolului, Walser consideră că în imitarea realităţii arta trebuie să descopere complexitatea trăirilor profunde, că ea este rezultatul unui complicat proces de rostire al vieţii interioare. Pentru a reda artei libertatea de expresie — pentru a cîta oară în istoria literară se repetă acest act! — criteriile de separare a genurilor sînt abolite. Schiţele sau eseurile sale pot fi considerate autentice poeme în proză, romanul o desfăşurare amplă de stări interioare sau comentarii asupra unei unice secvenţe din filmul vieţii. Paginile scrise de Robert Walser se adaugă unele altora, fără nici o greutate, firesc, ca şi cum ar face parte dintr-o singură şi imensă clipă de inspiraţie. Consecinţele sînt, de aceea, pregnante: analiza unei pagini relevă fără să diminueze semnificaţiile întregului, orice antologie sau selecţie devine posibilă şi reprezentativă. De altfel, prezentul volum oferă o asemenea alăturare a unor proze scurte, scrise la mare diferenţă în timp, fără ca să apară vreo stridenţă, şi fără să se poată decide dacă aparţin liricului sau epicului.

Pentru a pătrunde în modul în care Robert Walser a participat la înnoirea prozei moderne, plecarea de la concepţia despre lume a autorului este obligatorie. Este un aspect care individualizează mişcarea literară germană sau de influenţă germană; căutarea inovaţiilor în tehnicile de expresie e o

obligaţie impusă în primul rînd de lumea ideilor şi nu un simplu experiment formal. Nu este greu de presupus că, prin predispoziţiile sale naturale ca şi prin eterna sărăcie la care a fost supus, Walser dezvoltă în opera sa o adevărată filozofie a vieţii. Locul central în concepţia sa despre existenţă îl ocupă sărăcia. Poate părea ciudat, dar pentru el sărăcia este garanţia libertăţii absolute, a neangajării faţă de societatea vrăjmaşă şi a păstrării purităţii naturale. În volumul semnificativ intitulat „Von Glück des Unglücks und der Armut" *(Despre norocul nenorocului şi al sărăciei)*, Walser, ci, în literatura elveţiană de la începutul secolului nostru, rea şi cruzimea existenţei, de a înregistra în oglinda „pură" a sărăciei totul pînă la capăt. Ideea este romantică şi Walser aparţine prin practicarea ei reactualizării romantismului de la începutul secolului al XIX-lea. Numit adesea „virtuos al sărăciei", Walser reface prin propria suferinţă drumul spre atitudinile esenţiale spiritualităţii romantice: însingurarea, durerea scurgerii timpului, adoraţia spaţiului infinit. Acceptarea ideilor romantice nu este specifică doar lui Walser, ci, în literatura elveţiană de la începutul secolului nostru, ea apare în creaţia lui Albert Steffen, a lui Heinrich Federer sau Paul Ilg. Pledoaria pentru nefericirea oamenilor de pretutindeni îl apropie pe acest scriitor de marile elanuri ale artei romantice, deşi profesarea sărăciei nu are nimic sublim, nimic din expunerea eroică a individualităţii, din gigantismul romantic. Din contră, Walser descoperă în paupertate putinţa de a înregistra în surdină ciclurile de existenţă ale naturii, dorinţa de împlinire în natură. Prin această egalitate dintre fiinţa socială şi fiinţa naturală, îşi motivează dreptul de a scrie, de a vedea lumea, dar şi de a se revolta împotriva ei. Sentinţa sa sună astfel: „În sărăcie se află fericita libertate şi mobilitate".

Eliberat prin sărăcie de prizonieratul social — sărăcia fiind gestul de refuz al oricărui „contract social" —, eul

său descoperă întreg spectacolul de minciună al societății înconjurătoare. *Plimbarea, Istoria lui Helbling* sînt de fapt montaje de măști cu care grupul social și-a falsificat identitatea. Din echivalarea dintre puritate și sărăcie, apare la Walser cea mai importantă caracteristică a creației sale: ironia. În opera sa, ironia este gestul de supremă revoltă, actul prin care scriitorul descoperă posibilitatea de a face din realitate o aparență înșelătoare, de a o „răsturna" acoperind-o cu ridicol *(Două povestiri)*. Omul de succes este pentru Walser „maimuțoiul", masca socială a femeii este prețiozitatea. Ironia lui Walser e o variantă a ironiei romantice, desprinsă din opera atît de admirată de el a lui Jean Paul. Chiar atunci cînd încearcă să reconstituie o secvență din istoria cantoanelor helvetice *(Bătălia de la Sempach)*, gestul de sacrificiu al eroului Arnold este o ironie față de superb decorata armată de aristocrați ai imperiului.

Dar ironia are în proza lui Robert Walser o consecință inexistentă în arta romantică. Diferențierea e generată de felul în care Walser concepe omul, și deci pe el însuși, ca punct de plecare pentru cunoaștere. Omul lui Walser, la fel ca și cel al lui Robert Musil, este „fără însușiri". Sărăcia arată omului că nu are vreo calitate socială, că nu aparține prin nimic ei. Furat de orice însușire, omul său acceptă negația a orice: „Sînt peste măsură de energic în a lăsa totul la voia întîmplării și a nu face nimic", afirmă Walser în *Mici poezii*. Negația este absolută și, în cele din urmă, anulează chiar revolta; ea se convertește în plictiseală iar Walser ajunge la saturația de a asista la spectacolul unei omeniri automatizate. Stingerea revoltei atrage după sine renunțarea la ironie? În ciuda faptului că omul său își anulează resentimentul, Walser nu renunță la ironie, ci îi conferă o altă funcție: ea se metamorfozează într-un principiu al descoperirii detaliilor, a amănuntelor unui om sau obiect care contrastează cu semnificația sau destinația esențială.

Ironia lui Walser este o continuă iritare a privirii, aptă să descopere pretutindeni în detaliul vizual podoaba, „fardul", adică falsificarea esenței naturale.

Astfel, conturul, culoarea, dimensiunea devin în proza lui Robert Walser rezultatul unei calificări ironice a obiectului. Aspectul perceput prin simțuri nu e decît modalitatea de a-i stabili sensul esențial. Ceea ce realizează Walser caracterizează întreg noul val al prozei în care se înregimentează Kafka, Joyce sau Thomas Mann: corpul obiectelor este aparența ideii, iar universul înconjurător o țesătură de idei vizibile. Cunoașterea înseamnă, deci, călătorie. Cea mai puternică impresie pe care o provoacă proza lui Walser este aceea a unei continue rătăciri, a unor complicate traiectorii, prin care el își descoperă universul. Călătoria lui Robert Walser unește orașul cu cîmpia, socialul cu naturalul, nefericirea cu fericirea, echivalează sărăcia cu puritatea, spaima cu bucuria. În *Plimbarea,* Walser face continuu aceste treceri și, fără convingerea că plimbarea este de fapt o traversare de abstracțiuni, sensul acestei capodopere de proză scurtă nu poate fi transparent. Cînd Walser descrie ceea ce vede, de fapt înregistrează ceea ce gîndește; pictura, pasiunea pentru vizual este la el o modalitate de a vorbi despre sine. Nu același lucru îl face Kafka în *Procesul* sau *Castelul*? A vedea coridoare întortocheate, a vedea ziduri care ascund adevărul, nu este un tip de confesiune? Obiectul cuprins prin descriere în proza lui Walser funcționează, modern, ca element parabolic: el exemplifică, descoperă ceva distinct de el și nu are valoare prin sine. Registrul de culori are pentru Walser o semnificație precisă: verdele reprezintă infinitul naturii, în timp și spațiu, spre exemplu, dar toate în general conservă în ele melodia timpului. Pentru a sublinia sensul adînc al prezenței obiectului, acest autor face apel la corespondența dintre simțuri, ceea ce-l apropie de

impresionism, de simbolism. Walser este un precursor al modernității nu numai pentru că atenția sa e destinată lumii interioare a personajului, ci și pentru că și-a supus simțurile la un maxim efort.

Călătoria este actul esențial prin care „omul fără însușiri" își dovedește libertatea, libertatea de a fi nicăieri, sau pretutindeni. Natura reprezintă, deci, în cadrul acestei opere nu doar termenul de comparație pentru răul social sau redescoperirea purității originare, ca pentru gîndirea romantică — prefațată de scrierile „elvețianului" Jean-Jacques Rousseau. Ea cuprinde și dezvoltă bucuria de a gîndi, libertatea de a gîndi. Existența umană e privită ca un ciclu natural :

> Cînd s-a început, cînd, unde a-nceput, ceea ce
> m-a îngălbenit ?
> Să pară pentru mine totul ca
> vrăjit ? Totuși nu sînt siliți și alții
> tot fără dragoste prin lunga viață să pribegească ?
> Ce-mi lipsește mie suflet beat de frumusețe ?"
>
> *(Ce-mi lipsește)*)

Îngălbenirea este colorarea dată stingerii lente. Walser imaginează existența umană sub formă vegetală. În romanul *Jakob von Gunten* își prezicea propriul sfîrșit în chipul următor : „Într-o zi din ființa și din începutul meu va ieși un miros oarecare, voi fi floare și, puțin, ca pentru amuzamentul meu, voi mirosi, și atunci îmi voi înclina capul. Brațele și picioarele îmi vor adormi ciudat, spiritul, mîndria, caracterul, toate, toate se vor sfărîma și veșteji, și eu voi fi mort, nu mort cu adevărat, numai așa într-un chip oarecare mort și voi trăi probabil acolo șaizeci de ani și voi muri." În mijlocul unei literaturi care în definirea omului apela continuu la instincte, Walser descoperă liniștea melancolică a plantei, seninătatea și viața sa reglată de

lumină și umbră. Această particularitate a construcției lui Walser, izbitor de asemănătoare ca esență cu cea din *În căutarea timpului pierdut* a lui Marcel Proust, a fost observată de Christian Morgenstern la lectura romanului *Frații și surorile Tanner.*

Prozele lui Robert Walser au un singur personaj autentic : călătorul. Tot ceea ce el vede denotă viața psihică a acestuia. Existența personajului este dimensionată, ca aceea a unei plante, de ciclul zi-noapte. *Plimbarea* sau *Schwendimann* încep ca acțiune dimineața și se încheie seara. Ceea ce se vede într-o zi este parabola vieții. Înserarea îl cuprinde pe Walser-personajul, cu inutile flori strînse buchet, sau în fața unui schelet, emblemă a morții. De altfel, Walser și-a presimțit moartea, încetarea gîndului, ca oprire undeva pe o cărare. Ideea l-a silit să integreze acțiunea prozelor sale unei singure zile. Adică, ceea ce, din alte motive, făcuse și James Joyce în *Ulise.* Dar, alături de Walser-personajul, și Walser-autorul încearcă să respecte unitatea semnificativă a zilei, săptămînii și lunii. Romanul *Ajutorul* este conceput în treizeci de capitole care simbolizează unitatea temporală a lunii. Integrat unei asemenea perspective, personajul ca și autorul trăiește în natură libertatea, în afara naturii — în camera „închiriată" — senzația prizonieratului și a înstrăinării. Dezolantele „cutii" care abundă în proza lui Walser sînt simboluri ale imposibilității de a călători, de a vedea sau gîndi *(Doamna Wilke).*

O superficială lectură din Robert Walser arată că de-a lungul paginilor nu se întîmplă cu adevărat nimic. Atunci care este sensul narațiunii într-un roman ca *Ajutorul ?* Pretextul de a monta seria de plimbări, de meditații, de scrisori, sau fragmente de memorii. Adică tot ceea ce, disparat, oferă și volumul de față : scrisoare, memoriu, fragment de jurnal. Dar real, narațiunea nu mai are decît

funcţia de legătură ; e o motivaţie că ochiul se mută pe mereu alte aspecte ale vieţii. Mobilitatea privirii este infinit mărită de faptul că cel care vede, deci care se vede dilatat în univers, e călătorul. Se naşte în proza lui Robert Walser un personaj care trece mereu prin alte medii şi stări — descrise simbolic prin culori, volume, podoabe, vestimente etc. Avem în fond de-a face cu un picaro modern, înzestrat cu o mare fineţe a simţurilor, ironic în manieră romantică, supus ordinii cosmice ca o plantă. Mai mult decît atît : Walser-personajul nu este şi el un continuu servitor, lacheu, slujbaş ca şi un Gil Blas, sau Don Pablo Buscon ? Aceşti oameni dinafara societăţii, care văd de aceea profund mecanismele ce stau la baza ei, vorbesc, povestesc numai în numele lor. Walser întrebuinţează aproape exclusiv ca persoană a verbului narativ persoana întîi : aceasta e o altă semnificativă întoarcere a prozei moderne spre autenticitate, spre firescul unei adresări intime către un cititor de către un autor care nu are de unde să ştie mai mult decît ştie, decît a văzut şi gîndit el însuşi.

Sînt în scrisul lui Robert Walser multe alte aspecte care reprezintă un grad mare de interes, chiar dacă nu fac din autorul lor un mare scriitor. De importanţă deosebită este faptul cum el întrebuinţează dar şi distruge dialogul. Printr-o prelungită adresare reverenţioasă, personajul lui exclude orice replică din partea partenerului ; dar replica celuilalt e anulată şi prin efecte conjugate : prin apostrofa care reduce la tăcere, prin scrisoarea care nu va primi niciodată răspuns (în romanul *Ajutorul* există două scrisori fără răspuns, *Scrisoarea către mamă* şi *Scrisoarea către tată*, care amintesc de faimoasa *Scrisoare către tată* a lui Kafka), prin destăinuirea nedorită a istoriei propriei vieţi, prin explicarea unor probleme fundamentale în faţa unui ascultător incapabil de cunoaştere.

Oprindu-ne la ceea ce am considerat esenţial, să încheiem reordonînd aspectele care fac indiscutabil din Robert Walser un precursor : infuzia de lirism a prozei, prin apelul la virtuţile artei romantice, ironia ca sistem de descoperire şi organizare a fastului decorativ, introspecţia realizată prin parabolă, universul floral sau vegetal, călătoria şi personajul picaresc în replică modernă, predominarea exclusivă a naraţiunii la persoana întîi. Şi toate acestea cerute de o concepţie despre lume şi om ; nu — aşa cum s-ar putea crede — din pură satisfacţie a complicării expresiei.

Tudor Olteanu

Plimbarea

Mărturisesc că într-o frumoasă dimineaţă, nu mai ştiu precis la ce oră, deoarece ni-a venit poftă să pornesc la plimbare, mi-am pus pălăria pe cap, am părăsit biroul sau camera nălucirilor şi am coborît în grabă treptele pentru a hoinări pe stradă. Aş putea adăuga că în casa scărilor am întîlnit o femeie ce părea a fi o spaniolă, peruviană sau creolă. Ea afişa o măreţie palidă şi veştedă. Trebuie totuşi să-mi interzic, cu toată severitatea, a mă ocupa de această braziliană sau ce-o fi fost ea, căci nu am voie să risipesc nici spaţiu, nici timp. După cît pot să-mi amintesc astăzi, cînd scriu toate acestea, în clipa în care am păşit pe strada luminoasă şi veselă mă aflam într-o dispoziţie romantic-aventuroasă, ce mă făcea fericit. Lumea matinală care se desfăşura înaintea mea mi-a apărut atît de frumoasă, de parcă o vedeam pentru prima oară. Tot ce zăream îmi lăsa impresia plăcută de amabilitate, bunătate şi tinereţe. Am uitat imediat că sus, în odaia mea, tocmai eram adîncit în gînduri negre deasupra unei pagini goale de hîrtie. Toată tristeţea, toată suferinţa şi toate frămîntările apăsătoare erau ca şi dispărute, deşi mai simţeam încă vie înaintea mea, ca un ecou, o oarecare gravitate. Voios, pîndeam cu nerăbdare tot ce ar fi putut să mi se întîmple sau să mă întîmpine în timpul plimbării. Paşii mei erau solemni şi liniştiţi şi, după cîte ştiu,

continuîndu-mi drumul, mă înfăţişam plin de demnitate. Îmi place să-mi ascund sentimentele de ochii semenilor mei, fără ca totuşi să manifest teamă în acest sens, căci aş considera asta ca o greşeală sau o prostie. Nu făcusem nici douăzeci sau treizeci de paşi într-o piaţă vastă şi animată, cînd m-am şi întîlnit cu domnul profesor Meili, o capacitate de primul rang. Ca şi cum ar fi fost însăşi autoritatea de nezdruncinat, profesorul Meili părea serios, ceremonios şi plin de măreţie ; în mînă avea un baston inflexibil, întruchipare a ştiinţei, care-mi inspira fiori, veneraţie şi respect. Nasul profesorului Meili era un nas sever, imperios, un nas ascuţit de vultur sau de uliu, iar gura era închisă şi strînsă juridic. Umbletul ilustrului savant era asemenea unei legi neclintite ; din ochii duri ai profesorului Meili, ascunşi înapoia sprîncenelor stufoase, strălucea întreaga istorie a lumii şi imaginea unor fapte eroice, de mult apuse. Pălăria sa se asemăna cu un suveran inamovibil. Stăpînitorii din umbră sînt cei mai mîndri şi mai severi. Luat în general, profesorul Meili se comporta totuşi cît se poate de blajin, ca şi cînd n-ar fi fost, în nici o privinţă, nevoie să lase să se observe ce putere şi importanţă colosală personifica el, iar făptura sa, în ciuda oricărei neînduplecări şi severităţi, îmi apărea simpatică, deoarece îmi spuneam că oamenii care nu ştiu să surîdă dulceag şi frumos, sînt sinceri şi de încredere. Se ştie doar că există ticăloşi care simulează a fi buni şi amabili şi au îngrozitorul talent să-şi însoţească întotdeauna cu un zîmbet prevenitor şi plăcut nelegiuirile pe care le comit.

Adulmec parcă o librărie şi un librar, tot aşa, după cum bănuiesc şi observ în curînd, o brutărie, cu litere făloase de aur, care vrea să fie menţionată şi pusă în valoare imediat. Înainte însă trebuie să menţionez un preot sau un pastor. Un farmacist, ciclist sau biciclist, trece foarte aproape pe lîngă plimbăreţ, adică pe lîngă mine, ca şi un medic de stat-major sau de regiment. Un pieton modest nu trebuie nici el să rămînă nebăgat în seamă sau neconsemnat, căci îmi solicită o amabilă menţionare. E vorba de un telal şi peticar îmbogăţit. Băieţi şi fete aleargă liberi şi neînfrînaţi în lumina soarelui. „Lasă-i să zburde“, mi-am spus eu, „vîrsta îi va înspăimînta şi-i va înfrîna. Prea devreme, din nenorocire.“ Un cîine se înviorează la apa unei fîntîni. Îmi pare că rîndunelele ciripesc în văzduhul albastru. Cîteva doamne elegante, în rochii uluitor de scurte şi cu cizmuliţe colorate, extrem de fine şi înalte, se fac, sper, tot aşa de bine remarcate, ca orice altceva. Două pălării de pai sau de vară ies în evidenţă. Chestiunea cu pălăriile bărbăteşti de pai stă astfel : zăresc, va să zică, pe neaşteptate, două pălării de pai în văzduhul limpede şi proaspăt, şi sub pălării stau doi domni de cea mai bună condiţie, care, printr-o amabilă ridicare şi clătinare a pălăriei, par să-şi dea reciproc bineţe. Evident că la această ceremonie pălăriile sînt mai importante decît purtătorii şi posesorii lor. De altfel autorul este rugat foarte respectuos să se ferească de persiflările şi zeflemisirile într-adevăr inutile. Este rugat să rămînă serios, şi sper că a înţeles aceasta, odată pentru totdeauna.

Deoarece o librărie extrem de impunătoare și bogat aprovizionată s-a nimerit să-mi apară în chip atrăgător înaintea ochilor și am simțit imboldul și plăcerea de a face acolo o vizită scurtă și fugitivă, n-am șovăit să intru în magazin, cu vădite bune maniere, fapt care, desigur, mă îndemna să gîndesc că voi fi socotit, probabil, mai mult ca un inspector și revizor de cărți, ca un colecționar dornic de informații și fin cunoscător, decît ca un cumpărător bogat și ca un client bun, care e agreat și primit cu drag. Cu ton politicos, peste măsură de precaut și, bineînțeles, cu cele mai alese expresii, m-am interesat de tot ce este mai nou și mai bun în domeniul beletristicii. „Aș putea cumva să cunosc și de asemenea să apreciez îndată", am întrebat eu timid, „lucrarea cea mai solidă și serioasă și, ca atare, cea mai citită și mai prompt recunoscută și solicitată ? M-ați îndatora în cel mai înalt grad, dacă ați avea deosebita amabilitate și ați vrea să-mi prezentați cartea, care — desigur nimeni n-o poate ști atît de bine ca dumneavoastră — s-a bucurat și se va bucura și în viitor de cea mai mare favoare, atît la publicul cititor, cît și la reprezentanții temuți și, de aceea, fără îndoială, lingușiți, ai criticii. Nici nu bănuiți cît de mult mă interesează să aflu care, din toate cărțile sau operele condeiului stivuite și expuse aici, este respectiva carte preferată și de căpătîi a cărei vedere, foarte probabil, va face din mine, după cum trebuie să presupun în chipul cel mai viu cu putință, un cumpărător spontan, bucuros, entuziasmat. Dorința de a vedea pe autorul preferat al lumii culte și capodopera sa admirată, aplaudată furtunos și, așa cum am spus, probabil, aceea de a o cumpăra, mă furnică și mi se strecoară prin toate mădularele. Pot să vă rog politicos, să-mi arătați această carte de cel mai mare succes, pentru ca pofta care a pus stăpînire pe toată ființa mea să fie satisfăcută și să înceteze a mă sîcîi ?" „Cu multă plăcere", răspunse librarul. El dispăru ca o săgeată din cîmpul meu vizual, pentru ca în clipa următoare să revină la cumpărătorul cel mai nerăbdător și cel mai interesat, avînd într-adevăr în mînă cartea cea mai cumpărată și cea mai citită, de o valoare cu adevărat durabilă. Ducea atît de atent și solemn prețiosul produs al spiritului, de parcă ar fi purtat o relicvă sacră. Fața sa era extaziată ; înfățișarea sa exprima cea mai mare venerație, și cu un zîmbet pe buze, așa cum numai credincioșii și cei pătrunși de devotament pot surîde, îmi așeză înainte, în felul cel mai curtenitor, ceea ce adusese. Am privit cartea și am întrebat :

„Puteți jura că aceasta este cea mai răspîndită carte a anului ?"

„Fără îndoială."

„Puteți susține că aceasta este cartea care trebuie neapărat citită ?"

„Absolut."

„Oare cartea este într-adevăr și bună ?"

„Ce întrebare cu totul inutilă și inadmisibilă !"

„Vă mulțumesc foarte mult", am răspuns eu cu sînge rece și, pentru că trebuia neapărat citită, am preferat să las cartea, care găsise cea mai mare răspîndire, să stea liniștită acolo unde sta și m-am îndepărtat fără zgomot și fără să mai stric o singură vorbă. „Om incult și ignorant !" a strigat firește după mine vînzătorul, în supărarea sa

adîncă, destul de îndreptățită. Dar l-am lăsat să vorbească și am pornit tihnit mai departe, și anume, cum voi explica și arăta imediat, cît mai amănunțit, direct la cea mai apropiată și importantă bancă.

Socoteam că trebuie să intru acolo, pentru a primi informații sigure despre oarecare hîrtii de valoare. „În trecere, să dau o fugă la o instituție financiară", gîndeam sau am spus pentru mine însumi, „căci e frumos și face impresie extrem de bună să tratezi probleme financiare și să expui chestiuni care sînt dezbătute numai în șoaptă."

„E bine și se potrivește de minune că ați venit personal la noi", mi-a spus la ghișeu, pe un ton prietenos, funcționarul plin de răspundere și, în timp ce zîmbea aproape mucalit, însă, în orice caz, foarte plăcut și bine dispus, a adăugat :

„Cum am spus, e bine că ați venit. Tocmai voiam să vă scriem pentru a vă face o comunicare, indiscutabil plăcută pentru dumneavoastră, care acum se poate rezolva verbal, și anume că, din însărcinarea unei asociații sau cerc de femei milostive și filantroape, ce evident vă vor binele, noi nu v-am debitat cu

o mie de franci

ci, ceea ce fără îndoială ar putea să fie substanțial mai bine pentru dumneavoastră, v-am creditat în mod avantajos, ceea ce vă confirmăm în acest moment, și vă rog să fiți așa de bun să luați notă exact despre acest fapt, în cap sau acolo unde vă convine. Presupunem că această comunicare vă este plăcută, căci, sincer vorbind, ne faceți o impresie, care, am dori să ne permiteți a o mărturisi,

ne spune, cu mare precizie, că dumneavoastră tocmai aveți îngrijorător de mare nevoie de asistența unor ființe frumoase și delicate. Banii vă stau la dispoziție începînd de astăzi. În clipa aceasta, se vede cum o bucurie puternică v-a cuprins fața. Ochii vă strălucesc ; gura, cu care probabil n-ați mai rîs de multă vreme, căci griji zilnice și presante v-au interzis în chip respingător să faceți asta, și pentru că dumneavoastră vă aflați probabil, de cele mai multe ori, în toane rele, deoarece tot felul de gînduri negre și triste vă învăluie fruntea, are în acest moment ceva radios. Frecați-vă acum mîinile de plăcere și fiți bucuros că aceste cîteva binefăcătoare nobile, amabile, mișcate la gîndul sublim de a diminua suferința și de a alina sărăcia, sînt atît de bune să ia în considerație faptul că un poet sărac și fără succes (căci asta sînteți, totuși, nu-i așa ?) are nevoie de ajutor. Vă felicităm pentru că s-au găsit cîțiva oameni care au avut condescendența să-și amintească de dumneavoastră și pentru că nu toți oamenii nesocotesc cu indiferență multdisprețuita existență a poetului."

„Suma de bani ce mi-a fost donată de mîini blînde și binevoitoare de zîne sau de femei", am spus eu, „aș vrea s-o las liniștit să stea la dumneavoastră, unde, fără îndoială, este mai bine păstrată, deoarece dispuneți de casele de bani necesare, asigurate atît împotriva incendiilor, cît și împotriva hoților, pentru a feri comorile de orice distrugere și pieire. În afară de asta mai plătiți și dobînzi. Pot să vă rog să-mi eliberați o confirmare de primire ? Îmi închipui că, după placul și nevoile mele, sînt liber să ridic oricînd sume mai

mici, din această sumă mare. Aş vrea să remarc că sînt econom. Voi şti să procedez cu donaţia aceasta ca un bărbat serios care ştie ce vrea, iar binevoitoarelor donatoare le voi exprima mulţumirea, într-o scrisoare ponderată şi amabilă, ceea ce intenţionez să fac chiar mîine dimineaţă, pentru ca să nu se uite din cauza amînării. Presupunerea că aş fi sărac, pe care dumneavoastră aţi exprimat-o cu atîta francheţe mai înainte, se poate întemeia, totuşi, pe o observaţie perspicace şi justă. Dar este pe deplin suficient că eu însumi ştiu ceea ce ştiu, şi că eu însumi sînt cel mai bine informat cu privire la persoana mea. Aparenţa, domnul meu, înşală adesea şi este mai bine să laşi pe cineva să se pronunţe singur asupra sa, decît s-o facă altul, rostind o judecată pripită. Pe un bărbat, care a văzut şi a păţit multe, nu poate să-l cunoască nimeni mai bine ca el însuşi. Fără îndoială că în unele momente rătăcesc prin ceaţă şi mă pierd în mii de şovăieli şi încurcături şi mă simt adesea părăsit în chip mizerabil. Dar cred că este frumos să lupţi. Un bărbat nu trebuie să se mîndrească cu bucuriile şi cu plăcerile. Mîndrie şi mulţumire nu-i pot aduce, în adîncul sufletului său, decît eforturile pe care le-a învins şi suferinţele pe care le-a îndurat cu răbdare. Dar despre asta nu se irosesc cu plăcere vorbe. Care bărbat onest n-a fost niciodată în viaţa lui părăsit şi cărei fiinţe omeneşti i-au rămas, în decursul anilor, cu desăvîrşire neatinse de dintele vremii, speranţele, planurile, visurile ? Unde este sufletul ale cărui năzuinţe, dorinţe îndrăzneţe, dulci şi măreţe imagini despre fericire, s-au realizat, fără ca el

să fi fost nevoit să le aducă dureroase modificări ?"

Mi-a fost emisă şi înmînată o chitanţă pentru o mie de franci, după care seriosul deponent şi omul cu cont curent a trebuit să-şi ia rămas bun şi să se retragă, acesta nefiind altcineva decît eu însumi. Nespus de fericit de o asemenea avere-capital care mi-a picat în chip atît de miraculos, ca din cer, am părăsit biroul frumos şi înalt al casieriei, pentru a-mi putea continua plimbarea afară, în aer liber.

Vreau să adaug, şi să sper că-mi este permis (deoarece nu-mi vine în minte în momentul de faţă, ceva nou şi inteligent), că purtam în buzunar o politicoasă şi fermecătoare invitaţie de la doamna Aebi. Invitaţia mă poftea cu toată consideraţia şi mă solicita să binevoiesc a mă înfăţişa neapărat, la ora douăsprezece şi jumătate precis, la un modest dejun. Îmi propusesem ferm să dau curs invitaţiei şi să apar punctual, la ora indicată, la amintita persoană demnă de preţuire.

În timp ce tu, iubit şi amabil cititor, îţi dai osteneala să mergi scrupulos, cu grijă, înainte, în luminoasa şi prietenoasa lume a dimineţii, împreună cu scriitorul şi născocitorul acestor rînduri, nu grăbit, ci mai curînd cît se poate de tihnit, lucid, simplu, cu băgare de seamă şi liniştit, am ajuns amîndoi în faţa brutăriei cu firmă aurită pe care am mai menţionat-o, unde ne simţim îndemnaţi să ne oprim îngroziţi şi să ne minunăm, în chip deprimant, de înfumurarea grosolană şi, în acelaşi timp, de trista schimonosire strîns legată de ea, a plăcutului şi atrăgătorului tablou rustic.

Am exclamat spontan : „Pe legea mea, un om cinstit poate fi peste măsură de indignat în fața unor asemenea barbarii ca aceste inscripții aurite pe firme, care imprimă peisajului în care trăim o pecete de egoism, lăcomie de bani și o jalnică și totală abrutizare a sufletului ! Un meșter brutar simplu, cinstit are oare cu adevărat nevoie să apară atît de impunător, să lucească orbitor, cu nesăbuita sa reclamă de aur și argint, și să strălucească în soare ca un prinț sau ca o doamnă dubioasă, ahtiată după podoabe ? Să-și coacă numai și să-și frămînte pîinea cu cinste și cu înțeleaptă modestie ! În ce lume de escroci începem sau am și început să trăim, dacă nu numai că obștea, vecinii și opinia publică rabdă ci, din nefericire, laudă chiar pe față, ceea ce jignește orice bun-simț, orice înclinație spre rațiune și amabilitate, orice simț pentru frumusețe și cumsecădenie, tot ce se umflă în pene în mod patologic și autorizează pe un om, cu înfățișare caraghioasă de golan, ca, pe o distanță de o sută de metri și mai bine, să strige în aerul cinstit și curat : «Eu sînt ăsta și ăsta ! Am atîția bani și-mi pot permite să surprind în mod neplăcut. Cu luxul meu respingător, eu sînt fără îndoială un mitocan și un nătîng, un individ lipsit de gust, dar nu-mi poate interzice nimeni să fiu necioplit și nerod.» Literele aurite, scînteind cît vezi cu ochii, strălucind oribil, au oare vreo legătură acceptabilă, cinstit îndreptățită, și sînt în vreo relație sănătoasă cu — pîinea ? Nicidecum ! Dar într-un colț oarecare, într-un unghер oarecare al lumii, la o anumită oră, au apărut lăudăroșenii și fanfaronade detestabile, care, asemenea unor regretabile și jalnice

inundații, au făcut progrese după progrese, și smulgînd cu ele gunoiul, murdăria și nebunia, le-au împrăștiat prin lume și au pus stăpînire chiar și pe onorabilul meu brutar, pentru a-i perverti bunul său gust de pînă acum și a-i submina modestia sa înnăscută. Aș da mult, mi-aș da brațul sau piciorul stîng, dacă, printr-un astfel de sacrificiu, aș putea ajuta să revină vechiul și frumosul simț pentru temeinicie, vechea și buna cumpătare, dacă aș putea să redau țării și oamenilor acea onestitate și modestie, care, desigur adesea și spre regretul tuturor celor bine intenționați, s-au pierdut. La naiba cu mania mizerabilă de a părea mai mult decît ei ! Faptul că pericolul de război, moartea, mizeria, ura și jignirile s-au împrăștiat pe pămînt și au așezat, ca un blestem, o mască de răutate și ticăloșie pe fața a tot ce există, este o adevărată catastrofă. Așa că un meseriaș să nu mai facă pe domnul și o femeie simplă pe doamna ! Dar astăzi oricine vrea să te orbească și să sclipească, oricine vrea să fie altul, și fin și frumos, să fie domn, să fie doamnă, încît te îngrozești. Totuși, cu vremea, poate că lucrurile revin la normal. Vreau să sper."

De altfel, imediat, cum se va afla în curînd, mă voi trage singur de urechi pentru manifestările mele de domn și pentru comportamentul meu boieresc. În ce fel, se va vedea. N-ar fi drept ca eu să critic pe alții fără cruțare, iar pe mine însumi să mă tratez cît mai delicat și indulgent cu putință. Un critic care face așa nu este un critic adevărat, și scriitorii nu trebuie să abuzeze de profesiunea de literat. Sper că această frază place

tuturor, stîrneşte satisfacţie şi este aplaudată călduros.

În stînga şoselei, o turnătorie, cu mulţi muncitori şi în plină activitate, provoacă zgomote neobişnuite. Cu această ocazie, mă ruşinez sincer că mă plimb pur şi simplu, în timp ce alţii se spetesc muncind. Desigur eu trudesc şi creez, probabil, atunci cînd toţi aceşti muncitori au încetat lucrul şi se odihnesc.

Un montor pe bicicletă, camarad din batalionul de armată teritorială 134/II, îmi strigă în treacăt : „După cît se pare te plimbi iară în plină zi de lucru !" Îl salut rîzînd şi recunosc bucuros că are dreptate, spunînd că mă plimb.

„Oamenii bagă de seamă că mă plimb", gîndeam în sinea mea şi mă plimbam calm mai departe, fără să mă supăr cîtuşi de puţin de faptul că am fost prins în flagrant delict, căci ar fi fost o prostie mare din partea mea.

În costumul meu de englez, de un galben-deschis, primit în dar, trebuie să mărturisesc sincer mi se părea că sînt un mare lord, mare senior, un marchiz care se plimbă în sus şi în jos prin parc, cu toate că pe unde mă plimbam eu, nu era decît un mic loc sărăcăcios, pe jumătate rustic, jumătate suburbie, simplu, simpatic, modest, şi o şosea îngustă, iar nicidecum un parc distins, aşa cum mi-am îngăduit a insinua, afirmaţie pe care o retrag liniştit, pentru că orice idee de parc este total inventată şi nu se potriveşte aici. Fabricuţe mai mari sau mai mici şi ateliere mecanice se aflau împrăştiate la întîmplare, înconjurate de verdeaţă. Aici, de jur împrejur, agricultura mănoasă, bogată, îşi dă parcă prieteneşte mîna cu industria plină de zgomot şi de vuiet de ciocane, industrie care istoveşte prin muncă şi are în sine un aspect sărăcăcios. Nuci, cireşi şi pruni dădeau drumului blînd, sinuos, ceva atrăgător, distractiv şi delicat. Un cîine zăcea de-a curmezişul în mijlocul drumului, pe care eu îl găseam foarte frumos în sine şi pentru sine şi pe care-l îndrăgeam. Îndeobşte, îndrăgeam imediat cu patimă, ceea ce vedeam încetul cu încetul. O altă scenă măruntă, drăguţă, cu cîini şi copii, a fost următoarea : un soi de cîine mare, totuşi poznaş, plin de umor, inofensiv, privea liniştit un pici de băiat care se ghemuia pe treptele unei case şi care, din cauza atenţiei ce binevoia să i-o acorde blîndul animal, însă cu aspect încă înspăimîntător, urla jalnic de frică, iscînd un răcnet puternic, copilăresc. Am găsit scena încîntătoare ; dar o alta, cu copii, avînd drept teatru strada, am găsit-o mai simpatică şi mai încîntătoare. Doi copilaşi mici de tot stăteau culcaţi pe drumul prăfuit, ca într-o grădină. Unul dintre ei spunea celuilalt : „Dă-mi o guriţă dulce". Celălalt copil dădu ce i se pretindea atît de stăruitor. Atunci i se spuse : „Aşa ! Acum ai voie să te ridici de jos". Foarte probabil că fără o guriţă dulce nu i s-ar fi îngăduit ceea ce acum i se permitea. „Cît de bine se potriveşte această scenă naivă, cu frumosul cer albastru, care rîde spre pămîntul vesel, sprinten şi luminos", aşa îmi spuneam eu. „Copiii sînt sublimi, pentru că ei sînt totdeauna într-un fel de cer. Cînd înaintează în vîrstă şi se maturizează, cerul se pierde şi ei cad din copilărie în fiinţa seacă, prudentă şi în opiniile plictisitoare ale adulţilor. În timp de vară, pentru copiii oamenilor săraci, drumul este

o odaie bună de joacă. Unde ar putea să se ducă, dacă grădinile le sînt interzise din egoism ? Mă revoltă automobilele care apar valvîrtej, se reped cu sînge rece şi duşmănie în jocul copiilor, în raiul copilăresc, încît pe micile fiinţe nevinovate le paşte primejdia de a fi strivite. Nici nu vreau să gîndesc cumplitul gînd, că un copil ar putea să fie călcat de un asemenea car de triumf greoi, căci altfel mînia m-ar face să recurg la expresii grosolane, cu care se ştie că nu izbuteşti mare lucru.

Oamenilor care şed într-un automobil ce vîjîie şi ridică praful, le arăt faţa mea mînioasă şi aspră, căci nici nu merită ceva mai bun. Ei cred în aceste împrejurări că sînt un supraveghetor şi poliţist în civil, însărcinat de guvern şi de autorităţi să-mi notez numărul vehiculului şi să-l raportez mai tîrziu. Mă uit totdeauna la roţi, la automobil luat în totalitatea lui şi niciodată la călătorii din el, pe care-i dispreţuiesc, dar nu personal, ci absolut din principiu, fiindcă nu înţeleg şi nu voi înţelege niciodată ce fel de plăcere poate fi aceea de a zbura aşa pe lîngă fapturile şi lucrurile pe care ni le înfăţişează minunatul nostru pămînt, ca şi cînd ai fi înnebunit. şi ar trebui să goneşti pentru a nu-ţi pierde în chip lamentabil nădejdea. De fapt îmi place liniştea şi tot ce este odihnitor, îmi plac economia şi cumpătarea şi, în sinea mea, pentru numele lui Dumnezeu, sînt împotriva oricărei hăituieli şi pripeli. Mai mult decît adevărul nu-i cazul să spun. Dar, desigur că circulaţia automobilelor nu va înceta din cauza acestor vorbe, după cum nu va înceta nici duhoarea care strică aerul, miros pe care nimeni nu-l preţuieşte şi nimeni

nu-l iubeşte în mod deosebit. Ar fi nefiresc dacă nasului cuiva i-ar plăcea şi ar inspira bucuros, ceea ce pentru orice nas omenesc normal, după dispoziţia în care se află, este revoltător şi respingător. Gata şi să fie fără supărare. Şi acum să ne continuăm plimbarea ! Este dumnezeiesc de bine şi străvechi de simplu să mergi pe jos, presupunînd că ghetele şi cizmele sînt în bună stare.

Acum, multstimaţi domni şi doamne, protectori şi public cititor, în timp ce priviţi cu bunăvoinţă şi scuzaţi acest stil poate prea solemn şi prea înfumurat, veţi avea bunătatea să-mi permiteţi să vă atrag cuviincios atenţia asupra a două deosebit de importante persoane, personaje sau figuri, anume întîi, sau mai bine zis în primul rînd, asupra unei presupuse foste artiste şi în al doilea rînd, asupra celei mai tinere cîntăreţe, probabil începătoare ? Eu socotesc aceşti doi oameni cît se poate de importanţi, de aceea am crezut că trebuie să-i anunţ şi să-i fac temeinic cunoscuţi în prealabil, mai înainte deci ca ei să apară şi să figureze în realitate, pentru ca o mireasmă de importanţă şi de glorie s-o ia înaintea celor două făpturi gingaşe şi acestea, la apariţia lor, să poată fi privite cu toată atenţia şi dragostea, tribut care, după umila mea părere, trebuie neapărat plătit unor asemenea fiinţe. Către douăsprezece şi jumătate, după cum se ştie, ca răsplată pentru multiplele sale oboseli, domnul autor va mînca, se va îmbuiba şi se va hrăni în palatul său în casa doamnei Aebi. Pînă atunci însă, el va avea de parcurs încă o bună bucată de drum şi de scris încă vreo cîteva rînduri. Dar e un lucru notoriu, că se plimbă şi scrie cu aceeaşi plă-

cere ; ultima ocupaţie îi face, poate, mai puţină plăcere decît prima.

În faţa unei case curate şi drăguţe, chiar la marginea frumoasei străzi, am văzut o femeie şezînd pe o bancă, şi abia am zărit-o că m-am şi încumetat să-i adresez cuvîntul. Folosind, pe cît posibil, expresii amabile şi prevenitoare, i-am spus următoarele :

„Iertaţi-mă dacă, la vederea dumneavoastră, mie, un om cu totul necunoscut, îmi stă pe limbă să vă pun o întrebare zeloasă şi desigur impertinentă, şi anume dacă nu cumva aţi fost cîndva artistă ? Dumneavoastră semănaţi aidoma cu o mare actriţă şi artistă dramatică, răsfăţată şi sărbătorită altădată. Pe bună dreptate, vă miraţi desigur de această cuvîntare solemnă şi de întrebarea uimitor de îndrăzneaţă şi arogantă, dar aveţi o faţă atît de frumoasă, o înfăţişare atît de plăcută, de simpatică şi, trebuie să adaug, atît de interesantă, prezentaţi o figură atît de frumoasă, nobilă şi bună, priviţi înainte atît de drept, de măreţ şi liniştit, pe mine şi mai ales lumea, că mi-a fost imposibil să mă supun constrîngerii de a trece pe lîngă dumneavoastră, fără a fi îndrăznit să vă spun ceva drăguţ şi măgulitor, ceea ce sper că nu-mi veţi lua în nume de rău, cu toate că trebuie să mă tem că, din cauza neseriozităţii mele, merit să fiu pedepsit şi dezaprobat. Cînd v-am văzut, mi-a venit imediat ideea că dumneavoastră trebuie să fi fost artistă şi astăzi, aşa gîndeam eu, şedeţi aşa, aici, pe o stradă simplă, chiar dacă este totodată frumoasă, înaintea micului şi simpaticului magazin, a cărui proprietară îmi pare că sînteţi. Probabil că pînă astăzi nu vi

s-a mai adresat nici un om, aşa, fără multă vorbă. Înfăţişarea dumneavoastră prietenoasă şi în acelaşi timp atrăgătoare, aspectul dumneavoastră amabil, frumos, liniştea dumneavoastă, silueta fină şi aerul nobil, vioi, la o vîrstă înaintată, pe care îmi permiteţi să o remarc, m-au încurajat să încep cu dumneavoastră o convorbire intimă, în plină stradă. De asemenea această zi frumoasă, care mă face fericit cu libertatea şi seninătatea ei, mi-a provocat o voioşie, cu care probabil, am mers prea departe, faţă de o doamnă necunoscută. Zîmbiţi ! Înseamnă că nu sînteţi nicidecum supărată de limbajul meu fără fasoane ! Mi se pare ceva frumos şi bun, dacă îmi este permis să spun aşa, faptul că, din cînd în cînd, doi oameni necunoscuţi vorbesc unul cu altul nestingherit şi paşnic ; în definitiv noi, locuitorii acestei planete rătăcitoare, stranii, care ne este o enigmă, la ce bun avem gură şi limbă şi darul vorbirii, care, la urma urmelor, este chiar în sine atît de frumos şi neobişnuit ! În orice caz cînd v-am văzut, mi-aţi plăcut imediat foarte mult ; totuşi trebuie să-mi cer respectuos scuze şi aş vrea să vă rog să fiţi convinsă că-mi inspiraţi cea mai călduroasă veneraţie. Poate să vă determine să fiţi supărată pe mine, mărturisirea deschisă că am fost foarte fericit cînd v-am văzut ?"

„Dimpotrivă, trebuie să mă bucur", zise frumoasa femeie, „dar în ceea ce priveşte presupunerea dumneavoastră, trebuie să vă pricinuiesc o decepţie. N-am fost niciodată artistă."

La care eu m-am simţit obligat să spun : „Am venit cu puţin timp înainte în aceste locuri, bolnav în adîncul inimii mele, ieşind dintr-un mediu

rece, trist, meschin, cu desăvîrşire lipsit de credinţă, fără nici o certitudine, fără nici o speranţă frumoasă, înstrăinat de lume şi certat cu mine însumi. Anxietatea şi neîncrederea pusese stăpînire pe mine şi-mi însoţeau fiecare pas. Încetul cu încetul, am pierdut apoi ideea preconcepută, mîrşavă şi respingătoare. Respir aici din nou mai liniştit şi mai liber şi am devenit iar un om mai frumos, mai cald şi mai fericit. Rînd pe rînd, văd dispărînd temerile ce-mi umpleau sufletul ; mîhnirea, pustietatea inimii şi deznădejdea s-au prefăcut treptat într-o împăcare senină şi într-un interes plăcut, însufleţit, pe care am învăţat din nou să-l simt. Am fost mort, şi acum cineva parcă m-a ridicat şi mi-a dat curaj. Acolo unde am crezut că trebuie să aflu multă urîţenie, asprime şi îngrijorare, întîlnesc graţia şi blîndeţea şi găsesc că totul este linişte, încredere şi bunătate."

„Cu atît mai bine", zise femeia, cu cea mai frumoasă mină şi cu o voce prietenoasă.

Deoarece mi s-a părut că a sosit momentul să termin conversaţia începută destul de îndrăzneţ şi să mă îndepărtez, am salutat femeia pe care o crezusem artistă — care însă acum, din păcate, nu mai era o artistă mare şi renumită, aşa cum ea însăşi găsise necesar să conteste — cu (pot s-o spun foarte bine) o politeţe căutată, grijulie, înclinîndu-mă în faţa ei, şi am mers mai departe, liniştit, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat.

O întrebare simplă : Există oare, cît de cît, un interes deosebit şi, te pomeneşti, oarecare sinceră aprobare pentru un graţios magazin de articole de modă sub pomii înverziţi ?

Cred cu tărie că aşa este şi astfel îndrăznesc să aduc la cunoştinţă, preasupus, că, mergînd şi înaintînd pe cel mai frumos dintre drumuri, am scos din gîtlej un strigăt de bucurie destul de prostesc, tineresc şi puternic, căci aşa ceva, sau cel puţin ceva asemănător, nici eu singur nu credeam că este posibil. Ce-am văzut şi descoperit nou, neauzit şi frumos ? Ei, spus foarte simplu, cel mai încîntător magazin de galanterie şi salon de mode. Parisul şi Petersburgul, Bucureştiul şi Milano, Londra şi Berlinul, tot ce este elegant, dezmăţat şi cu aer de capitală, îmi ieşea în întîmpinare, se ivea pe neaşteptate în faţa mea, pentru a mă fascina şi fermeca. Dar în capitale şi în metropole lipseşte podoaba verde, blîndă a pomilor, podoaba şi binefacerea pajiştilor luminoase şi a nenumăratelor frunze plăcute, fragede şi, nu printre cele din urmă, parfumul dulce al florilor, şi toate acestea ce le aveam eu aici. „Toate acestea", aşa îmi propuneam eu în taină şi în timp ce stăteam liniştit, „le voi scrie, precis, într-o bucată sau într-un fel de fantezie pe care o voi intitula «Plimbarea». Îndeosebi nu trebuie să lipsească de acolo acest magazin cu pălării de damă. Altfel această bucată ar fi văduvită de un deosebit farmec pitoresc şi acest neajuns voi şti tot aşa de bine să-l evit, ca şi să-l eludez şi să-l fac imposibil." Penele, panglicile, fructele şi florile artificiale de pe pălăriile drăguţe, amuzante, erau pentru mine aproape tot atît de atrăgătoare şi de plăcute ca natura însăşi, care cu verdele său natural, cu culorile sale naturale, încadra şi împresura nespus de gingaş culorile artificiale şi formele fantastice de modă,

în așa fel că magazinul era pur și simplu un tablou plăcut. Aici contez, cum am spus, pe cea mai subtilă înțelegere din partea cititorului, de care mă tem sincer. Această deplorabilă mărturisire de laș este firească. Li s-a întîmplat așa ceva chiar altor autori mai curajoși.

Dumnezeule! ce măcelărie încîntătoare, nostimă, fermecătoare, zăresc de asemenea, pe sub frunziș, cu trandafirii produse de carne de porc, vită și vițel! Măcelarul trebăluia în interiorul magazinului unde se aflau și cumpărătorii. Este cert că această măcelărie merită tot atît de bine un chiot, ca și magazinul de pălării. Ca al treilea magazin, menționez, liniștit, un magazin de coloniale. La felurite alte activități economice ajung mai tîrziu, după cum mi se pare, însă, destul de devreme. Fără îndoială, cu cîrciumile nu se poate începe destul de tîrziu ziua, pentru că intervin urmările cunoscute, într-adevăr, din păcate, în suficientă măsură de către fiecare. Chiar cel mai virtuos nu poate tăgădui, că nu-și poate niciodată stăpîni pe deplin anumite vicii. Din fericire ești om doar și ca atare ușor de scuzat. Te referi pur și simplu la slăbiciunea organizării.

Aici trebuie să mă orientez din nou. Presupun că reorganizarea și regruparea îmi reușesc la fel de bine ca oricărui feldmareșal, care trece în revistă toate situațiile și, să ne fie îngăduit s-o spunem, atrage în plasa calculului său genial toate cauzele neprevăzute și întorsăturile nefavorabile. Actualmente, un om sîrguitor citește zilnic în ziare asemenea lucruri și-și însemnă expresii ca: atac de flanc. În ultimul timp am ajuns la convingerea că arta militară și tactică sînt

aproape tot atît de dificile ca arta poetică și invers. Scriitorii fac adesea, ca generalii, pregătiri de cea mai lungă durată, înainte de a păși la atac și de a îndrăzni să dea o bătălie, sau, cu alte cuvinte, să lanseze pe piața cărților o cîrpăceală sau o carte, care acționează ca o sfidare și, cîteodată, provoacă puternice contraatacuri. Cărțile atrag după sine discuții și acestea sînt uneori atît de înverșunate, încît cartea trebuie să sucombe și autorul să cadă pradă deznădejdii.

Nu trebuie să surprindă dacă spun că toate aceste rînduri, sper, delicate și plăcute, le scriu cu peniță germană de curte de casație. De aici concizunea, pregnanța și causticitatea expresiei, care se constată pe alocuri, fapt de care nu trebuie să se mai mire nimeni astăzi.

Dar cînd mai ajung, în sfîrșit, la binecuvîntatul ospăț al doamnei Aebi? Mă tem că asta va mai dura încă destul de mult, deoarece mai sînt de înlăturat importante obstacole. Poftă de mîncare ar fi, de multă vreme, berechet.

În timp ce eu, ca un adevărat fluieră-vînt, vagabond și trîntor de cea mai autentică speță sau pierde-vară și haimana, îmi vedeam astfel de drum, trecînd modest pe lîngă tot felul de grădini plantate pînă la refuz și ticsite cu zarzavaturi, încîntate și tihnite, pe lîngă pomi roditori și pe lîngă araci și vrejuri pline de fasole, pe lîngă cereale care se înălțau sus de tot, ca: secară, ovăz și grîu, pe lîngă un depozit de lemne cu multe lemne și așchii, pe lîngă iarba plăcută și pe lîngă un rîuleț, rîu sau pîrîu, ce susura plăcut, pe lîngă tot soiul de oameni, ca: precupețe amabile, drăguțe, pe lîngă sediul unei asociații,

împodobit cu drapele sărbătorești ce dovedeau bucuria, la fel de bine ca pe lîngă alte lucruri blajine și folositoare, pe lîngă un merișor al zînelor deosebit de frumos și atrăgător, și știe bunul Dumnezeu pe lîngă mai ce alte lucruri posibile, ca de exemplu pe lîngă tufe de căpșuni și flori, mai bine zis, pe lîngă căpșunile roșii aproape coapte, în timp ce eram puternic preocupat de tot felul de gînduri, mai mult sau mai puțin frumoase și agreabile, pentru că, în timpul plimbării, intervin și ți se înfățișează cu totul de la sine, multe idei, străfulgerări și iluminări, pentru a fi prelucrate cu grijă, mi-a ieșit înainte un om, un uriaș, un monstru, care mi-a întunecat aproape cu totul strada luminoasă, strălucitoare, un individ sinistru, nesfîrșit de lung și mare, pe care (din păcate) îl cunoșteam foarte bine, un tip nemaipomenit de straniu, adică uriașul Tomzack.

Mai curînd mi l-aș fi închipuit în toate celelalte locuri, pe toate celelalte drumuri, decît aici pe acest plăcut și pașnic drum de țară. Înfățișarea sa funestă, înfiorătoare, ființa sa tragică, monstruoasă, mi-a inspirat spaimă și m-a făcut să-mi piară orice perspectivă bună, frumoasă și luminoasă, și orice bună dispoziție și bucurie. Tomzack! Nu e așa, dragă cititorule, că numai numele însuși are un răsunet care amintește de lucruri oribile și triste? „Ce mă urmărești, ce nevoie ai să-mi ații calea aici, în mijlocul drumului meu, tu monstrule?!", i-am strigat în față: totuși Tomzack nu mi-a dat nici un răspuns. Mă privea intens, adică se uita numai așa de sus în jos la mine, căci era cu mult mai mare

și mai înalt decît eram eu. Lîngă el, mi se părea că sînt un pitic sau un biet copil mic și slab. Uriașul m-ar fi putut călca în picioare sau zdrobi cu cea mai mare ușurință. Vai, știam cine era! Pentru el nu există odihnă. Rătăcește neostoit prin lume, nu doarme în nici un pat moale și nu-i este îngăduit nici o locuință confortabilă, plăcută. Locuiește pretutindeni și nicăieri. Nu are patrie, și nici dreptul de a aparține vreuneia. Este fără țară și fără noroc; e silit a trăi cu desăvîrșire fără dragoste și fără bucurie omenească. Nu-l interesează nimic, și nici el, nici ocupația și viața sa nu prezintă interes pentru nimeni. Trecutul, prezentul și viitorul sînt, în ce-l privește, un pustiu veșnic, iar viața este prea lipsită de însemnătate, prea mică și prea îngustă pentru el. Nimic nu are semnificație pentru Tomzack și el însuși nu înseamnă nimic pentru nimeni. Din ochii săi mari se răsfrînge o strălucire a mîhnirii vieții de dincolo sau a vieții subpămîntene. O durere infinită se desprinde din mișcările sale obosite, adormite. Nu era mort, dar nu era nici viu, nici bătrîn și nici tînăr. Îmi părea că are o sută de mii de ani, și îmi părea că trebuie să trăiască veșnic, pentru ca veșnic să nu fie viu. Murea în fiecare clipă și totuși nu putea să moară. Pentru el nu exista un mormînt acoperit cu flori. L-am ocolit și am murmurat pentru mine: „Adio și, din partea mea, să-ți fie bine, prietene Tomzack".

Fără a mai privi înapoi după fantomă, după colosul și supraomul demn de compătimire, și, sincer vorbind, nu aveam nici cea mai mică poftă de asta, mi-am continuat drumul; curînd după aceea, pășind liniștit mai departe, în aerul blînd

și cald, și uitînd de impresia tristă pe care bizara siluetă de bărbat sau de uriaș o făcuse asupra mea, am ajuns într-o pădure de brazi prin care șerpuia un drum ca să zic așa, vesel, poznaș, atrăgător, pe care am mers cu plăcere. Solul drumului și al pădurii era ca un covor, și aici, în inima codrului, era liniște ca într-un suflet omenesc fericit, ca într-un templu, ca într-un palat și castel din basme, fermecat și ireal, ca în castelul frumoasei din pădurea adormită, unde totul doarme și tace de multe sute de ani. Am pătruns adînc înăuntru și probabil că înfloresc puțin, dacă spun că-mi păream a fi un prinț cu părul auriu și trupul îmbrăcat într-o armură de războinic. Era atît de solemn în pădure, încît închipuiri frumoase și sărbătorești luau, de la sine, în stăpînire pe impresionabilul plimbăreț. Cît de fericit mă făcea dulcea liniște și tăcere a pădurii! Din timp în timp, în miezul solitudinii plăcute și a întunecimii fermecătoare, răzbătea de afară cîte un vuiet slab, poate o lovitură, un fluierat sau de obicei un zgomot al cărui ecou sporea încă și mai mult liniștea dominantă, pe care eu o inspiram după pofta inimii și a cărei înrîurire o beam și o sorbeam pur și simplu cu nesaț. Ici și colo, în această tăcere și liniște totală, din ascunzișurile fermecătoare și sacre, o pasăre își slobozea trilul voios. Stam așa și ascultam și deodată m-a cuprins un inefabil sentiment cosmic și, legat de el, un simțămînt de recunoștință, care mi-a izbucnit cu violență din suflet. Brazii, drepți ca lumînarea, păreau a fi niște coloane și nici cel mai mic lucru nu se mișca în pădurea vastă și fragedă, pe care tot felul de

voci imperceptibile păreau s-o umple de răsunet. Ecouri din timpuri imemoriale șopteau de nu știu unde la urechea mea: „Ei, așa vreau și eu bucuros să sfîrșesc și să mor, dacă e să fie. Atunci, o amintire mă va ferici încă și în mormînt și un simțămînt de recunoștință îmi va da viață în moarte, o mulțumire pentru desfătări, pentru bucurie, pentru încîntare; o mulțumire pentru viață și o bucurie pentru bucurie." Șoapte vagi, înalte, se aud de sus, din creștetul brazilor. „Aici dragostea și sărutul ar trebui să fie dumnezeiesc de frumoase", îmi spuneam eu. Simplii pași pe pămîntul plăcut devin o desfătare și liniștea aprinde rugăciuni în sufletul simțitor. „Trebuie să fie minunat să fii mort aici și să zaci îngropat, fără a atrage atenția, în pămîntul răcoros al pădurii. O, dacă ai putea să simți și să te bucuri de moarte, mort fiind! Probabil că așa-i. Ar fi frumos să am în pădure un mormînt liniștit, mic. Probabil că aș auzi deasupra mea cîntecul păsărilor și freamătul pădurii. Îmi doresc asta!" O coloană de raze solare cade printre tulpinile stejarilor, jos în pădurea, care îmi pare ca un mormînt verde plăcut. În curînd am ieșit din nou în aerul liber, luminos și în viață.

Urmează acum și îți atrage privirile un birt, și, anume, unul foarte frumos, ademenitor, insinuant, un birt așezat la marginea pădurii, pe care tocmai am părăsit-o. Un birt cu grădină minunată, plină de umbră înviorătoare. Grădina e așezată pe o colină, cu o priveliște frumoasă, grațioasă, și foarte aproape se află sau există o movilă artificială pentru privit sau un turn, unde se poate sta și te poți bucura destul de multă

vreme de perspectiva minunată. De asemenea, n-ar fi rău un pahar de bere sau de vin ; dar omul care se plimbă aici și-aduce aminte la timp, că el doară n-a pornit-o într-un marș din cale-afară de extenuant. Muntele anevoios se află hăt, colo, în depărtarea cu străluciri albastre, înconjurată cu o boare albă. El trebuie să recunoască sincer, că setea sa nu este nici mortală, nici înspăimîntătoare, deoarece pînă acum a avut de parcurs numai distanțe relativ mici. Aici doar este vorba mai mult de o plimbare delicată, liniștită, decît de o călătorie și o drumeție, și mai mult de un mic ocol, decît de un pas sau marș forțat și de aceea el renunță, în mod îndreptățit, ca și rezonabil, să intre în casa de plăceri și de înviorare, și pleacă. Toți oamenii serioși, care citesc aceasta, vor încuviința precis frumoasa sa hotărîre și bunăvoință. — Cu o oră înainte, n-am avut prilejul oare să anunț o tînără cîntăreață ? Ea apare acum.

Și anume la o fereastră situată la nivelul pămîntului. Adică, reveneam acum, din ocolul prin pădure, din nou pe drumul principal și deodată aud...

Totuși, stai ! Și am făcut o scurtă pauză de complezență. Scriitorii care-și cunosc meseria obișnuiesc asemenea pauze, cît mai liniștit posibil. Din timp în timp, ei lasă bucuros condeiul din mînă. Scrisul continuu este obositor, la fel ca munca la terasament.

Ceea ce am auzit eu din fereastra situată la nivelul pămîntului a fost cel mai încîntător, cel mai proaspăt cîntec popular și de operă, care îmi răsuna absolut gratuit în urechile surprinse, ca o

desfătare matinală a lor, și ca un concert dinainte de amiază. O tînără fată, care era aproape încă o elevă și totuși suficient de zveltă și dezvoltată, îmbrăcată într-o rochie strălucitoare, sta la sărăcăcioasa fereastră de mahala, și această fată cînta pur și simplu încîntător, în aerul azuriu. Impresionat în modul cel mai agreabil și vrăjit de cîntecul neașteptat, am rămas de o parte pentru a nu întrerupe cîntăreața și a mă lipsi prin aceasta de plăcerea și de posibilitatea de a asculta. Cîntecul pe care-l cînta micuța părea dintre cele mai fericite și mai fermecătoare ; sunetele răsunau ca însăși fericirea tînără, nevinovată a vieții și a dragostei ; asemenea chipurilor îngerești, cu penaje de bucurie, albe ca zăpada, ele zburau spre cer de unde se prăbușeau iarăși și păreau să moară cu un zîmbet. Cîntecul se asemăna cu moartea de mîhnire și probabil cu moartea de bucurie prea gingașă ; era asemenea unei iubiri și vieți extrem de fericite și a unei imposibilități de a trăi din cauza preabogatei și preafrumoasei imagini despre viață, încît gîndul, oarecum fragil, pătrunzînd, peste măsură de curajos, în existență, debordînd de dragoste și fericire, părea să se precipite și să se năruie peste sine însuși. Cînd fata a terminat cu cîntecul, la fel de simplu pe cît era de bogat și fermecător, cu dulcele lied al lui Mozart sau aria păstoriței, am pășit spre ea, i-am cerut permisiunea s-o felicit pentru frumoasa sa voce și i-am adus omagiile mele pentru interpretarea neobișnuit de expresivă. Mica artistă-cîntăreață, care părea o căprioară sau o antilopă în chip de fată, mă privea uimită și întrebătoare cu frumoșii ei ochi căprui. Avea o față foarte

fină, delicată şi zîmbea plăcut şi cuminte. „Pe dumneavoastră", i-am spus eu, „vă aşteaptă un viitor strălucit şi o mare carieră, dacă ştiţi să vă cultivaţi şi să vă perfecţionaţi cu grijă vocea frumoasă, tînără, bogată ; pentru asta este nevoie atît de propria dumneavoastră înţelegere, cît şi de a celorlalţi, căci, vorbind deschis şi sincer, îmi păreţi o viitoare mare cîntăreaţă de operă. Din fire sînteţi evident înţeleaptă, dumneavoastră însăşi sînteţi blîndă şi docilă şi, dacă presupunerile mele nu mă înşală cu totul, aveţi o cutezanţă sufletească absolut sigură. Înflăcărarea şi o vădită noblețe a inimii vă caracterizează ; aceasta am aflat-o tocmai din cîntecul pe care l-aţi cîntat atît de frumos şi cu adevărat bine. Aveţi talent, mai mult : aveţi, fără îndoială, geniu ! şi eu nu vă înşir de loc aici vorbe goale şi mincinoase. Este de datoria mea să vă rog să acordaţi cea mai mare atenţie realului dumneavoastră talent şi să-l feriţi de schimonosire, de mutilare, de folosire prematură şi nechibzuită. Deocamdată pot să vă spun doar sincer că dumneavoastră cîntaţi minunat de frumos şi că acesta este un lucru serios, căci înseamnă mult, înseamnă, înainte de orice, că sînteţi obligată să cîntaţi în continuare sîrguincios, în fiecare zi cîte puţin. Exersaţi şi cîntaţi, păstrînd însă cu înţelepciune măsura. Absolut sigur că nu cunoaşteţi dimensiunile şi proporţia comorii pe care o posedaţi. În realizarea dumneavoastră melodioasă răsună tocmai o treaptă înaltă a naturii, un summum bogat al fiinţei şi vieţii nevinovate, vii şi cu belşug de poezie şi omenie. Vi se poate spune şi trebuie să vi se dea asigurarea că, în orice privinţă, promiteţi să deveniţi o cîntăreaţă

autentică, pentru că există convingerea că sînteţi un om care este îndemnat sincer să cînte din străfundul fiinţei sale şi care pare că trăieşte şi poate să se bucure de viaţa sa numai cînd începe să cînte, călăuzindu-şi toată pofta de viaţă în arta cîntecului, aşa încît tot ce are importanţă omenească şi personală, tot preaplinul sufletului, preaplinul înţelegerii, se ridică la ceva înalt, la un ideal. Într-un cîntec frumos este totdeauna, oarecum, condensată şi comprimată o experienţă, o percepţie, un sentiment, o acumulare de viaţă îngrădită şi de un suflet zbuciumat, capabilă să explodeze, şi cu acest fel de cîntec o femeie, dacă se foloseşte de împrejurările favorabile şi reuşeşte să se urce pe scara ce o alcătuiesc întîmplările, poate, ca stea pe firmamentul artei muzicale, să mişte inimi, să cîştige mari bogăţii, să entuziasmeze un public, făcîndu-l capabil de manifestări furtunoase şi înflăcărate de aprobare, să cîştige dragostea şi admiraţia regilor şi reginelor."

Fata îmi asculta serioasă şi uimită cuvintele, pe care totuşi le pronunţasem mai mult pentru plăcerea mea, decît pentru a fi apreciat şi înţeles de micuţa care n-avea maturitatea necesară pentru asta.

De departe, văd tocmai o trecere de nivel, pe care urmează s-o traversez ; dar deocamdată n-am ajuns încă atît de departe, căci, trebuie să se ştie neapărat în acest loc, mai întîi am încă două, trei comisioane de făcut şi cîteva întîlniri necesare, inevitabile. Despre aceste comisioane trebuie întocmită o dare de seamă cît mai amănunţită şi exactă cu putinţă. Mi se va permite, cu bună-

voință, să specific că, în drum, este posibil să intru într-un magazin cu haine bărbătești de comandă sau într-un atelier de croitorie, din cauza unui costum nou pe care trebuie să-l probez sau să-l transform. În al doilea rînd, am de achitat impozite grele la primărie sau clădirea administrativă, și în al treilea rînd trebuie să duc o scrisoare importantă la poștă și s-o arunc în cutia de scrisori. Se vede cît de multe am de rezolvat și în ce măsură această plimbare, aparent de hoinăreală și tihnită, este încărcată cu treburi practice de afaceri, și de aceea cititorul va avea bunăvoința să încuviințeze discuțiile cu funcționarii și conțopiștii, ba probabil chiar să le socotească drept adaosuri și contribuții binevenite pentru conversație. Din cauza acestor lungimi, întinderi și lățimi rezultate aici, rog anticipat și respectuos pentru cuvenita iertare. A fost vreodată un scriitor, din provincie sau din capitală, mai timid și mai politicos cu cercul său de cititori ? Îmi vine greu să cred și de aceea, cu conștiința foarte liniștită, continui povestirea și flecăreala și anunț :

De mii de ori pentru numele lui Dumnezeu, este timpul suprem să dau fuga pînă la doamna Aebi, pentru a dejuna sau pentru a lua masa de prînz. Tocmai bate ora douăsprezece și jumătate ! Din fericire, doamna locuiește foarte aproape. N-am decît să mă furișez, alunecos ca un țipar, înăuntrul casei, ca într-o ascunzătoare și ca într-un refugiu pentru sărmani flămînzi și pentru ratați demni de compătimire.

Doamna Aebi m-a primit extrem de amabil. Punctualitatea mea a fost o capodoperă. Se știe

cît de rare sînt capodoperele ! Doamna Aebi a avut un zîmbet foarte plăcut, cînd m-a văzut ivindu-mă pe neașteptate. Într-o manieră afabilă și cuceritoare, care pe mine, ca să zic așa, m-a încîntat, mi-a oferit micuța ei mînă prietenoasă și m-a condus imediat în sufragerie, unde m-a rugat să mă așez la masă, ceea ce eu, bineînțeles, am executat cu cea mai mare plăcere posibilă. Fără a face mofturi, am început să mănînc candid și degajat și nu bănuiam nici pe departe ceea ce eram pe cale să pățesc. Am început deci să atac serios și să mănînc curajos. După cum se știe, nu este de loc greu să faci astfel de bravuri. În acest timp am observat, cu oarecare mirare, că Doamna Aebi mă privea aproape cu evlavie. Ceea ce era întrucîtva surprinzător. Evident, pentru dînsa era emoționant să mă privească în timp ce trudeam din greu mîncînd. M-a surprins această ciudată atitudine, căreia nu i-am dat însă mare importanță. Cînd am vrut să trăncănesc și să întrețin o conversație, doamna Aebi m-a oprit, deoarece, spunea ea, renunță cu mare bucurie la orice convorbire. Bizarele ei cuvinte m-au nedumerit și mi s-a făcut frică. Cu totul în secret, am început să mă înspăimînt de doamna Aebi. Cînd am vrut să încetez să tai și să înfulec, pentru că simțeam clar că sînt sătul, ea mi-a spus cu o mînă afectuoasă și cu o voce pe care un reproș matern o făcea să tremure ușor : „Nu mîncați aproape nimic ! Așteptați, vreau să vă mai tai o bucată mare și foarte gustoasă." Mă cuprinseseră fiori de spaimă și m-am încumetat să obiectez, politicos și amabil, că am venit aici, mai cu seamă pentru a desfășura oarecare spirit,

la care doamna Aebi, cu un zîmbet prietenos, mi-a spus că nu ține nicidecum la asta. „Îmi este imposibil să mai mănînc“, am replicat eu cu glas sugrumat și apăsat parcă de o greutate. Eram gata să mă sufoc și aproape transpirasem de teamă. Doamna Aebi zise: „Nu pot admite să încetați a tăia și înfuleca și nu cred nici în ruptul capului că sînteți cu adevărat sătul. Categoric că nu spuneți adevărul, cînd susțineți că sînteți pe cale să vă sufocați. Sînt obligată să cred că acestea sînt numai amabilități. Așa cum v-am mai spus, renunț cu plăcere la orice convorbire spirituală. Cu siguranță că ați venit la mine special pentru a dovedi și arăta că aveți poftă de mîncare și că sînteți un mare mîncău. Cu nici un preț nu vreau să renunț la această idee. Aș vrea să vă rog din toată inima să vă împăcați de bună voie cu inevitabilul, căci pot să vă asigur că nu aveți altă posibilitate de a vă ridica de la masă, decît aceea care constă în a termina frumușel de mîncat și de înghițit tot ce v-am tăiat și vă voi mai tăia de aici încolo. Mă tem că sînteți iremediabil pierdut, deoarece trebuie să știți că există gazde care-și obligă oaspeții să înhațe și să înghită, pînă cînd aceștia plesnesc. Vă așteaptă un destin jalnic, de plîns, dar dumneavoastră îl veți suporta cu tărie. Vine o zi cînd cu toții trebuie să facem oarecare mari sacrificii. Supuneți-vă și mîncați! Supunerea este doar atît de plăcută! Ce-are a face dacă o să pieriți din pricina asta? Iată această bucată mare, extrem de gustoasă și fragedă, sînt absolut sigură că o să binevoiți a o consuma. Curaj numai, preabunul meu prieten! Cu toții aveți nevoie de curaj. Cîte parale facem,

dacă ne încăpățînăm într-una căutînd să ne impunem propria voință! Adunați-vă toată puterea și siliți-vă să realizați maximul, să răbdați tot ce este mai greu și să îndurați ce este mai apăsător. Nu vă închipuiți ce plăcere îmi face să vă văd mîncînd pînă vi se face rău! Nici nu vă puteți imagina cît m-ar mîhni, dacă ați avea intenția să evitați asta, dar nu-i așa, n-o să vă comportați astfel? Nu-i așa că o să mîncați și o să înfulecați chiar dacă sînteți sătul pînă în gît?“

„Femeie îngrozitoare, ce pretinzi de la mine?“ am strigat eu sărind brusc de la masă, gata s-o iau la sănătoasa. Însă doamna Aebi m-a reținut, a rîs tare și cordial și mi-a mărturisit că și-a permis o glumă cu mine, glumă pe care să fiu atît de bun să nu i-o iau în nume de rău. „Am vrut numai să vă dau un exemplu de felul cum procedează unele gazde, care, din amabilitate față de oaspeții lor, aproape că întrec măsura.“

Bineînțeles că a trebuit să rîd și eu și pot să mărturisesc că doamna Aebi mi-a plăcut foarte mult cu exuberanța ei. A vrut să mă rețină toată după-amiaza în preajmă-i și aproape că a fost puțin indignată, cînd i-am spus că, din păcate, mi-ar fi cu neputință să-i mai țin de urît, deoarece aș avea anumite lucruri importante de rezolvat, pe care nu le-aș putea amîna. Era extrem de măgulitor pentru mine s-o aud pe doamna Aebi regretînd din suflet că eram silit și voiam să plec atît de repede. M-a întrebat dacă, într-adevăr, trebuia s-o șterg atît de urgent și să evadez, iar eu i-am dat asigurarea solemnă că numai urgențe foarte mari ar fi în stare și ar avea

forța să mă smulgă cu asemenea repeziciune dintr-un loc atît de plăcut și de lîngă o persoană atît de atrăgătoare și demnă de respect.

Acum se punea problema să fie învins, îmblînzit, luat prin surprindere și impresionat un croitor sau un *marchand tailleur*, încăpățînat, îndărătnic, după cît se pare, convins, în orice privință, de infailibilitatea priceperii sale, indiscutabil desăvîrșită, total pătruns de valoarea și capacitatea sa și de nezdruncinat în aceste convingeri ale sale. A slăbi rezistența măiestriei croitorești, trebuie considerată drept cea mai dificilă și mai trudnică misiune, care cere cutezanța și hotărîrea temerară de a merge fără șovăială înainte. Am, într-adevăr, o teamă continuă și puternică de croitori și de opiniile lor ; nu mă rușinez de loc de această tristă confesiune, căci teama este explicabilă și ușor de înțeles aici. Deci, acum eram pregătit pentru lucruri rele, dacă nu chiar foarte rele și foarte grele și mă înarmam, pentru această agresiune extrem de periculoasă, cu însușiri ca : îndrăzneală, îndîrjire, mînie, indignare, dispreț sau chiar dispreț suveran, arme, fără îndoială, demne de apreciat, cu care speram să pot înfrunta, cu succes și victorios, ironia mușcătoare și batjocura ascunsă înapoia unei politeți simulate. S-a întîmplat altfel ; dar, pînă una alta, vreau să păstrez tăcere asupra acestui lucru, cu atît mai mult cu cît, știți doar, mai întîi am încă de expediat o scrisoare. Adică tocmai m-am hotărît să merg mai întîi la poștă, apoi la croitor și după aceea să plătesc impozitul la stat. Poșta, o clădire apetisantă, se afla de altfel chiar la nasul meu ; am intrat

voios înăuntru și am cerut de la funcționarul poștal de resort, un timbru, pe care l-am lipit pe scrisoare. În timp ce, într-o atitudine meditativă, lăsam atent scrisoarea să alunece în cutie, am apreciat și am verificat ceea ce scrisesem. Așa cum știam destul de bine, conținutul suna în felul următor :

Preaonorabile domn !

Felul original în care mă adresez trebuie să vă dea certitudinea că expeditorul este cu totul indiferent față de dumneavoastră. Știu că nu trebuie să mă aștept la respect din partea dumneavoastră și din partea celor ce sînt la fel cu dumneavoastră, căci dumneavoastră și cei care vă seamănă aveți o părere foarte bună despre voi înșivă, care vă împiedică să ajungeți la înțelegere și considerație. Știu cu precizie că aparțineți oamenilor care se socotesc mari, pentru că sînt necruțători și nepoliticoși, care se cred puternici, pentru că se bucură de protecție, și care sînt de părere că ar fi înțelepți, pentru că le-a trecut prin minte cuvîntul „înțelept". Oameni ca dumneavoastră se încumetă să fie nemiloși, obraznici, grosolani și brutali față de sărăcie și față de lipsa de apărare. Oameni ca dumneavoastră posedă extraordinara perspicacitate să fie de părere că ar fi necesar să stea permanent în frunte, să aibă superioritate în orice loc și să triumfe la orice oră. Oameni ca dumneavoastră nu observă că asemenea lucru este o nechibzuință, că nu este de domeniul posibilului, nici nu merită să fie dorit. Oameni ca dumneavoastră sînt îngîmfați și oricînd gata să slujească brutalității.

Oameni ca dumneavoastră sînt peste măsură de curajoși ca să evite orice curaj adevărat, deoarece știu că orice curaj adevărat promite să fie periculos și sînt foarte bravi în a se da drept buni și frumoși și în a manifesta extrem de multe pofte și extrem de mult zel. Oameni ca dumneavoastră nu respectă nici bătrînețea, nici meritul și, absolut sigur, nici munca. Oameni ca dumneavoastră respectă banii și respectul pentru bani îi împiedică să respecte orice altceva. Cine lucrează onest și se străduiește din toată inima este în ochii dumneavoastră un dobitoc sadea. Nu mă înșel, intuiția mea îmi spune că am dreptate. Îndrăznesc să afirm că abuzați de funcția pe care o ocupați, pentru că știți foarte bine de cîte formalități și de cîte neplăceri ar fi legată pedepsirea dumneavoastră, dar, în ciuda grației și favorurilor îndărătul cărora vă ascundeți, și înconjurat de condiții favorabile, dumneavoastră sînteți totuși nespus de neliniștit, căci, fără îndoială, știți cît de mult vă clătinați. Abuzați de încredere, nu vă țineți cuvîntul și; fără șovăire, faceți rău meritului și prestigiului celor care au relații cu dumneavoastră, exploatați fără cruțare, acolo unde pretindeți că faceți fapte bune, trădați serviciul și calomniați pe slujitorul binevoitor, sînteți extrem de nestatornic și prezentați însușiri care se pot scuza ușor unei fete, dar nu unui bărbat. Iertați-mă dacă îmi permit să vă consider foarte slab și dați-mi voie să vă asigur, cu toată sinceritatea, că socotesc oportun ca pe viitor să mă abțin de la orice colaborare în afaceri cu dumneavoastră, aceasta fiind din partea mea o măsură necesară și gradul de respect absolut ce vi-l datorează un

om căruia i-a revenit onoarea și plăcerea modestă de a vă cunoaște.

Acum aproape că regretam de a fi încredințat poștei, spre transmitere și predare, această scrisoare banditească, după cum o apreciam tardiv, căci, în acest mod ideal, ajunsesem într-o stare de război crîncen, nu cu cineva lipsit de importanță, ci cu o persoană de mare influență, aflată într-un post de conducere, provocînd întreruperea relațiilor diplomatice sau mai bine zis a celor financiar-economice. Oricum am lăsat provocarea să-și urmeze cursul firesc, căci mă consolam spunîndu-mi că omul sau multstimabilul domn poate nici nu va citi mesajul, pentru că la citirea celui de-al doilea sau al treilea cuvînt, el va fi pesemne pe deplin sătul de lectură și probabil, fără a pierde mult timp și energie, are s-arunce această revărsare fulminantă de vorbe în coșul pentru hîrtii, care înghite și găzduiește tot ce este inoportun. „Afară de aceasta, în mod firesc, așa ceva se uită într-o jumătate sau un sfert de an“, conchideam și filozofam eu, mărșăluind curajos spre croitor.

Acesta ședea voios și, aparent, cu cea mai liniștită conștiință din lume, în delicatul său salon de mode sau atelier, care era ticsit și arhiplin cu stofe și resturi de stofe plăcut mirositoare. Într-o colivie sau cușcă, pentru ca idila să fie completă, făcea gălăgie o pasăre, iar un ucenic șmecher, zelos, se ocupa docil cu croitul. Cînd m-a observat, domnul maistru croitor Dünn s-a ridicat politicos de pe locul său unde gesticula harnic cu acul, pentru a-l saluta, amabil pe cel ce intrase. „Veniți pentru costumul dumneavoas-

tră, care vă cade, fără îndoială, ca turnat și pe care firma mea vi-l va livra neîntîrziat", mi-a spus el, în timp ce-mi dădea aproape cam prea camaraderește mîna, pe care eu nu m-am temut absolut de loc s-o scutur puternic. „Vin", am replicat eu, „pentru a începe, neînfricat și plin de speranță, proba, temîndu-mă totuși de multe lucruri."

Domnul Dünn răspunse că socotește inutile toate temerile mele și că garantează pentru croiala costumului, precum și pentru felul cum cade, și în timp ce spunea asta m-a condus într-o cameră alăturată, din care el însuși s-a retras imediat. Mi-a dat de mai multe ori garanții și asigurări, ceea ce mie nu mi-a plăcut. Proba a fost repede gata și cu asta și deziluzia legată strîns de ea. În timp ce încercam să înving o supărare spumegîndă, am strigat arțăgos și violent să vină domnul Dünn, căruia, cu cel mai mare calm posibil și cu cea mai distinsă nemulțumire, i-am aruncat în față zdrobitoarea exclamație: „M-am așteptat la asta!"

„Iubitul și stimatul meu domn, nu vă enervați în mod inutil!"

Am articulat anevoie: „Există aici cu adevărat suficiente motive de a te enerva și a fi dezolat. Păstrați-vă pentru dumneavoastră îndemnurile la calm cu totul nepotrivite, și fiți atît de bun și încetați să mai încercați a mă liniști, căci ce-ați făcut dumneavoastră pentru a confecționa un costum ireproșabil, este îngrijorător în cel mai mare grad. Toate temerile, delicate sau nedelicate, pe care le-am avut s-au adeverit și cele mai sumbre presimțiri s-au împlinit. Cum puteți garanta

că e croit ireproșabil și că-mi cade bine și cum este posibil să aveți curajul a mă asigura că sînteți maestru în meseria dumneavoastră, cînd dacă ați avea cea mai vagă onestitate și cea mai mică urmă de sinceritate și politețe, ar trebui să recunoașteți, fără doar și poate, că am un ghinion indiscutabil și că impecabilul costum, care trebuie să-mi fie livrat de valoroasa și excelenta dumneavoastră firmă, este pe de-a-ntregul stricat?

„Sînt obligat să protestez împotriva expresiei «stricat»."

„Doresc să mă exprim[1] domnule Dünn."

„Vă mulțumesc și mă bucur mult de această intenție atît de plăcută."

„Îmi veți permite să vă pretind executarea unor importante modificări la acest costum, care, și afirmația mea se sprijină pe proba minuțioasă de adineauri, dovedește că are nenumărate greșeli, lipsuri și defecte."

„Asta se poate."

„Nemulțumirea, necazul și mîhnirea pe care le încerc, mă îndeamnă să vă spun că mi-ați pricinuit o mare supărare."

„Vă jur că-mi pare rău."

„Zelul cu care vă grăbiți să jurați că vă pare rău de faptul că m-ați supărat și m-ați adus în cea mai rea dispoziție nu schimbă absolut nimic la costumul greșit, căruia eu refuz să-i acord cel mai mic grad de apreciere și a cărui acceptare

[1] Joc de cuvinte: *sich fassen*, între altele, înseamnă a se exprima și a se resemna. Autorul îl folosește aici cu primul sens, dar croitorului îi convine să ia cel de-al doilea sens: a se reculege, a se calma.

o refuz energic, fiindcă nu poate fi vorba de aprobare și consimțămînt. Cît privește haina, simt clar că mă face ghebos și deci respingător, o slutire cu care, în nici un caz, nu mă pot declara de acord. Dimpotrivă, mă simt obligat să protestez împotriva unei atît de malițioase prezentări și pociri a corpului meu. Mînecile suferă de un prisos de lungime, care mă irită în chip îngrijorător, iar vesta excelează prin faptul că provoacă impresia și stîrnește aparența neplăcută că purtătorul ei ar avea un pîntece voluminos. Pantalonii sau nădragii sînt pur și simplu execrabili. Desenul și schița pantalonului îmi inspiră o oroare sincer simțită. Acolo unde această mizerabilă, stupidă și caraghioasă capodoperă de pantalon ar trebui să aibă o anumită lărgime, prezintă o îngustime gîtuită, iar unde trebuie să fie îngust, este mai mult decît larg. Realizarea dumneavoastră, domnule Dünn, este întru totul lipsită de fantezie și opera dumneavoastră dă dovadă de lipsă de inteligență. Acestui costum îi este inerent ceva deplorabil, meschin, stupid, prozaic, caraghios și timorat. Este absolut sigur că cel care l-a confecționat nu poate fi socotit printre firile entuziaste. Este regretabilă o astfel de lipsă totală a oricărui talent."

Domnul Dünn a avut neobrăzarea să-mi spună: „Nu înțeleg indignarea dumneavoastră și nu voi fi niciodată înduplecat s-o înțeleg. Numeroasele și violentele reproșuri, pe care credeți că trebuie să mi le faceți, sînt de neînțeles pentru mine și, foarte probabil, vor rămîne totdeauna de neînțeles. Costumul vine foarte bine. Nu-mi poate clinti nimeni convingerea pe care o am, că arătați foarte bine în el. Vă veți obișnui în curînd cu anumite particularități și originalități remarcabile ale lui. Satisfac multapreciatele cerințe ale unor înalți funcționari de stat; tot așa, plini de bunăvoință, lucrează la mine domnii președinți de tribunal. Trebuie să vă fie de ajuns această dovadă, desigur concludentă, a capacității mele profesionale. Nu pot fi de acord cu așteptările și reclamațiile dumneavoastră exagerate și maistrul croitor Dünn nu se simte angajat prin pretențiile nejustificate pe care le formulați. Oameni mai bine situați și domni mai distinși decît dumneavoastră au fost mulțumiți, în orice privință, cu dibăcia și dexteritatea mea. Această aluzie ar trebui să vă dezarmeze."

Deoarece a trebuit să înțeleg că ar fi imposibil să izbutesc ceva și fiindcă a trebuit să-mi spun că atacul meu, probabil extrem de înflăcărat și impetuos, s-a transformat într-o înfrîngere dureroasă și rușinoasă, mi-am retras trupele din lupta nefericită, cuprins de moleșeală am încetat orice ostilitate și am fugit umilit. În acest chip s-a terminat cutezătoarea mea aventură cu croitorul. Fără a mă mai interesa de vreun alt lucru, m-am grăbit să ajung la casieria comunală sau la fisc, pentru a-mi plăti impozitele; dar aici trebuie să repar o eroare grosolană.

Era vorba adică, așa cum îmi amintesc acum, ulterior, nu de plată, ci pur și simplu de o negociere verbală cu domnul președinte al onoratei comisii de impuneri și de prezentarea sau remiterea unei declarații solemne. Să nu mi se ia în nume de rău eroarea și să se asculte binevoitor ceea ce voi avea de spus despre asta. La fel cum

neînduplecatul și imperturbabilul maistru croitor Dünn promitea și garanta lipsa oricăror defecte, îmi dau cuvîntul și garantez în ceea ce privește exactitatea și exhaustivitatea declarației de impozit ce trebuie depusă, cît și de concizia și sourtimea ei.

Mă reped imediat în această situație șarmantă: „Îmi permiteți să vă spun", m-am adresat eu liber, nestînjenit și plin de curaj omului de la serviciul impozite sau înaltului funcționar de la fisc, care, cu urechea sa de autoritate publică, începu să acorde cea mai mare atenție raportului pe care-l făceam, „că eu, ca scriitor sărac și mînuitor al condeiului sau *homme de lettres*, am parte de un venit îndoielnic. Bineînțeles că la mine nu se poate vedea sau găsi nici urmă de vreo acumulare de avere. Constat asta, spre marea mea părere de rău, fără să disper totuși sau să mă plîng de această realitate deplorabilă. Așa cum se spune, abia îmi duc zilele. Lux nu fac; asta puteți să observați de la prima vedere. Mîncarea pe care o mănînc, poate fi socotită ca suficientă și sărăcăcioasă. Vă place să credeți că aș fi domnul și stăpînul unor venituri de tot felul, dar sînt nevoit, politicos, însă hotărît, să mă împotrivesc acestei convingeri și tuturor acestor presupuneri și să vă spun adevărul gol-goluț, și aceasta, în orice caz, arată că sînt cu totul lipsit de bogăție, dar în schimb împovărat cu sărăcie de tot felul, ceea ce vă rog să aveți bunătatea a nota. Duminica nici nu pot apărea pe stradă, pentru că n-am un costum de sărbătoare. Cît privește felul meu de viață, serios și econom, mă asemăn unui șoarece de cîmp. O vrabie are mai multe perspective de îmbogățire decît contribuabilul de față care depune acest raport. Am scris cărți, care, din păcate, n-au plăcut publicului și consecințele acestui eșec mi-au strîns inima. Nu mă îndoiesc nici o clipă că recunoașteți asta și că înțelegeți situația mea financiară. Nu am poziție socială și nici prestigiu; este limpede ca lumina zilei. Într-adevăr pare să nu existe obligații față de un om ca mine. Interesul viu pentru beletristică este foarte sărăcăcios reprezentat și critica neîndurătoare, pe care orice om crede că poate s-o practice și s-o întrețină, față de operele unuia ca mine, constituie o altă cauză puternică a păgubirii mele și împiedică întocmai ca un sabot de frînă realizarea unei oarecare prosperități modeste. Există, ce-i drept, protectori binevoitori și binefăcătoare amabile, care din timp în timp, mă ajută în cel mai nobil chip cu putință, dar un cadou nu este un venit, și un ajutor nu înseamnă avere. Pentru toate aceste motive clare, expuse verbal, dar totuși suficient de convingătoare, v-aș solicita, preastimate domn, să mă scutiți de orice fel de majorare de impozit, pe care mi-ați anunțat-o și trebuie să vă rog, dacă nu să vă conjur, să apreciați puterea mea de plată la cît mai puțin posibil."

Domnul președinte sau domnul perceptor spuse: „Dar sînteți văzut mereu la plimbare!"

Am răspuns: „Trebuie neapărat să mă plimb, pentru a mă înviora și a menține legătura cu lumea vie, fără a cărei percepție n-aș mai putea scrie nici o jumătate de literă și n-aș mai putea compune nici cel mai ușor poem în versuri sau proză. Fără plimbare aș fi mort și profesia mea,

pe care o iubesc cu patimă, ar fi nimicită. Fără să mă plimb și fără să captez știri n-aș mai fi în stare să fac nici o dare de seamă și nici n-aș mai putea compune chiar cel mai minuscul articol, cu atît mai puțin o nuvelă lungă. Fără să mă plimb n-aș mai putea face de loc observații și studii. Un bărbat atît de inteligent și isteț ca dumneavoastră poate să înțeleagă și va înțelege imediat asta. În timpul unei plimbări frumoase și pline de digresiuni îmi trec prin minte mii de gînduri folositoare, necesare. Închis în casă, m-aș degrada și m-aș usca în mod mizerabil. Plimbarea este pentru mine nu numai sănătoasă și frumoasă, ci de ajutor și utilă. O plimbare mă stimulează profesional și, în același timp, mă distrează și îmi face plăcere ; mă înviorează, mă mîngîie și mă înveselește, este pentru mine o desfătare, avînd totodată proprietăți care mă îndeamnă și mă încurajează la noi creații, prin faptul că-mi oferă realități mici și mari, pe care mai tîrziu, acasă, le prelucrez harnic și cu ardoare. O plimbare este totdeauna plină de aspecte importante, vrednice de văzut și de cercetat. De obicei plimbările plăcute, oricît ar fi de mici, mișună, mai întotdeauna, de plăsmuiri și poezii pline de viață, de fenomene și frumuseți ale naturii. Istoria naturii și geografia patriei se revelează, pline de farmec și grație, simțurilor și ochilor celui care se plimbă atent, care, firește, nu trebuie să umble cu ochii plecați, ci cu ochii deschiși și netulburați, dacă vrea să i se destăinuie sensul frumos și ideea senină, nobilă a plimbării. Gîndiți-vă în ce grad poate poetul să sărăcească și să eșueze lamentabil, dacă frumoasa

natură maternă, paternă și copilărească nu l-ar înviora tot mereu cu izvorul binelui și frumosului. Gîndiți-vă că, pentru poet, învățătura și sfatul aurit și sfînt pe care le capătă afară, sub cerul liber și în aerul ușor, sînt în permanență de cea mai mare importanță ! Fără plimbare și fără contemplarea naturii strîns legată de ea, fără această culegere de informații tot atît de plăcută, pe cît este de bogată în îndemnuri, mă simt și chiar sînt pierdut. Cel care se plimbă trebuie să studieze și să examineze, foarte afectuos și atent, orice viețuitoare cît de mică, fie că este un copil, cîine, țînțar, un fluture, vrabie, vierme, o floare, un bărbat, o casă, un pom, un gard viu, un melc, un șoarece, un nor, un munte, o frunză sau chiar numai o biată bucățică de hîrtie de scris, aruncată, pe care poate un școlar drăgălaș și bun și-a scris primele litere stîngace. Lucrurile cele mai distinse și cele mai umile, cele mai serioase și mai vesele sînt pentru cel care se plimbă la fel de dragi, frumoase și valoroase. Nu are voie să fie stăpînit de nici un fel de amor propriu și nici de susceptibilitate. Trebuie să-și lase privirea grijulie să hoinărească și să vagabondeze neegoist și dezinteresat peste tot ; trebuie să se dovedească necontenit capabil numai de a contempla și de a observa lucrurile și, asemenea soldaților verificați, din prima linie, bravi, gata la datorie și bucuroși de sacrificiu, să se neglijeze pe sine, să neglijeze, să desconsidere și să uite propriile sale plîngeri, neajunsurile, lipsurile sale. În caz contrar, el se plimbă numai cu jumătate de atenție și jumătate de minte, și asta nu are nici un fel de valoare. El trebuie să fie oricînd ca-

pabil de compătimire, de simpatie și de înflăcărare ; să sperăm că așa și este. Trebuie să țîșnească în sus pînă la cel mai înalt entuziasm și să se poată coborî și să se aplece pînă la cea mai adîncă și mai mică banalitate, și este de presupus că poate asta. Dar contopirea sinceră, devotată și pierderea de sine în obiecte, și dragostea fierbinte pentru toate fenomenele și lucrurile îl fac în schimb fericit, așa cum fiecare împlinire a datoriei îl face permanent fericit și bogat în adîncul sufletului pe cel conștiincios. Spiritul, dăruirea și credința îl fericesc și-l ridică deasupra propriei sale persoane insignifiante de plimbăreț, care foarte adesea are renumele și faima proastă a vagabondajului și hoinărelii fără rost. Variatele sale studii îl îmbogățesc și-l desfată, îl alină și-l înnobilează și, oricît de neverosimil ar suna asta, îl ancorează direct în știința exactă, lucru de care nu-l crede nimeni capabil pe aparent ușuraticul hoinar. Știți dumneavoastră că eu lucrez mental, îndîrjit și tenace, și adesea sînt activ în cea mai bună accepțiune a cuvîntului, în timp ce s-ar zice că sînt un om nesocotit și fără ocupație, care mă pierd în necunoscut și în natură, neglijent, fantast și trîndav, mare pierde-vară, care face cea mai proastă impresie, și un ușuratic lipsit de răspundere ? După hoinar se furișează, tainic și plăcut, tot felul de gînduri frumoase, delicate, ce se nasc de pe urma plimbării, așa încît în plin mers harnic, atent, el trebuie să se oprească, să stea nemișcat și să asculte, pentru că este buimăcit și surprins cu desăvîrșire de impresii bizare și de puterea fascinantă a spiritelor, de parcă ar trebui să se

scufunde brusc în pămînt sau ca și cînd, înaintea ochilor săi orbiți și confuzi de gînditor și poet, s-ar deschide un abis. Capul stă să-i cadă în jos, iar brațele și picioarele, de obicei atît de vioaie, îi sînt ca înțepenite. Peisajul și oamenii, sunetele și culorile, fețele și siluetele, norii și lumina soarelui se rotesc ca fantasmele în jurul lui, și el trebuie să se întrebe : «Unde mă aflu ?» Cerul și pămîntul se contopesc și se prăbușesc deodată într-o plăsmuire de ceață fulgerătoare, sclipitoare, agitată, neclară ; începe haosul și rînduielile dispar. Emoționat, omul încearcă să-și păstreze conștiința clară ; efortul este încununat de succes și el își continuă încrezător plimbarea. Considerați cu totul imposibil ca eu, în cursul unei plimbări blînde, răbdătoare, să întîlnesc uriași, să am onoarea de a vedea profesori, să am, în treacăt, treabă cu librari și funcționari de bancă, să vorbesc cu tinere cîntărețe începătoare și foste artiste, să iau masa de prînz la doamne spirituale, să hoinăresc prin păduri, să expediez scrisori periculoase și să mă hărțuiesc sălbatic cu maiștri croitori perfizi și ironici ? Toate acestea se pot întîmpla și cred că de fapt s-au întîmplat. Pe cel care se plimbă îl însoțește continuu un nu știu ce straniu, bogat în idei și fantastic și el ar fi prost dacă n-ar ține seama de acest sol al spiritului sau chiar l-ar respinge ; dar el nu face asta ; dimpotrivă, urează bun venit tuturor acestor apariții stranii, se împrietenește și se înfrățește cu ele, pentru că îl încîntă ; le transpune în realitate, le dă formă și suflet, după cum și acestea, la rîndul lor, îl însuflețesc și-l formează. Cu un cuvînt, eu îmi cîștig pîinea zilnică, la

fel de greu ca oricare altul, gîndind, storcîndu-mi creierii, sfredelind, săpînd, reflectînd, scriind versuri, cercetînd, scrutînd și plimbîndu-mă. În timp ce, eventual, arborez cea mai veselă mină, sînt extrem de serios și conștiincios și cînd, apoi, nu par a fi decît delicat și visător, sînt un specialist temeinic ! Sper că toate aceste explicații amănunțite vă conving de străduințele mele oneste și vă satisfac pe deplin."

Funcționarul a spus : „Bine !" și a adăugat : „Vom examina îndeaproape cererea dumneavoastră, cu privire la aprobarea unei cote de impozit evaluată la minimul posibil și vă vom comunica răspunsul nostru, negativ sau pozitiv, referitor la aceasta. Vi se aduc mulțumiri pentru darea de seamă asupra adevărului, pe care ați depus-o, și pentru declarația loială, pe care ați făcut-o cu rîvnă. Deocamdată vă puteți retrage și vă puteți continua plimbarea."

Deoarece am fost concediat binevoitor, am plecat în grabă, bucuros, și curînd eram din nou sub cerul liber. M-au cuprins și m-au entuziasmat fiori de libertate. Acum, după atît de multe aventuri trecute eroic și după atît de multe obstacole dificile, depășite mai mult sau mai puțin victorios, ajung în sfîrșit la bariera de cale ferată, anunțată și prevăzută de mult, unde trebuia să mă opresc o bucată de timp și să aștept frumușel, pînă cînd, destul de încet, trenul va fi avut înalta îndurare să treacă binișor pe lîngă noi. Fel de fel de grupuri de bărbați și femei, de toate vîrstele și de caractere felurite, stăteau și așteptau ca și mine la barieră. Cantoniera corpolentă și simpatică, sta nemișcată ca o statuie și ne

cerceta temeinic pe noi cei ce căscam gura și așteptam. Trenul, care a trecut șuierînd, era plin cu militari și toți acești soldați cu ochii ațintiți la ferestre, ce se dedicau și se consacrau patriei dragi, aflîndu-se în serviciul ei, toată această școală militară, pe de o parte, și publicul civil nefolositor, pe de altă parte, s-au salutat și și-au făcut reciproc semne, animați de prietenie și patriotism, o manifestare care a propagat de jur împrejur o atmosferă plăcută. Deoarece trecerea devenise liberă, eu și toți ceilalți am mers pașnic și liniștit mai departe, și în clipa aceasta toate împrejurimile mi s-au părut că erau de o mie de ori mai frumoase ca înainte. Plimbarea părea că vrea să devină din ce în ce mai frumoasă, mai bogată, mai vastă. Aici, la trecerea de nivel, mi s-a părut a fi punctul culminant sau un fel de centru de unde ar scădea iarăși ușor. Presimțeam întrucîtva blînda coborîre a începutului de amurg. Ceva ca un deliciu auriu al melancoliei și o vrajă dulce a tristeții adia de jur împrejur, ca un zeu liniștit și mîndru. „Aici este dumnezeiesc de frumos acum", îmi spuneam. Întreaga regiune delicată, cu pajiștile, grădinile și casele sale plăcute, modeste se desfășura în fața ochilor, ca un fermecător cîntec de rămas bun ce-ți stîrnește lacrimile. Din toate părțile, ca un zvon abia auzit, răzbăteau plîngeri și dureri obștești ale bunului și sărmanului popor. Năluci cu chipuri și veșminte fermecătoare se iveau pe neașteptate intens și blînd, iar șoseaua plăcută, bună, strălucea azurie ca cerul, și albă și aurie. Înduioșarea și încîntarea, ca niște chipuri îngerești căzute din cer, zburau peste micile case sărăcăcioase,

colorate auriu și aburite trandafiriu, pe care lumina soarelui le îmbrățișa și le încadra delicat. Dragostea, sărăcia și abureala argintiu-aurie mergeau și pluteau mînă-n mînă. Mă simțeam ca și cînd o ființă iubită mă striga pe nume sau parcă m-ar fi sărutat și mîngîiat cineva. Dumnezeu cel atotputernic, milostivul nostru stăpîn, pășea pe drum pentru a-l glorifica și a-l face sublim de frumos. Închipuiri și iluzii de tot felul mă îndemnau să cred că s-ar fi coborît Isus Hristos și că ar colinda și pribegi acum prin mijlocul oamenilor și prin mijlocul fermecătorului ținut. Case, grădini și oameni se transformaseră în sunete, toate lucrurile concrete păreau să fi devenit un suflet și o mîngîiere. Un văl plăcut argintiu și o ceață a sufletului pluteau în toate și se așterneau pretutindeni. Se deschisese sufletul lumii și orice tristețe, toate dezamăgirile omenești, orice rău, orice durere păreau să dispară și să nu se mai ivească niciodată de acum înainte. Plimbările anterioare mi-au apărut înaintea ochilor, dar imaginea minunată a prezentului modest s-a impus ca o senzație copleșitoare. Viitorul pălea, și trecutul dispărea. Eu însumi dogoream și înfloream în clipa dogorîtoare și înfloritoare. Din depărtările mai apropiate și mai pierdute în zare, înaintau sublimul și binele cu gesturi mărețe, mișcări grandioase, fericiri și îmbogățiri cristaline, iar eu visam în mijlocul frumosului ținut despre nimic altceva decît despre el. Toate celelalte visări se prăbușeau și dispăreau în insignifianță. Aveam întregul pămînt bogat aproape de mine și priveam totuși numai la ceea ce era cel mai mărunt și cel mai modest. Cu gesturi de dragoste, cerul se

ridica și cobora. Eu devenisem un interior și mă plimbam ca într-un interior ; tot exteriorul se transformase în vis, ceea ce fusese pînă acum înțeles, în neînțeles. De sus, de pe suprafață, căzusem în adîncimea fabuloasă, pe care o recunoscusem imediat a fi binele. Ceea ce noi înțelegem și iubim ne înțelege și ne iubește, la rîndu-i. Nu mai eram eu însumi, eram un altul și totuși, tocmai de aceea, eram cu adevărat, în primul rînd, eu însumi. În lumina dulce a dragostei am recunoscut sau am crezut că trebuie să recunosc, că probabil omul interior este singurul care există cu adevărat. M-a fulgerat gîndul : „Unde am vrea să fim noi, sărmanii oameni, dacă n-ar exista un pămînt generos ? Ce ne-ar mai rămîne nouă, dacă n-am avea binele și frumosul ? Unde ar trebui să fiu eu, dacă n-ar trebui să fiu aici ? Aici am totul și în altă parte n-aș avea nimic."

Ceea ce vedeam era tot atît de mic și sărac, pe cît era de mare și important, tot atît de modest, pe cît de încîntător, tot atît de intim, pe cît de bun, și la fel de înviorător, pe cît de călduros. M-am bucurat foarte mult de două case care stăteau ca doi vecini vii și pașnici aproape laolaltă, în lumina limpede a soarelui. O bucurie venea după alta și în aerul blînd, prietenos, o tihnă plana în sus și în jos și vibra ca de o plăcere reținută. Una dintre cele două case mici, frumoase era birtul „La Ursul" ; ursul era zugrăvit foarte bine și amuzant pe firmă. Casa grațioasă, blajină, locuită, fără îndoială, de oameni agreabili, prevenitori și prietenoși, era adumbrită de castani ; ea nu arăta totuși trufașă ca unele clădiri, ci ca însăși intimitatea și devo-

tamentul. Peste tot unde ochiul privea, dădea peste bogăția densă, împlinită a grădinii și plutea învălmășeala verde și deasă a frunzelor plăcute. A doua casă sau căsuță se asemăna, în grația-i vizibilă și în micimea ei, cu o pagină naiv de frumoasă dintr-o carte cu chipuri, cu o ilustrație drăgălașă, atît arăta de fermecătoare și neobișnuită. Lumea în jurul căsuței părea desăvîrșit de bună și frumoasă. M-am îndrăgostit imediat, pînă peste cap, de mica și frumoasa gospodărie și aș fi intrat cu plăcere înăuntru pentru a o închiria, pentru a mă cuibări acolo și pentru a locui pentru totdeauna în această bijuterie de căsuță, fermecătoare, ca să mă simt bine; dar, din păcate, tocmai cele mai frumoase locuințe sînt, mai întotdeauna, ocupate, și cel care caută o locuință bună, pentru gustul său pretențios, n-are noroc, fiindcă ce este liber și se poate obține este adesea oribil și stîrnește groază. Frumoasa căsuță era, fără îndoială, locuită de o femeiușcă singuratică sau de o bunicuță; așa mirosea și arăta. Dacă îmi este îngăduit, relatez în continuare că pereții căsuței erau acoperiți cu picturi murale sau fresce mărețe, ce se înfățișau minunat de frumoase și amuzante și reprezentau un peisaj elvețian, pe care era de asemenea pictată o casă, și anume o casă din regiunea muntoasă a Bernei. Pictura în sine nu era nicidecum bună. Ar fi îndrăzneț să afirmi așa ceva, dar mie mi se părea minunată. Așa simplă și naivă cum era, pe mine mă încînta totuși; de fapt, pe mine mă încîntă orice pictură, fie ea cît de stupidă și neîndemînatică, pentru că orice pictură îmi amintește în primul rînd de zel

și hărnicie și în al doilea rînd de Olanda. Nu este oare orice muzică frumoasă, chiar și cea mai sărăcăcioasă, pentru cel care iubește esența și existența muzicii? Nu este orice om, chiar cel mai rău și neplăcut, demn de dragoste pentru prietenul oamenilor? Un peisaj pictat, în plin peisaj real, este capricios, picant. Asta nu va putea nimeni tăgădui. De altfel, desigur n-am stabilit și n-am fixat ferm starea de fapt, și anume dacă o bătrînică locuiește în căsuță, și nu mă hotărăsc s-o adopt cu orice preț. Pe mine însă mă surprinde cum de îndrăznesc să pronunț aici cuvinte ca „stare de fapt“, unde totul este atît de blînd și plin de natura umană, sau cel puțin trebuie să fie, ca sentimentele și presimțirile unei inimi de mamă. De altminteri căsuța era zugrăvită în albastru-cenușiu și jaluzelele verde-auriu-deschis păreau că rîd, iar de jur împrejur, într-o grădiniță minunată își răspîndeau mireasma cele mai frumoase flori. Peste un chioșc or pavilion, se apleca și se încovoia, cu o grație fermecătoare, un arbust și o tufă de trandafiri încărcată cu cele mai minunate flori.

În cazul cînd nu sînt bolnav, ci sănătos și treaz, lucru pe care îl nădăjduiesc și de care nu vreau să mă îndoiesc, în timp ce mergeam tihnit mai departe, am ajuns în fața unei frizerii de țară, de al cărei conținut și proprietar, cum îmi pare, n-am motiv să mă ocup, deoarece sînt de părere că nu este urgent necesar să mă tund, ceea ce probabil ar fi cu totul nostim și amuzant. Ulterior am trecut pe lîngă atelierul unui cizmar,

ce mi-a adus aminte de genialul și nefericitul poet Lenz[1], care, în perioada cît spiritul și sufletul i-au fost zdruncinate, a învățat să facă și făcea ghete. N-am privit oare, în treacăt, de asemenea într-o școală și într-o clasă luminoasă unde examina și comanda o învățătoare severă ? Cu această ocazie trebuie să fie menționat, cît de mult dorea plimbărețul să poată deveni, într-o clipă, din nou un copil și un elev neascultător și ștrengar, să meargă din nou la școală și să poată înhăța și primi o mamă de bătaie, binevenită, drept pedeapsă pentru necuviințe și fapte rele săvîrșite. Deoarece vorbim de bătaie, se poate tocmai menționa și îmbina aici părerea noastră că un țăran, care nu șovăie să doboare podoaba peisajului și frumusețea propriei gospodării, adică înaltul și bătrînul său nuc, pentru a cîștiga astfel bani care sînt imorali, detestabili și nebunești, merită să fie snopit în bătaie. Treceam tocmai pe lîngă o casă țărănească, minunat de frumoasă, cu un nuc înalt, de o grandioasă vigoare, cînd mi-a venit în minte ideea cu bătaia și negustoria : „Acest pom înalt, maiestos", am exclamat eu clar, „care apără și înfrumusețează atît de minunat casa, este întrețesut cu o aureolă ce amintește de dragostea gravă și în același timp plăcută, de casă, ca și de atașamentul intim față de patrie, acest pom, spun eu, este o zeitate, un sanctuar și trebuie aplicate o mie de lovituri de bici acelui proprietar fără inimă și ticălos, care-și permite să facă să dispară

[1] Jakob Michael Reinhold Lenz (1751—1792), poet din perioada Sturm und Drang ; bolnav de nervi, a avut o viață foarte nefericită.

tot acest farmec al frunzișului de aur și de un verde minunat, pentru a-și satisface lăcomia de bani, pornirea cea mai ordinară și mai detestabilă pe fața pămîntului. Un asemenea imbecil trebuie izgonit din comună. La Polul Nord sau în Țara de Foc cu astfel de profanatori și distrugători ai frumosului ! Totuși, slavă Domnului, există țărani care au inimă și simț pentru ceva delicat și bun."

Referitor la pom, zgîrcenie, țăran, deportare în Siberia și bătaia pe care, după cît se pare, o merită țăranul pentru că doboară copacul, probabil că am mers cam prea departe și trebuie să mărturisesc că m-am lăsat dus de mînie. Prietenii pomilor frumoși vor înțelege totuși indignarea mea și vor aproba regretul meu exprimat cu atîta însuflețire. Consimt să retractez cele o mie de lovituri de bici. Eu însumi nu mai aprob expresia de „imbecil". Dezavuez cuvîntul brutal și pentru acest motiv cer scuze cititorului. Deoarece a trebuit să-mi cer de mai multe ori iertare, am dobîndit o oarecare practică în rugăminți politicoase de a fi scuzat. De asemenea n-ar fi trebuit să spun „proprietar fără inimă și ticălos". Sînt surescitări ce trebuie evitate. Asta e clar. Persist în a fi îndurerat pentru prăbușirea unui pom frumos, înalt și bătrîn și în privința aceasta este sigur că fac o mină proastă, dar nimeni n-are dreptul să mă împiedice în privința aceasta. „Izgonit din comună", este imprudent spus, iar referitor la lăcomia de bani, pe care am calificat-o ca „ordinară" și „detestabilă", recunosc că, într-o împrejurare sau alta, am comis și eu o crimă în această privință, am greșit și am păcătuit, și că anumite

mîrşăvii şi josnicii nu mi-au rămas nici mie cu totul străine şi necunoscute. Cu aceste fraze fac o politică de defetist, cum nu este alta mai straşnică ; dar socotesc că această politică este o necesitate. Buna-cuviinţă ne obligă să luăm seama a ne purta tot atît de sever cu noi înşine cum ne purtăm şi cu alţii şi ca pe alţii să-i judecăm la fel de blînd şi indulgent ca pe noi înşine, şi aceasta din urmă ni se întîmplă, după cum se ştie, oricînd involuntar. Nu este de-a dreptul fermecător cum îndrept aici greşeli şi înlătur jignirile ? Prin faptul că fac mărturisiri, mă dovedesc a fi paşnic, şi prin faptul că rotunjesc asperităţi şi îmblînzesc aspectele dure, sînt un tip ponderat, fin şi sensibil, dovedesc simţ pentru un ton moderat şi sînt diplomat. Oricum m-am compromis ; dar sper că mi se recunoaşte buna intenţie.

Dacă cineva mai afirmă încă şi acum că aş fi un om brutal, un om al forţei, un despot, ei, bine, eu susţin, adică îndrăznesc a spera că am dreptul să susţin că persoana care spune asta se înşală amarnic. Probabil nici un autor nu s-a gîndit încă necontenit la cititor cu atîta delicateţe şi blîndeţe ca mine.

Aşa, şi acum sînt gata să tratez problema palatelor sau a caselor nobiliare şi anume, după cum urmează : O spun brutal şi categoric, deoarece cu o asemenea reşedinţă nobiliară şi casă de patricieni, pe jumătate dărăpănată, cu un castel senorial şi o curte boierească încărunţită de bătrîneţe, înconjurată cu un parc şi orgolioasă cum este aceasta care se iveşte acum pe neaşteptate, se poate provoca senzaţie, invidie, se poate suscita

admiraţie vie şi recolta onoare. Mulţi scriitori săraci, dar distinşi ar locui cu mare bucurie şi cu extremă desfătare într-un astfel de castel sau bastion cu o curte şi poartă de intrare pentru trăsuri foarte elegante, ornamentate cu blazoane. Cîte un pictor sărac, dar amator de plăceri, visează să trăiască vremelnic într-un conac încîntător şi vechi. Cîte o fată de la oraş, cultă, dar probabil săracă lipită gîndeşte cu melancolică încîntare şi cu ardoare ideală la iazuri, grote, încăperi spaţioase şi lectice şi la sine însăşi servită de slujitori prompţi şi cavaleri generoşi. Pe castelul pe care-l priveam, adică mai mult la el, decît pe el, se putea vedea anul 1709, ceea ce bineînţeles mi-a stîrnit o vie curiozitate. Cu o oarecare încîntare, în calitate de naturalist şi arheolog, am privit în interiorul grădinii intime, vechi şi stranii, unde într-un bazin cu o fîntînă arteziană susurînd fermecător, am descoperit uşor şi am constatat existenţa unui peşte ciudat, lung de un metru, adică un somn singuratic. De asemenea am văzut şi descoperit, şi am constatat, cu romantică încîntare, un pavilion în stil maur sau arab, frumos şi bogat zugrăvit cu azuriu, cu argintul misterios al stelelor, cu aur, cafeniu şi cu o culoare neagră nobilă şi severă. Am presupus şi am dibuit imediat, cu o pricepere extrem de fină, că pavilionul trebuie să fi luat fiinţă şi să fi fost construit în anul 1858, fapt care, descoperindu-l, ghicindu-l şi adulmecîndu-l, probabil mă îndreptăţeşte, cu o faţă radiind de mîndrie şi cu un aer arogant, să ţin odată, încrezător, o conferinţă sau o prelegere, cu privire la asta în sala primăriei, înaintea unui public numeros, încîntat să aplaude.

Apoi, foarte probabil, conferința va fi menționată în presă, ceea ce, bineînțeles, mie n-ar putea decît să-mi facă plăcere, căci adesea ea nu pomenește nimic despre multe lucruri. În timp ce studiam pavilionul arab sau persan, mi-au venit în minte următoarele: „Ce frumos trebuie să fie aici noaptea, cînd totul este învăluit de zăbranicul unui întuneric aproape de nepătruns, totul, de jur împrejur, este liniștit, ascuns și mut; brazii se înalță tiptil, vag, din întuneric; senzații de miez de noapte prind în mrejele lor pe singuraticul drumeț și apoi o lampă își împrăștie lumina galbenă, plăcută, lampă adusă în pavilion de o femeie frumoasă, împodobită fermecător, nobilă, care, după aceea, îndemnată de gustul propriu și cuprinsă de o stranie dispoziție sufletească, începe să cînte melodii la un pian (cu care, în acest caz, pavilionul nostru firește că trebuie să fie înzestrat) și, dacă visul este permis, să cînte cu o voce încîntător de frumoasă și pură! Cît de atent ai asculta, ce vise ai țese și cît de fericit te-ar face muzica nocturnă!"

Dar nu era miezul nopții și, în lung și-n lat, nici evul mediu cavaleresc, nici secolul al cincisprezecelea sau al șaptesprezecelea, ci ziua-n amiaza mare, chiar zi de lucru, și o droaie de oameni, lîngă unul din automobilele cele mai nepoliticoase, necavalerești, vexante și impertinente pe care le-am întîlnit vreodată, îmi tulbura foarte mult sumedenia de considerații savante și romantice și, într-o clipă, m-au scos din poezia castelelor și reveria trecutului, în așa fel încît, fără voie am strigat: „Într-adevăr este foarte grosolan modul în care sînt stingherit aici să-mi

fac cele mai exacte studii și să mă adîncesc în cele mai nobile aprofundări! Aș putea să fiu indignat, dar în loc de asta vreau, mai curînd, să fiu blajin și să îndur și să rabd politicos. Plăcut este gîndul închinat fantomelor frumoase ale trecutului, dulce este tabloul nobil și palid al frumuseții apuse și scufundate, dar pentru asta nu există nici un motiv să întorci spatele contemporaneității și semenilor și nu trebuie să se creadă că ai pică pe oameni și așezămintele lor, pentru că ele nu țin seama de dispoziția sufletească a aceluia care se pierde în problemele istoriei și ale gîndirii."

„O vifornițā", gîndeam eu, mergînd mai departe, „ar fi frumoasă aici. Sper să am fericita ocazie să trec prin așa ceva." Unui cîine bun, credincios, negru ca pana corbului, care era întins în drum, i-am adresat următoarea cuvîntare caraghioasă: „Hei, flăcăule, după cît se pare, cu totul neinstruit și necultivat, nu-ți trece nici pe departe prin minte să te ridici pentru a mă saluta cu laba ta neagră ca smoala, cînd, după mers și după toate celelalte fasoane, trebuie să-ți dai seama că sînt un om care a trăit timp de șapte ani buni în metropolă și în capitală, și care, în toată această perioadă, nu a întrerupt aproape nici un minut contactul și relațiile sociale cu oameni exclusiv instruiți, cu atît mai puțin o oră, sau chiar o lună și o săptămînă? De fapt ce școală ai frecventat tu, javră? Cum? Nu-mi dai nici măcar un răspuns cît de mic? Rămîi întins liniștit, mă privești liniștit, nici nu clipești și rămîi nemișcat ca un monument? Să-ți fie rușine!"

În realitate însă mi-a plăcut cîinele, care, în veghea sinceră, în liniștea plină de umor și în calmul pe care-l afișa, arăta neobișnuit de bun ; și pentru că mă privea bucuros printre gene, am vorbit cu el, iar pentru că, desigur, nu înțelegea nici un cuvînt, îmi puteam permite să-l mustru, ceea ce însă, cum s-a observat din caraghioslîcul felului de a vorbi, nu era în orice caz rău intenționat.

La vederea unui domn, distins, țeapăn, foarte îngrijit, care se apropia grăbit și clătinîndu-se țanțoș, mi-au trecut prin minte următoarele reflecții triste : „Și bieții copilași neglijați, prost îmbrăcați ? Este posibil ca un asemenea domn frumos îmbrăcat, grandios împopoțonat, strălucitor înzorzonat și tapetat, garnisit cu inele și bijuterii, sclivisit și pomădat, să nu gîndească o clipă la sărmanele făpturi tinere, care colindă mai tot timpul în zdrențe și, în mod deplorabil și vădit, sînt lăsate pradă unei jalnice lipse de îngrijire și curățenie ? Nu se jenează oare păunul, cît de puțin ? Domnul adult, care se plimbă atît de frumos încoace și încolo, nu se simte nicidecum mișcat la vederea micuților murdari, soioși ? Eu consider că nici un adult n-ar trebui să-și manifeste dorința de a se înfățișa dichisit, atît timp cît mai există copii cărora le lipsește orice podoabă exterioară."

Dar s-ar putea spune, cu tot atît de multă dreptate, că nimeni n-ar trebui să meargă la concert sau să se ducă la o reprezentație teatrală sau să se bucure de orice altă distracție, atîta vreme cît există pe lume închisori și case de corecție cu deținuți nenorociți. Indiscutabil că asta e prea exagerat. Și dacă cineva ar vrea să aștepte cu desfătarea și cu pofta de viață pînă cînd în sfîrșit n-ar mai fi oameni nefericiți și săraci pe lume, ar trebui să aștepte pînă la sfîrșitul cenușiu și de neconceput al tuturor zilelor și pînă la sfîrșitul înghețat și pustiu al lumii, dar pînă atunci ar putea să-i treacă în mare măsură pofta și însăși viața.

O muncitoare ciufulită, istovită de muncă, care mergea clătinîndu-se și se apropia neobișnuit de obosită și slăbită, dar totuși în grabă, deoarece era clar că mai avea de făcut la repezeală tot felul de treburi, mi-a reamintit imediat de fetițele sau fetele mai mari, crescute cu grijă și răsfățate, care adesea nu știu, sau par să nu știe, cu ce delicată și distinsă îndeletnicire sau amuzament să-și mai irosească ziua și care probabil nu sînt niciodată obosite cu adevărat și deci, zile de-a rîndul, săptămîni de-a rîndul, se gîndesc ce-ar putea să poarte pentru a-și spori splendoarea chipului, și care au timp berechet să facă lungi considerații cu privire la ce-ar trebui să mai întreprindă pentru a conferi cît mai multe fineți exagerate și bolnăvicioase persoanei și mutrișoarei lor dulci ca o acadea.

Dar chiar eu însumi, de cele mai multe ori, sînt un adorator și un admirator al acestui soi de obrăznicături de fete gingașe, amabile, foarte îngrijite, frumoase ca lumina lunii. O fetișcană ademenitoare ar putea să-mi poruncească ce i-ar trece prin minte ; m-aș supune orbește. O, cît de frumoasă este frumusețea și cît de captivant ceea ce captivează !

A venit rîndul să vorbesc iar despre arhitectură și despre arta construcției, subiect la care trebuie să se aibă în vedere o bucățică sau un peticel de artă și literatură.

Mai întîi o observație : A împodobi cu ornamentica de floricele casele vechi, nobile, respectabile, orașele și clădirile istorice dă dovadă de un anumit prost-gust. Cine face sau permite să se facă asta păcătuiește împotriva spiritului demnității și frumuseții și jignește amintirea strămoșilor noștri, pe cît de viteji, pe atît de nobili. În al doilea rînd, nu se încununează și nu se împodobește cu flori arhitectura fîntînilor. Fără îndoială florile sînt frumoase în sine ; dar existența lor nu trebuie să minimalizeze și să estompeze severitatea nobilă și frumusețea severă a statuilor de piatră. Într-adevăr preferința pentru flori poate degenera într-o patimă stupidă a florilor. Personalitățile, edilii care tolerează asta pot să se intereseze la forurile competente și apoi să facă bine să se comporte în consecință.

Pentru a menționa două frumoase și interesante clădiri care mă atrăgeau puternic și-mi captivau în cel mai înalt grad atenția, voi spune deci că, în timp ce-mi continuam astfel drumul, am ajuns în fața unei capele încîntătoare, stranii, pe care am numit-o imediat capela lui Brentano [1], pentru că am văzut că provenea din epoca învăluită de fantezie, suflată cu aur, jumătate luminoasă, jumătate întunecoasă, a romanticilor. Mi-a venit în minte marele, sălbaticul, furtunosul și întunecatul

[1] Clemens Brentano (1778 — 1842), cunoscut poet romantic german.

roman *Godwi* al lui Brentano. Ferestrele boltite, înalte și înguste, dădeau clădirii, extrem de originale și ciudate, o înfățișare delicată, plăcută și îi confereau spiritul farmecului deplin, farmecul interiorității și al vieții pline de conținut. Mi-am reamintit de pasionantele și melancolicele descrieri de peisaj ale poetului menționat, în special descrierea pădurilor germane de stejari. Imediat după aceea am ajuns în fața vilei numită „Terasa“ și gîndul m-a purtat la pictorul Karl Stauffer-Bern [1], care locuia și ședea aici în anumite perioade, și în același timp la anumite clădiri nobile, foarte distinse, care se află în Berlin, pe Tiergartenstrasse și care, datorită stilului sever, plin de măreție și clasic-natural ce-l exprimă, sînt simpatice și demne de văzut. Casa lui Stauffer și capela lui Brentano mi se prezentau ca monumentele a două lumi riguros separate una de alta, care, ambele, în felul lor caracteristic, sînt atrăgătoare, interesante și importante : Aici eleganța sobră, rece, acolo visul exuberant, greu de înțelesuri, aici ceva fin și frumos, acolo ceva fin și frumos, dar cu totul deosebit ca esență și aspect, deși amîndouă apropiate ca epocă. Peste plimbarea mea începe să se lase treptat amurgul și sfîrșitul liniștit îmi pare să nu mai fie atît de departe.

Probabil că este locul să enumăr aici, aproximativ în ordinea apariției lor, cîteva banalități și cîteva aspecte fugare de circulație : o impunătoare fabrică de piane, împreună cu alte fabrici

[1] Karl Stauffer-Bern (1857—1891), grafician, pictor, sculptor și poet elvețian.

și instalații, o alee de plopi foarte aproape de un rîu negricios, bărbați, femei, copii, vagoane de tramvai electrice, vuietul lor și comandanții lor supremi sau conducătorii lor, plini de răspundere, cu priviri scrutătoare, o cireadă de vaci spălăcite la culoare, bălțate și pătate încîntător, țăranci și căruțe țărănești cu obișnuitul lor uruit de roți și pocnete de bici, cîteva camioane greu încărcate, cu ambalaje îngrămădite pînă sus, care cu butoaie de bere, muncitori ieșind pe neașteptate din fabrică și revărsîndu-se în valuri în drumul lor spre casă, aspectul impresionant al acestei imagini a masei și a produsului în masă și gînduri bizare provocate de această priveliște ; camioane cu mărfuri venind dinspre gara de mărfuri, un circ complet, care se deplasează clătinîndu-se, cu elefanți, cai, cîini, zebre, girafe, lei furioși închiși în cuști, cu senegalezi, indieni, tigri, maimuțe, crocodili, ce trec tîrîndu-se, dansatoare pe sîrmă și urși polari și, în plus, toată bogăția necesară de suită, personal de serviciu, bagaj și personal artistic : băieți, înarmați cu arme de lemn, care imită războiul european, dezlănțuind toate furiile războiului, un mic ștrengar care intonează cîntecul „O sută de mii de broaște“, lucru pentru care era formidabil de mîndru ; în afară de acestea : tăietori de lemne și pădurari cu tărăboanțe pline de lemne, doi-trei porci splendizi, care stîrnesc fantezia vie a privitorilor, făcîndu-i să-și imagineze lacom o friptură de porc gata preparată și mirosind delicios, ceea ce este ușor de înțeles ; o casă țărănească cu o maximă deasupra intrării, două boemiene, galițiene, slovene, vende sau chiar țigănci, cu cizme roșii și cu ochi negri

ca smoala și păr la fel de negru, al căror aspect exotic te face să te gîndești la romanul „Prințesa țiganilor“, apărut în colecția „Gartenlaube“ [1], a cărui acțiune se petrece, ce-i drept, în Ungaria, ceea ce însă contează prea puțin, sau la „Preziosa“, care este, într-adevăr, de origine spaniolă, dar asta nu trebuie luat chiar în mod strict. Apoi magazine de : papetărie, carne, ceasornice, ghete, pălării, fier, postavuri, coloniale, drogherii, galanterii, mercerii, brutării și cofetării. Și pretutindeni, peste aceste lucruri, apusul plăcut al soarelui. Și apoi mult vuiet și larmă, școli și învățători, ultimii cu importanța și demnitatea întipărite pe față. Peisaj și aer și mult colorit. Mai departe reclame și anunțuri ce nu trebuie neglijate sau uitate, ca : „Persil“ sau „Maggi — neîntrecutele concentrate de supă“ sau „Tocul de cauciuc Continental extrem de rezistent“ sau „Teren de vînzare“ sau „Cea mai bună ciocolată cu lapte“ sau, pe legea mea, nu știu cîte alte multe. Dacă cineva vrea să le enumere, pînă ce totul ar fi conștiincios enumerat, nu le-ar da niciodată de capăt. Oamenii pricepuți simt și observă asta. M-a surprins cu deosebire un afiș sau o tăbliță ; conținutul era următorul :

Cantină cu abonamente lunare

sau pensiune selectă pentru domni recomandă, domnilor fini sau cel puțin domnilor de bună

[1] Revistă săptămînală, la început de orientare democratică, întemeiată în 1853 ; din 1870 — 1871 a devenit exponenta filistinismului mic-burghez, publicînd romane sentimentale de un gust îndoielnic.

condiție, bucătăria sa de primă calitate, care este atît de excelentă, încît putem spune, cu conștiința liniștită, că satisface cele mai mofturoase gusturi și încîntă cea mai exigentă poftă de mîncare. Am vrea totuși să renunțăm a reflecta la stomacurile mult prea flămînde. Arta culinară pe care noi o oferim corespunde unei educații mai alese, și, prin asta, am vrut să dăm de înțeles că nouă ne va face o deosebită plăcere să vedem ospătîndu-se la masa noastră numai domni cu adevărat cultivați. Nu dorim, nici pe departe, să întîlnim indivizi care își beau leafa săptămînală și lunară și de aceea nu sînt în stare să plătească prompt; dimpotrivă, așteptăm o ținută aleasă și maniere plăcute de la onorata noastră clientelă. Fete frumoase, amabile, fac la noi oficiul de a servi la mesele splendid aranjate, împodobite cu flori de tot felul și apetisante. Arătăm asta pentru ca domnii amatori să înțeleagă cît de necesar este ca eventualul pensionar să se poarte distins și să se comporte realmente elegant și ireproșabil, din clipa în care a pus piciorul în stimabila și respectabila noastră pensiune. Cu desfrînații și bătăușii, cu fanfaronii și lăudăroșii sîntem absolut hotărîți să nu avem nimic de-a face. Acei care au motive să declare că aparțin amintitei categorii de oameni să binevoiască a avea amabilitatea de a se ține departe de instituția noastră de primul rang și să ne scutească de prezența lor neplăcută. Dimpotrivă, orice domn simpatic, delicat, politicos, amabil, fin, prevenitor, prietenos și vesel, însă nu excesiv de voios și vesel, ci, mai degrabă, temperat, dar, înainte de orice, un domn solvabil, serios, punctual cu plata, va fi pentru noi, în

orice privință, într-adevăr binevenit și va fi servit în modul cel mai ales și tratat cît mai politicos și frumos cu putință; promitem cinstit asta și intenționăm să ne ținem tot timpul promisiunea, tocmai pentru că este o plăcere. Un astfel de domn simpatic, fermecător, poate să găsească la masa noastră delicatese atît de alese, încît ar trebui să-și dea cea mai mare osteneală să le întîlnească altundeva, căci într-adevăr din bucătăria noastră excelentă ies capodoperele artei culinare; acest lucru va avea ocazia să-l confirme oricine dorește să încerce distinsa noastră pensiune pentru domni, ceea ce îl invităm și-l îndemnăm oricînd. Mîncarea pe care o servim la masă întrece, atît în calitate cît și în cantitate, orice rațiune omenească sănătoasă și nici o fantezie, oricît de vie, și nici o imaginație, nu sînt în stare să-și reprezinte, chiar numai aproximativ, delicatele și apetisantele bucate, pe care obișnuim să le prezentăm și să le așternem înaintea fețelor, exprimînd o bucuroasă uimire, ale domnilor din echipa noastră de gurmanzi. Dar, așa cum s-a subliniat înainte de mai multe ori, intră în considerație numai domnii de bună condiție și să ni se permită, cu bunăvoință, pentru a se evita erorile și a se înlătura dubiul, să comunicăm, pe scurt, părerea noastră cu privire la asta. În atenția noastră numai acela este un domn de bună condiție, care e plin de delicatețe și de bunătate și care, sub orice raport, este pur și simplu mai bun decît alți oameni simpli. Oamenii care n-au altă calitate decît că sînt simpli, nu sînt potriviți pentru noi. Un domn de bună condiție, după părerea noastră, este numai acela care-și imaginează lucruri destul

de vanitoase și de stupide și care, înainte de orice, este capabil să-și închipuie că nasul său este mai bun decît nasul oricărui alt om bun și cuminte. Conduita unui domn de bună condiție exprimă clar această ciudată presupunere și pe asta ne bizuim noi. Pe cel care este numai bun, drept și cinstit și nu dovedește nici o altă calitate importantă, îl rugăm să stea departe de noi, căci ni se pare că nu este un domn inteligent și de bună condiție. Pentru alegerea numai a domnilor celor mai fini și de cea mai bună condiție, posedăm cea mai fină pricepere. Observăm imediat după mers, după tonalitate, după felul de a întreține o conversație, după figură, după mișcări și, mai ales, după îmbrăcăminte, baston, după floarea de la butonieră, indiferent dacă există sau nu există, dacă un domn poate sau nu să fie considerat printre domnii de bună condiție. Perspicacitatea de care dăm dovadă în această privință frizează vrăjitoria și, îndrăznim să susținem, că, în această privință, noi sîntem dotați cu oarecare genialitate. Așa, acum se știe pe ce fel de oameni contăm, și dacă vine la noi un om pe care-l recunoaștem de departe că nu este potrivit pentru noi și pensiunea noastră, îi spunem: „Regretăm foarte mult și ne pare sincer rău". Cîțiva cititori vor avea unele îndoieli cu privire la verosimilitatea afișului, deoarece vor spune că acesta nu poate fi socotit adevărat.

Probabil ici și colo au existat repetări. Vreau să declar însă că eu consider natura și viața omenească ca o succesiune de repetări la fel de frumoase și ademenitoare și, în afară de asta, vreau să mărturisesc că tocmai acest fenomen îl socotesc

drept frumusețe și binecuvîntare. Ce-i drept, există în mai multe locuri oameni pervertiți de surescitare, lacomi de senzațional, colportori de noutăți și dornici de ele, care, aproape în fiecare minut, rîvnesc plăceri ce n-au existat încă. În nici un caz poetul nu compune versuri pentru asemenea oameni, după cum nici muzicianul nu compune muzică pentru ei și pictorul nu pictează pentru ei. În general nevoia permanentă de a savura și de a gusta într-una lucruri cu totul noi, pare a fi o caracteristică a meschinăriei, a lipsei de viață interioară, a înstrăinării de natură și a mediocrei sau insuficientei puteri de înțelegere. Copiii mici sînt aceia cărora trebuie să li se prezinte mereu ceva nou și deosebit, pentru a nu fi nemulțumiți. Scriitorul serios nu se simte chemat să se ocupe cu acumularea de material, să fie slujitorul dibaci al nesațului nervos și, în mod logic, nu se teme de unele repetări naturale, deși el, bineînțeles, își dă continuu osteneala să se ferească sîrguitor de prea multe asemănări.

Se făcuse seara, și iată că ajunsei pe un drum frumos, liniștit sau pe un drum lateral, care se întindea pe sub pomi, înspre lac, și aici plimbarea se sfîrși. Într-o pădure de anini, pe malul apei, era adunată o școală mixtă și domnul pastor sau învățător dădea lecții despre natură și învățămîntul intuitiv, în mijlocul naturii de seară. În timp ce mergeam liniștit mai departe, mi-au venit în minte două chipuri omenești. Probabil din cauza unei oarecare oboseli, care mă cuprindea, mă gîndeam la o fată frumoasă și la faptul că sînt singur pe lume și că asta nu e prea drept. Autoreproșuri mă cuprindeau din spate și îmi ie-

şeau în drum din faţă, şi trebuia să dau o puternică luptă cu ele, anumite amintiri neplăcute puneau stăpînire pe mine. Autoacuzaţii îmi făceau, pe neaşteptate, inima grea. În acest timp căutam şi strîngeam flori din împrejurimi, parte dintr-o pădurice, parte din poiană. A început o ploaie liniştită şi fină, iar peisajul gingaş a devenit şi mai gingaş şi mai tainic. Mi se părea că natura plîngea şi, în timp ce adunam flori, ascultam plînsul abia auzit care picura pe frunze. Ploaie de vară, caldă, uşoară, cît eşti de plăcută! Îmi puneam întrebarea: „Pentru ce adun eu flori aici?", şi priveam îngîndurat în pămînt, iar ploaia fină sporea starea mea de îngîndurare, care se intensifica pînă la întristare. Toate păcatele trecute mi-au venit în minte: perfidie, ură, îndărătnicie, falsitate, viclenie, răutate şi tot felul de incidente violente, urîte. Patimi neînfrînate, dorinţe sălbatice şi chiar felul în care i-am făcut pe unii oameni să sufere, cum am săvîrşit nedreptăţi. Ca o scenă plină de tablouri dramatice mi se desfăşura înaintea ochilor viaţa mea trecută şi am fost obligat să rămîn, fără voie, uimit de numeroasele mele slăbiciuni, de toate manifestările lipsite de prietenie, pline de asprimi, pe care le-am lăsat să-mi stăpînească sufletul. Atunci mi-a apărut înaintea ochilor a doua făptură şi l-am văzut din nou pe bătrînul obosit, sărac, părăsit, pe care, înainte cu cîteva zile, îl văzusem zăcînd pe pămînt într-o pădure, şi anume atît de jalnic, atît de împovărat de suferinţă şi palid ca un mort, încît fusesem puternic înspăimîntat de această tristă privelişte, ce-mi închircea sufletul. Pe acest bărbat obosit îl priveam acum cu ochii

minţii şi mi-am dat seama că mă părăseau puterile. Am simţit nevoia să mă întind undeva şi, deoarece mă aflam tocmai în apropierea unui locşor de pe mal, îmbietor, intim, istovit cum eram m-am cuibărit comod pe pămîntul moale, sub ramurile ospitaliere ale unui pom. Contemplînd pămîntul, aerul şi cerul, mi-a venit gîndul deprimant, fără apel, că aş fi un biet prizonier între cer şi pămînt, că toţi oamenii ar fi, în acelaşi fel, nişte prizonieri jalnici, că pentru toţi nu există decît un drum întunecos, adică în jos, spre groapă, în pămînt, că nu există alt drum, într-o altă lume, decît cel care trece prin mormînt. „Aşa trebuie să treacă şi să moară într-o zi, totul, totul, această viaţă bogată, culorile luminoase, pline de idei, această încîntare, această bucurie şi dorinţa de a trăi, toate aceste semnificaţii umane, familie, prieten şi iubită, acest aer limpede, delicat, plin de imagini dumnezeiesc de frumoase, casele părinteşti şi străzile dragi, liniştite, soarele înalt, luna şi inimile şi ochii oamenilor." Multă vreme am meditat la toate acestea şi, în tăcere, am cerut iertare tuturor pe care, poate, i-am făcut să sufere. Am zăcut multă vreme acolo cufundat în gînduri confuze, pînă ce mi-a venit din nou în minte fata care era atît de frumoasă şi de o prospeţime tinerească şi avea ochii atît de dulci, buni şi curaţi. Mi-am imaginat cu însufleţire cît e de încîntătoare gura ei copilăresc-drăgălaşă, cît de drăgălaşi obrajii ei şi cum mă fermeca înfăţişarea ei trupească, plină de frăgezime melodioasă, cînd cu puţin timp înainte am întrebat-o ceva, cum îşi pleca frumoşii ei ochi cu îndoială şi neîncredere şi apoi cum a spus

„nu", cînd am întrebat-o dacă e încredințată de dragostea mea sinceră, de atașamentul, devotamentul și afecțiunea mea. Împrejurările i-au poruncit să pornească la drum și ea a plecat. Probabil aș fi putut s-o conving încă la timp, că aveam intenții bune, că persoana ei demnă de dragoste era importantă pentru mine și că, din motive serioase, eram înclinat s-o fac fericită, făcîndu-mă, în același timp, fericit pe mine însumi ; dar nu mi-am dat nici o osteneală, și ea a plecat. La ce folosesc florile ? „Adun flori ca să le depun pe nefericirea mea ?" m-am întrebat eu, și buchetul mi-a căzut din mînă. M-am ridicat spre a porni acasă, căci era tîrziu, și totul era întunecat.

Bătălia de la Sempach[1]

Într-o zi, în miezul verii fierbinți, pe șoseaua acoperită de praf din ținutul Lucernei, se tîra încet un convoi militar. Soarele luminos, de fapt mai mult decît luminos, cădea orbitor pe ramurile mișcătoare care acopereau trupurile omenești, pe bidivii jucăuși, pe coifurile și părțile descoperite ale fețelor, pe capetele și cozile cailor, peste podoabele, panașele și scările de șa, care erau tot așa de mari ca niște schiuri. La dreapta și la stînga strălucitoarei oștiri se întindeau livezi cu mii de pomi roditori, pînă sus pe colinele care, pe jumătate estompate, te îmbiau din depărtarea sinilie și lăsau impresia unor decoruri pictate delicat și cu migală. Era o arșiță înăbușitoare dinainte de amiază, o arșiță de livadă, de iarbă, de fîn și de praf, căci praful fusese ridicat ca niște nori groși, care cîteodată voiau să învăluie armata în parte, fragmentar. Cavalcada greoaie înainta tărăgănat, tropăind și în delăsare ; ea semăna cînd cu un șarpe lung, ce aluneca desfăcîndu-se, cînd cu o șopîrlă enormă, adesea cu o năframă mare întrețesută din abundență cu figuri și forme colorate, așa cum (după părerea mea) doamnele, îmbătrînite și mîn-

[1] Localitate în Elveția unde, în 1386, pedestrimea confederată a repurtat victoria asupra armatei de cavaleri austrieci.

dre, sînt obişnuite să tîrască trene în urma lor. În întregul fel de a fi al acestui şuvoi de oştire, în tropot şi zăngănit, în acest frumos zornăit dispreţuitor exista o incomparabilă „nepăsare“, ceva impertinent, plin de încredere, ceva care răsturna toate principiile, dîndu-le leneş de-o parte. În măsura în care cuvintele puteau ieşi din gurile acoperite de oţel, toţi aceşti cavaleri se întreţineau într-o veselă dispută ; se auzea răsunînd cîte un rîset şi acesta se potrivea de minune cu sunetul limpede pe care-l iscau armele, lanţurile şi atîrnătoarele aurite. Soarele dimineţii părea să dezmierde cîte o tinichea sau un metal mai de soi, fluierături zburau în sus, spre soare ; din cînd în cînd, unul dintre nenumăraţii servitori, ce mergeau ţanţoşi pe jos, întindea stăpînului său călare, spre şaua care se legăna, o gustare aleasă, înfiptă într-o furculiţă de argint. Vinul fu băut la repezeală, păsările mîncate şi tot ce nu era comestibil, scuipat uşor, cu nepăsare, în tihnă, căci nu era vorba de un război cavaleresc serios, ci de pedepsire, de siluire, de treburi de batjocură, sîngeroase, de cabotin, aşa gîndea fiecare ; şi fiecare vedea dinainte grămada de capete tăiate, care trebuia să coloreze cu sînge pajiştea. Printre căpeteniile oştirii se găsea cîte un admirabil tînăr din aristocraţie, în echipament splendid, stînd pe cal ca un înger masculin coborît din cerul albastru şi îndoielnic. Pentru a se simţi mai la largul lui, cîte unul îşi scosese coiful, dîndu-l unui soldat de la bagaje să-l ducă, arătînd astfel aerului proaspăt o figură stranie, pe care nevinovăţia şi aroganţa îşi puseseră frumoasa lor pecete. Se povesteau cele mai noi glume şi se comentau cele mai recente poveşti despre femeile galante. Cine rămînea serios, era persiflat ; în ziua aceea, o faţă îngîndurată părea a fi socotită necuviincioasă şi necavalerească. Părul tinerilor care-şi scoseseră coiful strălucea şi răspîndea un miros plăcut de pomezi, ulei şi apă parfumată, de care făcuseră uz din belşug, ca şi cînd ar fi fost vorba să meargă călare la o doamnă cochetă pentru a-i cînta lieduri, fermecătoare. Mîinile celor care-şi scoseseră mănuşile de fier nu aveau aspect războinic, ci, dimpotrivă, arătau îngrijite şi moleşite, înguste şi albe, ca mîinile fetelor tinere.

În extravaganta expediţie, unul singur era serios. Chiar exteriorul său, o armură de un negru intens, vîrstată de aur fin, arăta cum gîndea omul pe care-l acoperea. Era nobilul duce Leopold de Austria. Omul acesta nu scotea un cuvînt ; părea cu totul cufundat în gînduri pline de griji. Faţa sa arăta ca a unui om pe care o muscă obraznică îl sîcîia în jurul ochiului. Această muscă era probabil o presimţire rea, căci în jurul gurii sale juca necontenit un zîmbet trist-dispreţuitor, iar capul şi-l ţinea plecat. Întregul pămînt, oricît de senin arăta, lui i se părea că bubuie şi tună furios. Sau era poate numai bubuitul greoi al potcoavelor, fiindcă acum treceau peste un pod de lemn ? Oricum ceva ca o prevestire rea plutea înfiorător în jurul făpturii ducelui.

Oştirea poposi în vecinătatea orăşelului Sempach ; era cam către ora două după-amiază. Putea să fie şi trei ; cavalerilor puţin le păsa ce oră putea să fie ; din partea lor putea fi şi ora două-

zeci, căci şi aşa ar fi fost cît se poate de bine pentru ei. Lumea începuse a se plictisi şi găsea ridiculă orice urmă, cît de uşoară, de măsuri şi dispoziţii belicoase. Era un moment de năuceală; aşa cum săreau acum din şei pentru a lua poziţie, părea numai o manevră simulată. Rîsetul nu mai voia să răsune, se rîsese prea mult, se ivise oboseala şi căscatul. Chiar armăsarii păreau să înţeleagă că acum oamenilor nu le mai rămăsese altceva de făcut decît să caşte. Mulţimea de slujitori pedeştri se apucă de resturile de mîncare şi vin, dînd pe gît şi înfulecînd tot ce se mai găsea. Cît de caraghioasă li se părea tuturor această campanie! Acest orăşel prăpădit care se împotrivea încă: ce stupid era totul!

Iată că în mijlocul acestei îngrozitoare arşiţe şi plictiseli, răsună pe neaşteptate chemarea unui corn. Un avertisment curios, care a fost sesizat de cîteva urechi mai atente. Ce poate fi asta? I-auzi: iar! Iată că răsună într-adevăr din nou şi în general s-ar fi putut crede că de data aceasta a răsunat la o distanţă mai puţin îndepărtată. „Toate lucrurile bune sînt trei", sîsîi un glumeţ fanfaron, „sună deci încă o dată cornule!" Trecu un răstimp. Lumea devenise cam îngîndurată şi acum, deodată, ca şi cînd ceva anume ar fi căpătat aripi şi călărea încoace pe monştrii de foc, înflăcărat şi strident, ţîşni iar un strigăt prelungit: Sosim! Era într-adevăr ca şi cum o lume din adîncuri ar fi fost cuprinsă de dorinţa să răzbată prin pămîntul tare. Sunetul se asemăna cu un abis întunecos ce se căsca şi lăsa impresia că soarele îşi revărsa acum în jos lumina dintr-un cer întunecat, încă incandescent, încă orbitor, dar

ca dintr-o peşteră, nu ca dintr-un cer. Se mai rîdea încă; există într-adevăr momente în care omul crede că trebuie să zîmbească, în timp ce se simte cuprins de spaimă. Starea sufletească a unei oştiri, formată dintr-o mulţime de oameni, nu este la urma urmelor mult deosebită de starea sufletească a unui individ izolat. Întregul peisaj, cu arşiţa lui dogorîtoare, albicioasă, părea acum să trîmbiţeze într-una; şi apoi, mulţimea, pe care zgomotul o precedase, se aruncă afară, ca dintr-o deschizătură, spre acest spaţiu sonor. Acum peisajul nu mai avea contur. Cerul şi pămîntul văratic se contopiseră într-un tot compact; din anotimpul care dispărea, se forma acum un loc, un teren de luptă, un spaţiu războinic, un cîmp de bătălie. Totdeauna într-o luptă natura dispare, domnesc numai zarurile, ţesătura alcătuită din arme, dintr-o grămadă de norod şi din cealaltă grămadă de norod.

Grămada de norod care înainta grăbită, după toate aparenţele înverşunată, se apropia tot mai mult. Şi pîlcul cavalerilor era masiv; el păru să fi crescut dintr-o dată dinăuntru. Voinici de fier îşi întindeau lăncile înainte, încît pe podul lor de arme s-ar fi putut face o plimbare cu trăsura, atît de masiv se strînseseră cavalerii şi aşa de năuc împungea lance de lance înainte, inflexibil, de neclintit; îşi vor fi spus că e tocmai ceva potrivit pentru ca un astfel de piept omenesc, ce se îmbulzea şi da năvală, să se înţepenească în el. Aici un zid stupid de vîrfuri ascuţite, acolo oameni acoperiţi numai pe jumătate cu cămăşi. Aici artă militară de cea mai obtuză specie, acolo oameni cuprinşi de furie neputin-

cioasă. În aceste împrejurări, mereu, cîte unul, apoi altul, numai pentru a pune capăt scîrbavnicei sile, se năpustea cutezător într-unul din vîrfurile lăncilor, turbat, smintit, azvîrlit acolo de supărare și furie. Bineînțeles, fără ca măcar să fi atins cu arma albă pe mojicul îmbrăcat în fier, cu coif și panaș, cutezătorul e aruncat la pămînt cu pieptul sîngerînd jalnic și cu fața în bălegarul prăfuit, pe care armăsarii nobili îl lăsaseră în urma lor. Așa le-a mers tuturor acestor oameni aproape goi, în timp ce lăncile, înroșite de sînge, păreau să rîdă batjocoritor.

Nu! N-a fost așa! Cît despre „oameni" s-au văzut nevoiți să se recurgă la un truc. A fost nevoie ca artei să i se opună dibăcia sau o oarecare idee superioară; și această idee superioară apăru chiar îndată, în chip ciudat, sub înfățișarea unui om de statură înaltă, ca și cînd ar fi fost împins de o forță suprapămînteană, și el le vorbi compatrioților săi: „Aveți grijă de femeia și de copiii mei, vreau să vă străpung un drum"; și cu iuțeala fulgerului, ca nu cumva să-i slăbească dorința de a se jertfi, de a se schilodi, se aruncă în patru, cinci lănci, smulse chiar mai multe, atît de multe cîte putu el să apuce murind, le trase în jos spre pieptul său, ca și cînd n-ar fi putut să îmbrățișeze destule vîrfuri de fier și să le apese spre sine, pentru ca astfel să poată pieri din plin, și zăcea întins pe pămînt, devenind o punte pentru oamenii care pășeau peste trupul său, peste ideea superioară, care tocmai asta voia: să fie călcată. Nimic nu se va asemăna iar, vreodată, cu iureșul cu care oamenii

sprinteni ai munților și văilor, împinși și scoși din țîțîni de furie, se aruncau în zidul nătîng și smintit, îl sfîșiau și-l rupeau în bucăți, asemenea tigrilor care sfîșie o cireadă de vaci fără apărare. Cavalerii erau acuma aproape dezarmați, deoarece, țintuiți în strîmtoarea armurii, abia dacă se mai puteau mișca în vreo parte. Tot ce se afla pe cai a fost aruncat jos ca hîrtiile, încît pocnea cum pocnesc pungile umplute cu aer cînd sînt sparte între ambele mîini. Armele păstorilor se dovediră acum teribile și îmbrăcămintea lor ușoară numai bună, în timp ce armurile erau cu atît mai împovărătoare pentru cavaleri. Capetele fură zdrelite de lovituri, aparent numai zdrelite, căci se dovediră chiar sparte. Se bătură într-una, caii au fost răsturnați, furia și energia a crescut necontenit; ducele a fost omorît; ar fi fost o minune dacă n-ar fi fost omorît. Acei care loveau, mai scoteau și strigăte, ca și cînd așa se cădea, ca și cînd uciderea ar fi fost o distrugere mult prea mică, ceva numai pe jumătate.

Arșița, aburul, mirosul de sînge, bălegarul și praful, țipetele și răcnetele se contopeau într-un tumult sălbatic, infernal. Muribunzii abia dacă-și simțiră moartea, atît de rapid muriră. Ei se sufocau în diferite feluri în armurile lor făloase de fier, aceste îmblăcii nobile. Ce valoare mai avea acum o luare de poziție? Fiecare ar fi fost cu totul indiferent, dacă, în general, ar mai fi putut să se manifeste. Ca la o sută de nobili frumoși s-au înecat, nu s-au scufundat în lacul Sempach din apropiere; au pierit ca pisicile și cîinii, fiind aruncați în apă; făceau tumbe și se

rostogoleau în elegantele lor încălțări cu vîrful ascuțit și întors, încît era o adevărată rușine. Cea mai strălucită cuirasă de oțel nu mai putea asigura decît pieirea, și împlinirea acestei presimțiri era înspăimîntător de sigură. Ce preț mai avea acum faptul că acasă, undeva în Aargau sau în Suabia, stăpîneau castel, pămînt, oameni, o soție frumoasă, argați, slujnice, livezi de pomi, ogoare și păduri, zeciuieli și cele mai deosebite privilegii ? Tocmai toate acestea făceau ca moartea, în această băltoacă, între genunchiul întins pînă la încordare al unui păstor înnebunit de furie și o bucată de pămînt, să fie și mai amară și mai jalnică. Desigur, armăsarii de lux, în goană sălbatică, își zdrobeau proprii lor stăpîni ; mulți cavaleri, în timp ce voiau să descalece în pripă, au rămas agățați în scările șeilor, cu stupida lor încălțăminte la modă, astfel că sărutau cu ceafa sîngerîndă pajiștile, în timp ce ochii îngroziți, înainte de a se stinge, vedeau deasupra lor cerul arzînd ca o flacără înverșunată. Fără îndoială se prăbușeau și păstori, dar pentru unul cu pieptul și brațele goale, piereau totdeauna zece din cei acoperiți cu oțel și înzăuați. Bătălia de la Sempach ne învață de fapt ce mare prostie este să te înzăuezi. Dacă aceste marionete s-ar fi putut mișca, ei bine, atunci s-ar fi mișcat ; unii făceau în așa fel ca să se descotorosească, în sfîrșit, de lucrurile cu totul de nesuferit ce le purtau pe corp. „Lupt cu sclavii, o, ce rușine !" striga un tînăr de pe al cărui creștet se revărsau plete bălaie ; atins de o lovitură teribilă în obrazul frumușel, căzu la pămînt, unde, rănit de moarte, mușca din iarbă, cu gura pe jumătate zdrobită. Cîțiva păstori, care-și pierduseră armele ucigătoare, își atacau adversarii ca luptătorii în arenă, cu grumazul și capul sau, ferindu-se de lovituri, se aruncau de gîtul cavalerilor și rămîneau agățați pînă cînd îi sugrumau.

Între timp se făcuse seară ; în copaci și tufișuri, lumina, pe cale de a se stinge, lucea roșietică, în timp ce soarele dispărea între întunecatele lanțuri de munți lăturalnici, ca un bărbat mort, frumos și trist. Lupta înverșunată se sfîrșise. Pe fundalul lumii, Alpii palizi, albi ca zăpada, își plecau frumoasele lor frunți reci. Acum erau adunați morții, și pentru asta unii umblau tăcuți încoace și încolo, îi ridicau pe cei căzuți, ce zăceau pe pămînt, și îi transportau în groapa comună, pe care alții o săpaseră. Drapelele și armurile au fost așezate laolaltă, pînă cînd s-a format o grămadă impunătoare. Banii și obiectele de preț, totul, trebuia predat într-un anumit loc. Cei mai mulți dintre acești oameni puternici și simpli deveniseră liniștiți și buni ; se uitau la giuvaerurile capturate nu fără un melancolic dispreț, umblau încoace și încolo pe pajiști, îi priveau în față pe cei răpuși, ștergeau sîngele, acolo unde erau ispitiți să vadă cam în ce fel puteau să mai arate trăsăturile mînjite ale feței. Doi adolescenți au fost găsiți îmbrățișați, zăcînd pe pămînt, la marginea unui tufiș, cu fețele nespus de tinere și luminoase, cu buzele surîzătoare și în moarte. Unul avea pieptul străpuns, celălalt avea pîntecele spintecat. Țăranii au avut de lucru pînă tîrziu în noapte ; apoi au căutat cu tor-

țele. L-au găsit pe Arnold din Winkelried[1] și s-au îngrozit la vederea acestui leș. Cînd l-au îngropat, au cîntat cu voci triste unul dintre cîntecele lor simple ; în asta a constat tot ceremonialul. Preoții n-au fost de față. Ce rost ar fi avut preoții ? Să se roage și să mulțumească lui Dumnezeu pentru victoria cucerită : lucrul acesta se putea face foarte bine și fără nehotărîrea bisericească. Apoi s-au dus acasă. Și după cîteva zile, erau din nou împrăștiați prin văile lor înalte, lucrau, slujeau, gospodăreau, își vedeau de treburi și mai spuneau uneori cîte o vorbă despre lupta la care luaseră parte ; nu mult. Ei nu fuseseră sărbătoriți (da, poate, întrucîtva, la intrarea în Lucerna) : totuna, zilele trec peste asemenea fapte, căci chiar atunci, în anul 1386, zilele, cu feluritele lor griji, vor fi fost brutale și aspre. O faptă mare nu desființează succesiunea trudnică a zilelor. O zi de bătălie nu oprește nici pe departe viața în loc. Numai istoria face o mică pauză, pînă cînd și ea, împinsă de viața imperioasă, trebuie să se grăbească a merge înainte.

[1] Erou popular elvețian.

Nervos

Am și istovit puțin, sînt ciuruit de împunsături, turtit, zdrobit, străpuns. Piulițele m-au pisălogit. Am și început să mă descompun fărîmițîndu-mă, am și început să descresc, da, da ! Mă afund și sînt pe cale să mă sfrijesc. Sînt întrucîtva opărit și fript ; da, da ! Cu asta m-am ales. Asta vine de la viață. Ce-i drept nu sînt nicidecum bătrîn, octogenar nu sînt în nici un caz, dar nici nu mai am șaisprezece ani. Absolut sigur că sînt întrucîtva bătrîn și uzat. Cu asta m-am ales. Am început să descresc și mă descompun, mă coșcovesc întrucîtva. Asta vine de la viață. Sînt oarecum șubrezit ? Hm ! Este posibil ! Dar din pricina asta, nu sînt încă nici pe departe octogenar. Sînt foarte vînjos, de asta pot să vă asigur. Nu mai sînt tînăr, dar nu sînt încă nici bătrîn, cu siguranță nu ! Îmbătrînesc, mă ofilesc chiar puțin, dar asta nu face nimic ; nu sînt cu totul bătrîn, deși probabil sînt întrucîtva nervos și ramolit. Este în firea lucrurilor să te descompui în fărîmițe cu timpul, dar asta nu-i nimic ! De altfel nu sînt prea nervos, am numai unele manii. Sînt cîteodată puțin bizar și capricios, dar sper că din pricina asta nu sînt cu desăvîrșire pierdut. Nu vreau să cred că sînt pierdut, căci afirm încă o dată că sînt neobișnuit de zdravăn și vînjos. Rezist și țin piept. Sînt destul de curajos. Dar nervos sînt puțin, fără îndoială

asta sînt puţin, foarte probabil că sînt puţin nervos, poate că sînt puţin. Sper că sînt puţin nervos. Nu, nu sper ; aşa ceva nu se speră, dar mi-e teamă de asta, da mi-e teamă de asta. Fără îndoială că teama este mai potrivită aici decît speranţa. Dar sigur, mi-e teamă că sînt nervos, absolut sigur că nu. Manii am, dar teamă de manii nu am. Maniile mele nu-mi inspiră nici cea mai mică teamă. Ar putea să vină un oarecine şi să-mi spună : „Sînteţi nervos", şi eu i-aş răspunde cu sînge rece : „Multstimate domn, asta o ştiu prea bine ; ştiu că sînt puţin istovit şi nervos". Şi spunînd asta, aş zîmbi foarte distins şi indiferent, fapt care, probabil, l-ar supăra pe celălalt. Cine nu se supără, nu este încă pierdut. Dacă nu mă supăr din cauza nervilor mei, înseamnă, fără îndoială, că am încă nervi buni ; asta este limpede ca lumina zilei. Este vădit că am manii, că sînt puţin nervos, dar îmi este tot atît de vădit că îmi păstrez sîngele rece, fapt pentru care mă bucur enorm, şi că sînt bine dispus, cu toate că îmbătrînesc puţin, mă descompun şi mă ofilesc, ceea ce este în firea lucrurilor şi de aceea înţeleg foarte bine asta. Ar putea să vină unul şi să-mi spună : „Eşti nervos". „Da, sînt teribil de nervos", i-aş răspunde eu şi aş rîde în taină pentru această minciună gogonată. „Sîntem cu toţii puţin nervoşi", aş spune probabil şi aş rîde cu poftă pentru acest mare adevăr. Cine rîde încă nu este însă extrem de nervos, cine suportă încă un adevăr nu este extrem de nervos ; cine este în stare să rămînă încă senin cînd i se spune ceva neplăcut, acela nu este extrem de nervos. Sau dacă ar veni unul şi mi-ar

spune : „O ! Eşti tare nervos !" atunci eu i-aş răspunde foarte simplu, politicos şi cuminte : „O ! Sînt tare nervos ; ştiu asta". Şi treaba ar fi rezolvată. Trebuie să ai manii, să ai ciudăţenii şi curajul să trăieşti cu ciudăţeniile tale. Aşa se trăieşte plăcut. Nimeni nu trebuie să se teamă de puţină ciudăţenie. Teama este, în general, nechibzuită. „Sînteţi foarte nervos !"

„Da, vino numai şi spune-mi liniştit asta ! Îţi mulţumesc."

Aşa aş răspunde sau ceva asemănător, avînd hazul meu politicos şi fin. Omul trebuie să fie politicos, cald şi bun şi dacă cineva îi spune că e extrem de nervos, nu trebuie să fie absolut de loc convins de asta.

Ruina

Nu știu în ce măsură gîndesc cum se cuvine la acest orfan al cărui bun părinte a murit prematur. De cînd îi închisese pentru totdeauna ochii, totul i se părea straniu. Mama se dedica umanității, doar că o făcea într-o prea largă măsură, și astfel, ei bine! peste el ploua, pe stradă, tot ce putea să cadă în jos, și bietul băiat, cu expresia singurătății pe fața cu trăsături fine, își sprijinea capul în palma plină de griji. Mi se pare că spun adevărul dacă explic și remarc, că băiatul avea zilnic de mîncare numai o bucată de pîine. Ce soartă meschină la o vîrstă, cînd, după considerente științifice, viețuitoarele trebuie să mănînce zdravăn! Dar iată că zări ceva pe pămînt, ceva care lui i se păru că ar avea o asemănare evidentă cu un ac cu gămălie. Rămase multă vreme adîncit în contemplarea interesantului obiect; viața neobosită se mișca necontenit, civilizația șuierînd, vijelioasă, trecea pe lîngă copilul uimit care, după ce păru a fi reflectat temeinic, se înclină spre insignifiantul ac pentru a-l onora cu aprecierea sa. Nu mult după aceea, o casă de comerț îl primi în serviciu, ridicîndu-l din lumea vagabonzilor la condiția de ucenic. Ca atare, a fost corect și ascultător, a dat dovadă de o sîrguință tăcută. Energia și tenacitatea păreau înnăscute acestui băiat neobișnuit și totuși mediocru. El manifesta un uimitor

spirit de ordine. Rămînea orb la orice fel de exces. Cunoaștem un bărbat tînăr care a sacrificat cariera de comerciant în favoarea celei de poet. Cerul și societatea omenească l-au pedepsit aspru pentru asta. A devenit scriitor și a rămas, ca atare, dezrădăcinat și ratat. Cu totul altfel stau lucrurile cu băiatul nostru cel cuminte, despre care știm, deci putem face cunoscut, că, treptat, adică de-a lungul anilor care se sting încet, dacă putem spune astfel, a devenit director. Bineînțeles că a îmbătrînit și cînd i-a sosit ceasul, cum asta i se păru și lui inevitabil, și-a dat sufletul cu care omul cel mai destoinic s-a văzut vreodată înzestrat, și s-a îngrijit, ca să zic așa, să ajungă într-o lume mai bună. Moartea este nepoliticoasă; ea nu ține seamă de nici un fel de privilegiu. Coborîșurile și urcușurile sociale sînt egale pentru ea; aceasta a aflat-o și el, cel căruia îi dedicăm această povestire. Ce liniște era deunăzi într-o gară!

Muncitorii așteptau trenul care-i ducea spre casă. Soarele mi se părea a fi indiferența însăși. Aveam impresia că prin mijlocul mulțimii în așteptare se învîrtea ceva și ciocănea pe fiecare, ușor, cu degetul pe umăr. Un invalid cînta la flașnetă. Cineva se îndreptă spre el și-i dărui niște bani. Ce legătură are asta cu băiatul meu? Dacă nu găsiți că asocierea e ingenioasă mă decepționați. Cînd, cu cîteva săptămîni mai înainte, am intrat într-un cimitir, un bărbat, care mi s-a părut foarte prietenos, strîngea oase cu o greblă. „Sînt oase omenești?“ am întrebat eu. — „Da“, a rostit el. În seara aceleiași zile, am ascultat în sala de concerte un virtuos renumit.

Măiestria lui m-a entuziasmat. În treacăt fie spus, poeţii nu pot isca, nici pe departe, atîta zgomot ca pianiştii. Asta vine de acolo, că, din fericire, publicul nu înţelege limbajul sunetelor. Sub pămînt zac oasele strămoşilor noştri. Întregul pămînt este un cimitir, şi totuşi, cuprins de nechibzuinţă din cauza frumuseţilor, îţi înfigi floarea în butonieră, planezi peste acest pămînt tragic ; ai voie să faci asta ? Dar cine ar putea să-mi interzică ? În desfăşurarea lucrurilor, grijile nu schimbă nimic. Nu demult, am trecut pe neaşteptate pe lîngă mormîntul lui Mihail Bakunin [1] şi am luat o atitudine respectuoasă în faţa pietrei comemorative. Sînt comportări care au ceva involuntar. Abia dacă ştiam pentru ce, ca să zic aşa, am salutat atunci ; dar numai aşa, un nume ! Datorită numelui, numele e pricina. Dacă ne gîndim la Paris, auzim triluri înaintea noastră. Şi astfel avem şi numele. În cuvîntul Pompei este cuprinsă, pentru fiecare, o anumită reprezentare. Numele importante, indiferent în ce sens ne sună la ureche, sînt, în sine, un dar pentru noi. Ce am citit eu de Bakunin ? Întîmplător cîteva rînduri. Dar cu mult înainte de a citi ceva de el, auzisem de numele lui şi aşa cum mi s-a întîmplat mie cu acesta, li sa întîmplat şi li se întîmplă altora cu alţii. Acum am descoperit pe neaşteptate mormîntul său. Este surprinzător faptul că el mi-a smuls acest grad de respect. Ceva surprinzător este frumos chiar în sine ; pentru această frumuseţe trebuie să mulţumim. Morminţele vorbesc desigur în general o limbă animată, aş vrea să cred, bogată în povestiri. Fiecare piatră de mormînt îmi povesteşte viaţa celui care a fost odată viu. Îţi închipui că-i vezi pe aceşti morţi trăind ; îi vezi făcînd cumpărături, gătind, spălînd, scriind, mergînd la bancă, urcîndu-se în tren, îi vezi mîncînd, culcîndu-se, îi auzi ce-i spun soţiei.

[1] Mihail Aleksandrovici Bakunin (1814 — 1876), revoluţionar rus, unul dintre ideologii anarhismului.

„Şi nu-mi mai spui nimic ?" grăia o tînără femeie către mortul pe al cărui mormînt proaspăt aşeza flori. Am trecut repede pe lîngă ea, aveam impresia că o mai văzusem undeva. Mi se părea că aş avea pricini delicate să mă ascund de privirile ei. La asta mi-a slujit un frunzar pe care-l făcea un pom cu ramurile sale. Dacă pomul ar fi fost un concetăţean, mi-ar fi putut veni în minte să-i spun, cu un aer de superioritate : „Ai grijă să-mi aduci aminte de tine ! Sînt dispus să te ajut într-un fel."

În timp ce stam aşa, mi-a venit iarăşi în minte o poveste, şi, dacă-mi este permis s-o istorisesc, sună aşa :

După cît se pare, exista odată o femeie foarte frumoasă, împopoţonată, cu tot rafinamentul modei, tînără şi, fără îndoială, chiar şi distinsă. Pot să vă rog a nu scăpa din vedere că era tînără şi frumoasă ? Da ? Avea o *tournure* ! De fapt asta s-ar fi putut spune pe nemţeşte, dar cînd este vorba de eleganţă folosim cu plăcere expresii franţuzeşti. Desigur, este uşor de înţeles. Între altele, ea avea cel mai drăgălaş obrăjor. Domnul soţul său trebuia, în măsura în care i-o cereau împrejurările, s-o considere nemaipomenit de drăguţă, şi asta se şi întîmpla, adică el proceda astfel şi

noi îl aplaudăm. Avea o locuință ultramodernă, mobilată cu gust, de care dispunea doamna, dar de tînăra și frumoasa femeie dispunea camerista sa ; ce situație bizară ! Domnul avea o înfățișare foarte impunătoare ; el arăta ca un adevărat mare comerciant. Cînd îl vedeai, te gîndeai, fără să vrei, la pacheboturile care brăzdează oceanul, știți, așa, monden, umblat prin lume ; în sfîrșit să continuăm. În Asia, probabil, se va fi lăsat să fie plimbat cîteodată de un culi de acela, într-o trăsurică. Și aici asistam cum soția cădea la picioarele cameristei sale. Am închis puțin ochii, cînd din întîmplare am fost martor la această scenă. Firește camerista era întrucîtva ofilită, cum de altfel se și cădea pentru ea. „Ce interesantă ești !" spunea stăpîna zîmbind. „Nu se cuvine pentru dumneavoastră, stimată doamnă, să priviți atît fericită în sus la mine", socotea că trebuie să spună cea care era puțin ofilită din cauza slujbei. Cînd am auzit-o rostind aceste cuvinte, era cît pe ce să plesnesc de rîs, deși e poate cam brutal spus. „Trebuie să-ți cer iertare", șoptea Klara, căci așa se numea această femeie tînără, frumoasă și iubitoare de dreptate. „Ce motive aveți să-mi cereți iertare ?" Frumoasa spuse : „Pentru că mă slujești". La auzul acestor cuvinte, camerista rîse zgomotos ; stimata doamnă își plecă ochii. Apoi, ca și cînd așa trebuia să se întîmple, ușa s-a deschis și în cadrul ei a apărut domnul soț. „Ce se întîmplă aici ?" întrebă el cu tonul cel mai blînd. — „Ce te privește ?" Cine a întrebat asta ? Soția ? Desigur. Toată considerația față de o soțioară atît de curajoasă. Camerista privea de sus în jos, cînd la domn, cînd la

stăpîna ei. „Acest suflet ales", zise ea apoi ; nu putem spune exact cît de lungă a fost tăcerea în timpul căreia soțul a socotit necesar să arboreze cea mai politicoasă, dar și cea mai gravă mină din lume. „Ți-ai pierdut controlul", se adresă el apoi soției sale. „Doar n-ai să-mi interzici luxul." Expresia lux a făcut impresie asupra lui. „La cîte nu ne obligă cultura !" murmură el pentru sine. „Mă retrag", spuse apoi cu glas tare și duse la îndeplinire ceea ce anunțase. Nu mai știu acum ce s-a întîmplat, totuși tînăra doamnă era fericită și se făcea din minut în minut mai frumoasă. Era conștientă de asta. Despre cameristă presupunem că avea cel mai ales caracter. Acest caracter ales nu-i îngăduia să pizmuiască nici cea mai mică bucurie a stăpînei. „Ați dorit să aveți o emoție", zise ea amabil și mărinimos. „Cred că ai foarte mult tact", spuse la rîndul său tînăra și frumoasa doamnă, care se făcuse atît de frumoasă că nu se mai putea spune că este numai frumoasă. Devenise o adevărată bijuterie. Soțul trebuie să fi depus un mare efort, ca să-și învingă îngîndurarea. Cu cîtă înțelegere o privea ea pe cameristă. Ce putea să facă altceva față de bunătatea femeii ? O socotea drept o persoană cu judecată, era foarte cuminte din partea ei.

Dar acum permiteți-mi să vă povestesc cum s-a întîmplat că, timp de opt ani, am privit posomorît în mine însumi. Îmi rumegam adică amintirile. Dacă vrei să fii vesel, nu ți-e îngăduit să ai amintiri, chiar dacă ar fi plăcute. Pentru persoana mea totuși, nu lipsită de importanță, încăperea în care locuiam era prea mică, prea strîmtă.

Deoarece camera mea era numai, așa, o cămăruță, am făcut o gaură în perete, pentru a-mi lărgi într-o oarecare măsură orizontul. S-a întîmplat că în încăperea alăturată locuiau fete, și astfel destăinuiesc ceva nefavorabil prestigiului meu, dar am o reputație atît de bună, că nu-i poate dăuna prea mult un mic prejudiciu. Așa presupun cel puțin. Iată că mă agăț deci mereu de lucruri trecute. După ce s-au scurs patru ani, încăperea care mă domina a fost restaurată. Am găsit asta cu totul inutil. Chiar și înfrumusețarea camerelor mă indispune. Un lac împodobea împrejurimile. Timp de opt ani am apreciat zilnic frumusețea lacului. Sper că acest lucru mi se va socoti ca o performanță morală. Zilnic, pe unul și același drum, am urcat dealul, fără îndoială plăcut, drag, lin, cuminte. Monotonia acestui exercițiu s-a imprimat, chiar destul de sensibil, pe trăsăturile feței mele. Tocmai asta e : trăiam prea monoton. Monotonia te face ursuz. Cît de hotărît, cît de tenace am rămas ! Firile delicate s-ar simți pur și simplu rău în prezența mea. Unde locuiam, era un fel de hotel ; îmi dau seama astăzi că așa era. Cameristele trebuie să mă fi influențat. Cel puțin o jumătate de duzină se îndrăgostiseră de mine, dar eu mă socoteam prea inteligent pentru a avea legături cu ele. Socoteam ca incompatibil cu demnitatea mea să arăt cînd și cînd o umbră de veselie și totuși își puseseră toate în minte să facă din mine cel mai vesel om, tentativă care a eșuat total. Timp de opt ani am stat zilnic pe aceeași poziție și am refuzat, tot atîta vreme, să devin un concetățean agreabil. Refuzurile sînt doar cît se poate de

simple. A consimți ceva este mult mai complicat, mai dificil. „Sînt un tip ireproșabil", îmi spuneam într-una. Cuvintele acestea îmi ajungeau pentru a mă liniști. „Ah, fă-mă totuși nefericită ! Arăți așa, de parcă te-ai pricepe grozav la asta", îmi susura sau cînta dulce cîte o fată, pe instrumentul sufletului ei. Socoteam că este înțelept să rămîn neînduplecat. Ea îngenunchea înaintea mea, dar eu o ridicam, atrăgîndu-i atenția că am încă de scris. Am scris adică timp de opt ani pentru tot felul de purtătoare de cuvînt sau foi de frunte, numite ziare. Cînd sosea onorarul, mă coboram pînă acolo, încît să-mi permit un zîmbet pe sub mustață. Trebuie să anunț că mai am încă o ciudățenie : obișnuiesc să distrug imediat scrisorile particulare, de exemplu pe cele de dragoste. Păstrez numai scrisorile care au scopul să-mi atragă tacit atenția asupra unei probleme, ceea ce este absolut necesar. Un lucru trebuie scos în evidență : manifest zilnic cea mai strașnică poftă de mîncare. De cele mai multe ori, mănînc tot ce mi se servește. Că asta n-ar fi tocmai cuviincios, adică întrucîtva nedelicat, îmi vine probabil de multe ori în minte, dar nu pun prea mare preț pe o astfel de formalitate. Odată, nu vreau să spun că mi s-a șterpelit, dar, probabil, mi s-a luat intenționat un ceas brățară, pentru a mă trezi din somn, căci scurgerea liniștită, idilică a zilelor pesemne că mă adormise. Dorm minunat în fiecare noapte, scoțînd strigăte în timpul somnului, de parcă aș înnopta într-o stînă. Administratoarea hotelului mă adora, bineînțeles, fără nici o speranță. Avea o fața palidă ca de mar-

mură pe care se oglindea oarecare orgoliu, ca și cînd fața ar fi fost un lac și orgoliul un turn vechi cu creneluri elegante. Ochii ei erau asemenea cuiburilor de vulturi. Privirile erau vulturii. Era prea frumoasă pentru a fi atinsă de mîinile unui muncitor, căci așa ceva mă socoteam eu. Niciodată nu mi s-a părut că mă sacrific, dar altora li se pare. Toți mă considerau sentimental, sau se comportau ca atare, deoarece socoteau că așa se cuvine. Ne dovedim a fi însă de multe ori nebuni cu simțul nostru pentru buna-cuviință. Lumea și destinele se rostogolesc și răsună, veșnicia este schimbătoare, marea indiferență ne înconjoară neîncetat ; în serile frumoase, contemplăm ceea ce noi numim firmament, care însă nu se sinchisește de noi, prin urmare de ce nu ne înlesnim viața în așa fel încît să dăm dovadă de mai multă nepăsare ? Sîntem încă foarte, foarte mici. O mulțime de excursii îndepărtate îmi aduc mult dorita oboseală trupească. Dacă vrem să ne menținem vioi trebuie să ne „istovim". Probabil că era foarte nepotrivit din partea mea să-mi cîrpesc singur hainele, cînd se dovedea necesar. O învățătoare amabilă se îngrijea de cîrpitul ciorapilor. Poate că nici asta nu era prea nimerit. Cîtăva vreme am avut ca vecin de masă pe redactorul unui ziar. Cînd i-am povestit odată, că de la șaptesprezece ani nu m-am mai putut aștepta la nici un ajutor din partea părinților, i s-au umplut ochii de lacrimi, atitudine care m-a făcut să rîd de el. În acești opt ani n-am călcat niciodată în sala de așteptare a unui doctor sau pe treptele unei biserici. Recunosc bucuros că este bine și oarecum impune respect, dacă din

timp în timp, cuiva îi lipsește ceva, în așa fel încît să fie nevoie să ceară sfatul altuia. Nevoile fac o impresie omenească și un cetățean cumsecade nu uită să asculte din cînd în cînd o predică, nu pentru că i-ar fi necesară ci pentru a se arăta în cadrul unei anumite comuniuni, care este de cea mai mare importanță istorică. Pentru ce au suferit primii creștini, pe ale căror trăiri s-a întemeiat ideea de a se construi clădiri grandioase și în ele să se cînte întru lauda Domnului, care este deasupra noastră și în mijlocul banalităților noastre ? Socotesc ca o greșeală faptul că nu mă interesez de treburile obștești. Totdeauna am fost un fel de estet, care aproape că și-a smuls părul de pe cap pentru o întorsătură de frază și care se simțea cu totul nefericit dacă rîndurile sale nu erau suficient de curgătoare. Între timp, oricum la cină s-a servit des friptură. Odată, în friptura unui pensionar abonat la masă, s-a instalat foarte comod un gîndac impunător. Omul s-a dus cu farfuria la bufet pentru a raporta evenimentul. Administratoarea, totdeauna bravă, a ripostat reclamației : „Și la dumneavoastră acasă se va fi rătăcit, probabil, odată, un gîndac într-o friptură !"

În toiul compoziției, mi s-a anunțat rezilierea contractului de închiriere a atelierului ; dar pot fi oriunde harnic, adică plin de vioiciune.

Aici, ca un împletitor de coșuri, împletesc iarăși o nuvelă :

Am făcut cunoștință cu un funcționar, căruia, în cursul convorbirii, i-am spus cine sînt. „Așa, așa", a făcut el, „și eu v-am luat drept un funcționar administrativ. Sper că nu v-am jignit !"

— „De ce să mă jigniţi ?" am întrebat eu. El a început atunci să-mi povestească despre soţia sa următoarele : „Cînd o întreb dacă se simte bine, mă înţelegeţi, nu se simte bine". Mi-am permis să spun : „N-aş întreba-o asta niciodată, ci, mai curînd, după împrejurări, aş face-o să înţeleagă asta, cu toată îndrăzneala. În întrebare există ceva absolut nedelicat. O acţiune nu trebuie anunţată. Ceea ce trebuie întreprins, întreprindeţi ! Înştiinţarea prealabilă trezeşte împotrivire. Că înclinaţiile întîmpină din cînd în cînd aversiuni, trebuie acceptat ca un risc. Întrebările delicate sînt inoportune şi cine este importunat se crede important şi cine se crede important se comportă ca atare. Mai curînd aş căuta s-o înveselesc pe stimata dumneavoastră soţie, decît s-o înduioşez. Nu trebuie niciodată presupusă compătimirea, ci totdeauna dorinţa de amuzament. Dacă o distraţi pe soţia dumneavoastră, vă îmbrăţişează, căci atunci este o fiinţă fericită, şi fericiţii sînt afectuoşi, şi deci îngăduitori. Căci nu trebuie să se manifeste nicăieri constrîngere, nici în căsnicie. Cel mai bine este atunci cînd toate acestea se petrec de la sine. Cine nu caută, acela găseşte. Aşadar nu trebuie să arăţi niciodată ca unul care caută, mai curînd ca unul care soseşte dintr-o escapadă. Femeile se bucură dacă li se dau motive de a-şi manifesta susceptibilităţile, pentru că sînt silite să citească în ochii noştri fidelitatea pe care le-o datorăm. Dar un soţ este dator mai cu seamă să-şi învioreze soţia. — Dacă de pe buze vă ţîşneşte vreo idee nostimă, toate ideile au ceva strălucitor, o cuceriţi, fără doar şi poate, căci deveniţi interesant. A te dovedi interesant constituie cea mai mare datorie a dumneavoastră şi este, bineînţeles, valabil şi pentru femei, dar trebuie remarcat că pretenţiile nu sînt cavalereşti. Asta atîrnă în cumpănă." În felul acesta m-am înflăcărat pentru un om întîlnit întîmplător. Şi să mi se mai reproşeze că sînt egoist !

Pot coafa orice femeie, însă nu pot iubi orice femeie. Dar este suficient dacă aproape faţă de toate sînt politicos şi nepoliticos în acelaşi timp. Sînt politicos cu cea mai mare plăcere, dacă un timp oarecare am fost altfel. O purtare nesociabilă este ceva primitiv, adică o plăcere personală.

„Strîngeţi fînul", spunea un pastor oamenilor pe care-i vedea ocupîndu-se cu strînsul fînului. „Staţi înaintea casei dumneavoastră", se adresa el imediat după aceea unei ţărănci care stătea în faţa casei ei. Avea obiceiul să spună de fiecare dată semenilor săi exact ceea ce ei făceau. Dacă cineva era aşezat comod atunci pastorul, îndemnat de cea mai puternică prietenie pentru oameni, remarca : „Ia te uită ce grozav şezi dumneata aici. Hei, ce minunat !" Această faţă bisericească avea într-adevăr o inimă bună şi oamenii îşi puteau chiar permite să-l ironizeze puţin. El nu le lua în nume de rău, avea doar cea mai pricepută bucătăreasă. Era dispus să glumească tot anul, avînd în acelaşi timp o stare de spirit cuvioasă. Nu era oare soţia sa smerenia însăşi ? Nu se citea oare pe chipul fiicei sale toată plăcerea vieţii rustice, împreună cu harul credinţei ? Prin cătun treceau, behăind, capre şi oi, vacile aveau privirea blîndă ca pe vremurile patriarhului Avram, care credea că trebuie să-şi jertfească fiul, dar a

fost împiedicat în ultimul moment, fapt care l-a făcut să răsufle uşurat. Ce păcat că într-o zi i-a venit în minte că trebuie neapărat să-şi alunge femeia în ţinuturi pustii. Şi acum relatez despre o plimbare pe Havel, la care m-a invitat, înainte de război, soţia unui artist.

Excursia fusese organizată de un ofiţer. Cît de amabil se purta acest ofiţer! Şi apa rîului se comporta foarte cuminte. În ambarcaţiunea cu motor s-a vorbit despre culori şi alte lucruri. În timpul plimbării, mi-au reuşit două glume. N-am uitat asta nici pînă astăzi. Probabil că mă voi gîndi toată viaţa la succesul pe care l-am repurtat în acea frumoasă după-amiază. Ne-am îmbarcat la Postdam. Cîmpia avea un orizont vast, delicat. Se asemăna cu gravurile lui Rembrandt. Îmi amintesc o nuanţă de verde la care priveam. Păcat că nu pot reda exact particularitatea acestui verde. Era un verde dulce, conturat, netezit, pictat, zîmbit, arcuit, sărutat. Şi faptul că apa nu era decît albastră mi s-a părut ciudat, dar această particularitate mi-a plăcut, deoarece nu puteam spune că nu este frumoasă. Am vrut să povestim basme, dar s-a întîmplat că nu ne venea nici unul în minte. Din gura mea, ploua cu complimente la adresa doamnelor prezente, care stăteau cu totul scăldate în soare, adică nu, stăteau sub un baldachin de pînză de cort, dar umbra era limpede, plăcută şi liberală ca lumina însăşi. Călătoria noastră se asemăna cu o călătorie a Cleopatrei, Havelul cu Nilul, şi Marca Brandenburg cu ţara Egiptului. Moşii seniorale şi castele împodobeau ţărmul, care arăta

ca răbdarea însăşi. Pămîntul are doar atît de multă răbdare! Cît de spiritual ştie el să tacă la toate! Purtam o pălărie înaltă, de parcă veneam direct din Calabria. Flăcăilor de la ţară le-a plăcut atît de mult pălăria mea, încît s-au simţit obligaţi s-o ironizeze. „Nu vă supără asta?" mă întreba amfitrioana. „Absolut de loc! De ce nu şi-ar avea şi ei distracţia lor în această zi frumoasă?" am răspuns eu. Doamna părea să mă admire pentru dragostea ce o manifestam faţă de lume, şi eu, bineînţeles, mă bucuram de plăcerea ei. Seara, la Berlin, a avut loc un supeu, un fel de cină la ora opt, care a decurs admirabil. Ordonanţa a avut tactul de a se purta cu oarecare stîngăcie. Astfel de flăcăi sînt obligaţi să amuze lumea. O fire oarecum greoaie stă bine unui servitor. Îndemînarea poate să enerveze. La rugămintea gazdei, mi-am semnat numele într-un album. Este un obicei oarecum frecvent în toate casele bune şi a-ţi înscrie semnătura înseamnă un gest de politeţe. Erau prezenţi savanţi, artişti. Am cuprins de mijloc cu braţul pe o prietenă a gazdei. Fata s-a arătat surprinsă şi chiar avea oarecare motive. M-am socotit foarte inteligent pentru că am observat acest lucru. „Scrisul dumneavoastră este cea mai exactă referinţă asupra felului dumneavoastră de a fi", a exclamat cea care avusese bunătatea să mă invite la această reuniune. Am plecat acasă tîrziu. Printre altele fusese vorba despre Olanda. Dar acum mai sînt încă în cimitirul meu?

Probabil că în curînd voi scrie un articol despre doamnele de onoare.

Există oameni pe care-i întîlneşti noaptea; unii întreabă ce eşti şi alţii dacă le spui că eşti ziarist, răspund: „Aşa şi arăţi!"

Pe cînd rătăceam astfel pe aleea de platani, care străbătea cimitirul, mi-a ieşit în cale o femeie care cînta. Cînta un cîntec elveţian. Făcînd abstracţie de faptul că femeia cînta cu mult talent, m-a impresionat simplitatea cîntecului, care conţinea tot ce are mai fermecător ţara noastră, începuturile şi desfăşurarea istoriei noastre, apoi edificiile Italiei, la răsărit Austria, la apus marea Franţă, iar la nord, munţii verzi, care se înalţă din fierbintea mare glacială. Dacă un elveţian aude un cîntec elveţian îi creşte inima, şi această inimă ar vrea să rămînă în ţară şi în acelaşi timp să emigreze, căci o inimă vie este totdeauna, într-un oarecare fel, nemulţumită şi sobră, lacomă şi modestă. Lîngă cîntăreaţa, care acum se oprise locului şi continua cîntecul, şedea pe o bancă, o altă femeie, vreau să spun o casnică, o gospodină, şi cum m-a văzut ascultînd atent sunetele libertăţii, o umbră de deznădejde, ca şi de surprindere, de neînţelegere, trecea parcă pe faţa ei, care nu pălise şi totuşi părea să-şi fi pierdut culoarea. Femeia părea să fie supărată pe cîntăreaţă şi, de asemenea, pe mine pentru că eram atent la ea. Artista avea ceva plăcut care se dăruie, casnica avea ceva poruncitor şi acaparator. Una îmi dăruia pe cînd cealaltă îmi lua, şi dacă putea să mă acapareze, nu părea să însemn ceva pentru ea. Le priveam pe amîndouă şi totul era curios de viu şi liniştit. Un vîntuleţ uşor purta fluturii din floare în floare şi dezmierda vîrfurile brazilor. Atmosfera era în orice caz pur şi simplu

grandioasă. În apropiere ştiam o ruină, care arăta măreţia de odinioară a catolicismului, unde, din ghipsul alb, apăreau în toată splendoarea lor cele mai frumoase ornamente. Acolo, un poet declama cele mai noi poezii ale sale, unui cerc de femei care se interesau de el. Pesemne, o făcea foarte atrăgător. Aceste gesturi, această jenantă lipsă de jenă! Ruina data din secolul al XVII-lea. Ce epocă cu gust a fost aceasta! Aceste vederi largi! În timp ce încă oscilam între cele două femei şi flirtam cu amîndouă — mi-era îngăduit s-o fac, căci şi ele se comportau la fel cu mine — venea, cu paşi grăbiţi, o fată. Oricum, cîntecul continuă să răsune liniştit. Trebuie să adaug că mi-a plăcut, în mod deosebit, conturul gurii cîntăreţei. În această privinţă sînt un cunoscător şi nu ştiu de ce n-aş fi. Sînt orb şi văd totul, mut şi vorbesc, nu ascult nimic şi sînt cel mai talentat ascultător. „Ce promisiune mi-ai făcut şi n-ai ţinut-o?" se auzi de pe buzele fetei. I-am spus: „Ochii tăi albaştri strălucesc fermecător". Am spus asta uimit. Îmi place să mă arăt uluit în faţa fetelor. Apoi, la momentul oportun, îmi recapăt echilibrul normal. Bineînţeles că m-am înclinat înaintea celei sosite. Reproşul ei era atît de frumos! Îndată ce vrea ceva o fată, îndată ce mă îndeamnă la ceva, mă şi înflăcărez de admiraţie, căci este un fapt de o rară frumuseţe cînd fiinţele gingaşe apar puternice. Este de asemenea frumos şi cînd cei puternici devin delicaţi. „Ştii că în apropiere se înalţă ciudat în văzduh o construcţie superbă, pe jumătate ruinată, încît orice om instruit trebuie să fie fericit cînd o priveşte?" am între-

bat-o eu. Pe obrajii ei alergau minunate semitonuri melancolice şi în acelaşi timp imperioase. Culorile se asemănau cu cazacii, iar obrajii cu stepele şi ea a exclamat: „Ai spus asta numai pentru a ieşi din încurcătură“, iar eu gîndeam: „Patria noastră este pentru noi ceva necunoscut cunoscut, ceva inconştient conştient“, şi pentru că gîndeam asta mi-a venit să zîmbesc, fata a crezut că zîmbesc din pricina ei şi a devenit temătoare foarte, iar eu am spus: „Fii liniştită!“ şi ceea ce am rostit părea să-i fi plăcut. „Dacă eşti blînd, te cred“, izbuti fata să scoată din adîncul sensibil al inimii ei. Celelalte două ne priveau. Am ascuns de privirile lor ceva acaparator, egoist, adică mîinile. Fata a luat cunoştinţă de mişcarea mea, cu vădită aprobare. Vreau să spun că bărbia ei exprima ceva, ca o mulţumire foarte, foarte slabă, plină de rezervă. Pe lîngă noi trecea un copil care-şi ţinea mama de mînă.

Maimuţoiul

O poveştire care arată cum, într-o zi, unui maimuţoi i-a venit ideea să meargă la cafenea pentru a-şi irosi timpul, trebuia abordată cu gingăşie, totuşi cu oarecare duritate. Pe capul nu lipsit de inteligenţă purta un joben; s-ar fi putut să fie chiar o pălărie moale, iar în mîini avea cele mai elegante mănuşi ce au fost cîndva expuse într-un magazin de modă bărbătească. Costumul era ireproşabil. Din cîteva salturi extrem de abile, uşoare ca fulgul, în sine vrednice a fi văzute, dar puţin ridicule, a ajuns în salonul de ceai, care era străbătut de o muzică ademenitoare ca freamătul frunzelor. Maimuţoiul era nedumerit, neştiind dacă trebuie să se aşeze într-un colţ modest, sau, fără jenă, în mijlocul salonului. Pînă la urmă alese ultima alternativă, căci îşi dădu seama că maimuţele au voie să se expună vederii, dacă se comportă manierat. Descoperind cîteva chipuri drăguţe de fetiţe, înzestrate cu buze parcă pictate cu zeamă de cireşe şi obrăjorii modelaţi ca din smîntînă sau frişcă, maimuţoiul privea în jurul său melancolic şi totuşi bucuros, fără prejudecăţi şi în acelaşi timp timid. Ochi frumoşi se luau la întrecere cu melodii armonioase, iar eu mă topesc de mîndrie scriitoricească şi satisfacţie că vă pot destăinui cum maimuţoiul, cu un accent dialectal, întrebă pe chelneriţa care-l servea dacă îi este îngăduit

să se scarpine în cap. „La voia dumneavoastră", îi răspunse aceasta prietenoasă, iar cavalerul nostru, dacă își merită această titulatură, făcu uz de permisiune cu atîta ardoare, încît duduile prezente fie că rîdeau, fie că se uitau într-o parte, ca să nu vadă ce-și scotea din păr. De îndată ce la masa lui se așeză o doamnă, evident drăgălașă, el începu s-o distreze în modul cel mai spiritual; îi vorbi despre vreme, apoi despre literatură. „E un om ieșit din comun", își zicea dînsa, pe cînd maimuțoiul își arunca mănușile în sus și le prindea cu îndemînare. În timp ce fuma, își strîmba gura într-o grimasă încîntătoare. Țigara contrasta puternic cu culoarea aspră a feței sale.

Însoțită de o mătușă din provincie, își făcu intrarea în sală acum, ca o baladă sau ca o romanță, fata pe care o chema Preziosa, și din clipa aceea se termină cu liniștea maimuțoiului, care pînă acum nu aflase încă ce va să zică iubirea. Acum află. Brusc, a fost măturată din capul lui orice prostie. Cu pas hotărît, înaintă spre cea aleasă și o ceru de soție, de altfel mai făcu și alte lucruri din care se putea întrevedea ce copil genial era. Tînăra doamnă zise: „Condu-ne acasă! Nu prea cred că vei fi potrivit ca soț. Dacă te vei purta bine, vei primi zilnic cîte un bobîrnac. Văd că radiezi! Îți îngădui asta. Va trebui să-mi porți de grijă să nu mă plictisesc niciodată." Vorbind în felul acesta, Preziosa se sculă cu atîta demnitate, că maimuțoiul izbucni în rîs și pentru asta fu pălmuit.

Ajunși acasă, fata, după ce o concedie cu un gest pe mătușă, se așeză pe o canapea pompoasă,

cu picioare aurite, și-i ceru maimuțoiului, postat într-o atitudine pitorească în fața ei, să-i povestească ce meserie avea. La această solicitare, chintesența maimuțărelii spuse:

„Am scris cîndva, pe Zürichberg, poezii, pe care le prezint tipărite aici, celei adorate. Deși ochii dumitale caută să mă doboare la pămînt, ceea ce este imposibil, căci simpla dumitale înfățișare mă redresează din nou, mergeam totuși odinioară adesea în pădure la prietenii mei brazii, mă uitam în sus la vîrfurile lor, mă tolăneam pe mușchiul verde, pînă cînd oboseam de veselie și, de voie-bună, deveneam melancolic."

„Leneșule!" îl apostrofă Preziosa.

Prietenul casei, cum se credea de acum îndreptățit să se considere, continuă:

„Odată, am lăsat neachitată o notă la dentist, încredințat fiind că mă voi descurca totuși bine în viață și mă așterneam la picioarele femeilor de condiție mai bună cînd se arătau binevoitoare față de mine. După aceea, pot să-ți aduc la cunoștință, că toamna am cules mere, primăvara flori și că am locuit temporar acolo unde a copilărit un poet cu numele de Keller[1], despre care abia dacă vei fi auzit ceva, cu toate că ți-ar fi necesar."

„Nerușinare!" strigă stimata doamnă. „Aș avea chef să te fac nefericit, izgonindu-te din preajma mea, dar vreau să mă arăt milostivă cu tine. Dacă, însă o singură dată ai să mai fii mojic, să știi că n-ai să mai respiri în prezența mea și

[1] Gottfried Keller (1819—1890), unul dintre cei mai remarcabili prozatori elvețieni.

după aceea în zadar o să-mi duci dorul. Acum continuă.“

Maimuțoiul reluă dar firul întrerupt și glăsui: „Niciodată n-am dat prea mult femeilor, de aceea mă respectă. Chiar și la dumneata, domnișoară, observ considerație pentru cel mai tont dintre nătîngi, care din totdeauna a spus necuviințe în fața doamnelor, astfel ca să se supere pe el, spre a le putea apoi împăca. Am ajuns ca plenipotențiar la Constantinopole.“

„Nu fi escroc domnule lăudăros —“

„— și am zărit, într-o zi, în gara Anhalt [1], o doamnă de onoare, adică altul a observat-o, eu stam lîngă el în trăsură și respectivul mi-a adus la cunoștință constatarea sa, pe care v-o servesc aici, cu toate că numai la figurat, deoarece nu există masă, deși tînjesc după una încărcată, fiindcă mi s-a deschis pofta de mîncare, după ce am dat probă de capacitatea mea retorică.“

„Du-te la bucătărie și adu farfuriile. Între timp, vreau să-ți citesc versurile.“

Maimuțoiul făcu ceea ce i se poruncise, se duse spre bucătărie, dar nu putea s-o găsească. Intrase oare înăuntru, fără s-o zărească? Aici s-a strecurat un lapsus.

Reveni la Preziosa, care adormise din pricina poeziilor sale și era lungită ca o făptură din basmele orientale. Una din mîini îi atîrna ca un ciorchine. El voise să-i relateze cum intrase în bucătărie fără a o găsi, cum rămăsese multă, multă vreme fără glas, dar un îndemn imperios îl adusese înapoi, spre cea părăsită. Stătea în

[1] Gară berlineză.

fața celei adormite, îngenunche înaintea sanctuarului frumuseții și-i atinse mîna numai cu răsuflarea sa, căci, asemenea copilului Isus, i se părea prea frumoasă pentru a o atinge.

În timp ce el o venera încă, atitudine de care nici nu l-ai fi crezut capabil, ochii Preziosei se deschiseră. Voia să-l întrebe multe, dar zise numai: „Nu-mi pari de loc a fi un maimuțoi autentic. Spune-mi, ești monarhist?“

„De ce-aș fi?“

„Pentru că ești tot atît de răbdător și ai vorbit de doamnele de la curte.“

„Vreau să fiu numai amabil.“

„Se pare că și ești.“

În ziua următoare, ea dori să afle cum poți deveni fericit. Maimuțoiul îi dădu cel mai surprinzător răspuns. „Vino, vreau să-ți dictez o scrisoare“, spuse dînsa. În timp ce el scria, Preziosa privea peste umărul lui să vadă dacă transcrie întocmai cele dictate. Tii, cît de îndemînatic scria, ciulindu-și urechile cu cea mai ascuțită atenție la fiecare silabă a ei! Să-i lăsăm să scrie corespondența.

În colivie umbla țanțoș un papagal alb.

Preziosa se gîndea la ceva.

Vladimir

Noi îl numeam Vladimir, pentru că acesta este un nume rar şi el era, de fapt, un exemplar unic. Cei cărora le părea comic pîndeau o privire, o vorbă de-a lui, dar el făcea economie atît de una cît şi de alta. În îmbrăcăminte mai modestă se simţea mai la largul lui decît în haine alese şi, în fond era un suflet bun, care săvîrşea numai greşeala că-şi născocea şi-şi afişa metehne care-l dezavantajau. Mai cu seamă era rău cu el însuşi. Nu este asta de neiertat ?

Odată, locuia la o familie şi nu era chip să fie alungat. „Ar fi timpul să ne laşi singuri", i se dădu de înţeles ; Vladimir se făcu a nu pricepe, o văzu pe femeie surîzînd şi pe bărbat pălind. Era cavalerismul întruchipat. Faptul că putea face servicii îl determina totdeauna să aibă o idee înaltă despre bucuria existenţei. Nu putea suporta vederea doamnelor frumoase încărcate cu valijoare, pachete şi aşa mai departe, fără a se repezi, manifestîndu-şi dorinţa de a le veni în ajutor, după ce mai întîi trebuia totdeauna să-şi înfrîngă teama delicată de a nu fi supărător cu stăruinţa sa.

De unde provenea Vladimir ? Evident de la nimeni alţii decît de la părinţii săi. Ciudat era faptul că mărturisea a fi adesea bucuros în nefericire, pe cînd succesul îl făcea ursuz, şi că

susţinea despre hărnicie că era caracteristica dominantă a fiinţei sale. Niciodată nu s-a văzut un om atît de mulţumit şi nemulţumit în acelaşi timp. Nimeni nu putea să fie mai prompt şi totodată nehotărît.

O fată l-a rugat o dată să vină la o anumită oră într-un loc, dar l-a lăsat s-o aştepte. Lui i s-a părut surprinzător. O altă fată i-a spus : „Dumitale îţi face plăcere să fii dus de nas. Nu cumva ai o deosebită predilecţie pentru glumele care frizează nechibzuinţa ?"

„Vă înşelaţi", a fost singurul său răspuns.

Nu purta pică nici unui om, căci îşi spunea : „Şi eu m-am purtat adesea rău cu oamenii".

În cafeneaua pentru doamne îl amuza mimica şi felul de exprimare al consumatoarelor. De altfel, nu era un prea mare amator de distracţii, oricît le aprecia în mod excepţional. Se gîndea la toate, dar într-o clipă uita totul, calcula bine prin faptul că nu se lăsa în voia stărilor sale sufleteşti.

Femeile îl apreciau în mică măsură, dar nu fără a se interesa mereu de el. Îl socoteau timid, dar şi Vladimir le socotea la fel. Se distrau cu el şi se temeau de el.

Faţă de o doamnă, care îşi etala cu măiestrie bogăţia în faţa ochilor lui, Vladimir luă acea atitudine curtenitoare pe care o manifeşti faţă de oamenii pentru care nu simţi nimic. Descoperea fete inculte, însufleţite de dorinţa de a se instrui şi, pe de altă parte, dintre cele care culeseseră totul şi acum aproape că doreau să fie neştiutoare. Pentru nedreptatea suferită nu se

răzbuna niciodată, dar prin asta se răzbuna suficient. Celor care nu-l tratau aşa cum şi-ar fi dorit-o le trecea, cum s-ar spune, cu vederea, adică se obişnuise să nu gîndească la prea multe lucruri neplăcute. În felul acesta îşi apăra viaţa interioară de abrutizare, gîndurile, de asprime nesănătoasă.

Muzica îl înduioşa, aşa cum se întîmplă cu cei mai mulţi. Cînd observa că este preferatul unei fete, i se părea că vrea să-l prindă în mreje şi se îndepărta din calea ei. Întocmai ca un meridional, nu se încredea nici în el, nici în alţii ; era adeseori gelos, dar nu pentru multă vreme, deoarece stima de sine îl elibera repede de urmările invidiei, care, abia trezită, îi părea neîntemeiată şi fără valoare.

Cînd pierdea un prieten, îşi spunea : „El pierde la fel de mult ca şi mine". Pe o femeie o admira pînă cînd se făcea vinovată de o greşeală şi atunci îi era imposibil s-o mai dorească. Dacă era prea insistentă, o ironiza, şi asta îl încînta. Compătimind-o pe parteneră, nu mai era nevoit să procedeze la fel faţă de sine însuşi.

Rămăsese tînăr şi folosea acest avantaj pentru a cîştiga respectul şi a şi-l exercita faţă de acei care au cea mai mare nevoie să nu treci indiferent pe lîngă ei, adică faţă de cei slabi şi faţă de cei înaintaţi în vîrstă. Vorbesc prea frumos despre el ?

Uneori se comporta ca un om de viaţă şi frecventa aşa-zisele cîrciumi ordinare. Sînt oameni care-l acuză pentru asta, dar şi ei ar face-o cu

plăcere odată lată, însă convenienţele sociale nu le permit totdeauna acest lucru. Unii l-au imitat, dar originalul rămîne ceea ce este. A imita, este, de altfel, cu totul firesc.

Copiile pot şi ele să-ţi comunice ceva, dar numai din originalitate ţîşneşte ceea ce are valoare deosebită.

Doamna Wilke

Într-o zi, umblînd în căutarea unei camere potrivite, am intrat într-o casă așezată în afara marelui oraș, aproape de linia trenului aerian, o casă stranie, delicată, bătrînească și, după aparențe, oarecum neîngrijită, al cărei exterior mi-a plăcut imediat foarte mult, de dragul ciudățeniei sale.

În casa scării, pe care o urcam încet și care era luminoasă și largă, plutea ceva din parfumul unei eleganțe trecute.

Așa-zisa frumusețe de altădată este extrem de atrăgătoare pentru unii oameni. Ruinele au ceva emoționant. Înaintea vestigiilor nobiliare, interiorul nostru rațional, sensibil, trebuie să se plece involuntar. Resturile a ceea ce a fost odată elegant, distins și strălucitor ne inspiră milă, dar totodată și respect. Trecut, ruină, cît sînteți voi de fascinante !

Pe o ușă am citit numele doamnei Wilke.

Aici am sunat delicat și precaut. Cînd totuși a trebuit să înțeleg că sun în zadar, pentru că nimeni nu voia să vină, am ciocănit, și de data aceasta s-a apropiat cineva.

Ușa s-a deschis extrem de prudent și încet. În fața mea stătea o femeie uscățivă, slabă și înaltă, care, cu voce abia șoptită, m-a întrebat :

„Ce doriți ?"

Vocea suna ciudat de sec și de răgușit.

„Îmi permiteți să văd camera ?"

„Mă rog, cu multă plăcere. Poftiți !"

Doamna mă conduse printr-un culoar neobișnuit, întunecos, spre camera care m-a încîntat imediat cu aspectul ei plăcut. Într-o oarecare măsură, încăperea era distinsă și nobilă, poate cam îngustă, dar, în schimb, relativ, înaltă. Nu fără oarecare sfială, m-am interesat de preț, care era cu totul modest, de aceea n-am stat pe gînduri, ci am închiriat camera, fără multă vorbă.

M-am bucurat mult că am putut face aceasta, căci, probabil datorită unei dispoziții sufletești oarecum stranii, care mă supăra puternic de cîtva timp, simțeam o neobișnuită oboseală și tînjeam după liniște. Sătul de atîta căutat și dibuit, deprimat și mîhnit cum eram, mă bucuram, firește, de orice presupus punct de sprijin, și pacea unui locșor de odihnă nu-mi putea fi altfel decît binevenită.

„Ce sînteți dumneavoastră ?" m-a întrebat doamna.

„Scriitor", am răspuns eu.

Ea s-a îndepărtat în tăcere.

„Cred că aici ar putea să locuiască un conte", flecăream eu cu mine însumi, în timp ce-mi cercetam cu grijă noul cămin.

„Această cameră foarte drăguță", spuneam eu, în timp ce-mi continuam monologul, „prezintă indiscutabil un mare avantaj : este foarte izolată. E liniștită ca o peșteră. Într-adevăr aici mă pot simți ascuns. Dorința mea intimă s-a împlinit. Camera, după cum văd sau după cum mi se pare că văd, este, ca să zic așa, semiobscură. Luminozitatea întunecoasă și întunecimea lumi-

noasă plutesc peste tot aici. Găsesc foarte vrednic de laudă acest lucru. Să vedem ! Vă rog nu vă osteniţi nicidecum, domnul meu. Chestiunea nu este de loc urgentă. Puteţi zăbovi cît vreţi ! Ici, colo, tapetul nu atîrnă pe pereţi în bucăţi triste, melancolice ? Fără îndoială ! Dar tocmai asta mă încîntă pe mine, fiindcă-mi place foarte mult un anumit grad de decădere şi neglijenţă. Zdrenţele pot să rămînă în linişte atîrnate ; cu nici un preţ nu accept ca ele să fie îndepărtate, deoarece, în orice privinţă, sînt de acord cu existenţa lor. Cum foarte bucuros mi-ar plăcea să cred, aici a locuit odată un baron. Ofiţerii probabil că au băut aici şampanie. Perdeaua de la fereastră, care este înaltă şi îngustă, pare veche şi prăfuită, dar faldurile ei mărturisesc gust şi fac dovada unui simţ delicat. Afară, în grădină, aproape de fereastră, se află un mesteacăn. Aici, în timpul verii, îmi va pătrunde în cameră zîmbetul verde al frunzişului, iar pe ramurile fermecătoare şi plăpînde, pentru propria lor desfătare şi a mea, vor zăbovi păsări ciripitoare. Ce minunat este acest birou vechi, preţios, provenind din vremuri dispărute, pline de delicateţe. După cum presupun, voi scrie aici articole, schiţe, studii, mici povestiri sau chiar nuvele, pe care, însoţite de rugăminţi stăruitoare pentru o binevoitoare şi urgentă publicare, le voi trimite la tot felul de severe şi onorate redacţii de ziare şi reviste, de exemplu la «Pekinger Neueste Nachrichten» sau «Mercure de France», unde sigur îmi vor aduce succes.

Patul pare să fie în ordine. Vreau şi trebuie să renunţ la cercetările penibile în legătură cu această problemă. Observ aici un suport pentru

pălării, straniu, misterios, şi oglinda, acolo deasupra lavoarului, îmi va spune în fiecare zi cum arăt. Sper că imaginea pe care ea mi-o va arăta va fi mereu măgulitoare. Sofaua este veche, deci plăcută şi potrivită. Mobila nouă te poate uşor incomoda, pentru că noutatea ne asaltează stăruitor şi ne stă în drum. Pe perete, după cum văd, spre mulţumirea mea, atîrnă modest un peisaj olandez şi unul elveţian. Precis că am să privesc aceste două tablouri cu mare atenţie, de multe ori. În ceea ce priveşte aerul din această încăpere, mi-ar plăcea oarecum să consider demn de crezare sau mai curînd să presupun imediat, ca destul de sigur, că aici, vreme îndelungată, nu s-a mai pus problema unei aerisiri normale şi după cît se pare strict necesare. Absolut sigur că aici miroase a mucegai ; dar eu găsesc asta interesant. Să respiri aer stătut, îţi oferă o anumită plăcere ciudată. De altfel, pot doar să las fereastra deschisă zile şi săptămîni de-a rîndul ; atunci îmi vor adia în odaie dreptatea şi binele."

„Trebuie să vă sculaţi mai devreme. Nu pot suporta să vă văd zăcînd atîta", îmi spunea doamna Wilke. Altfel nu-mi spunea prea multe.

Va să zică, şedeam zile-ntregi tolănit în pat. Nu-i a bine cu mine. Năruirea îmi dădea tîrcoale ; mă aflam cufundat în melancolie, nu mă mai cunoşteam, nu mă mai găseam. Toate gîndurile mele, altădată senine, înotau în confuzie întunecată şi dezordine. Conştiinţa îmi stătea ca strivită înaintea ochilor înduraţi. Lumea ideilor şi lumea sentimentelor erau învălmăşite într-un haos desăvîrşit. În faţa inimii, totul era mort, gol şi fără speranţă. Nici un pic de suflet, nici o

bucurie, şi nu mai eram în stare să-mi amintesc decît foarte vag că au fost timpuri în care eram plin de avînt, blînd şi încrezător, credincios şi fericit. Ce păcat, ce păcat! Înainte şi alături de capul meu şi jur împrejur, nici o urmă de perspectivă.

Totuşi i-am promis doamnei Wilke să mă scol mai devreme şi, de fapt, am început să lucrez din nou cu hărnicie.

Adesea mergeam în pădurea de brazi şi pini din apropiere, ale cărei frumuseţi, ale cărei minunate singurătăţi iernatice păreau să mă ocrotească de disperarea incipientă, care-mi dădea tîrcoale. Voci nespus de atrăgătoare îmi strigau din copac: „N-ai voie să cazi pradă părerii sumbre că totul pe lume ar fi aspru, perfid şi rău. Vino numai adesea la noi; pădurea îţi vrea binele. Cu ajutorul ei trebuie să te faci sănătos şi să devii voios, ca să ajungi din nou la gînduri înalte, frumoase."

În societate, adică acolo unde se întruneşte lumea, care înseamnă lume, nu mergeam niciodată. Nu aveam nimic de căutat acolo, pentru că eram fără succes. Oameni, care n-au cîtuşi de puţin succes printre oameni, n-au ce căuta între oameni.

Sărmană doamnă Wilke, curînd după aceea ai murit!

Cel care a fost el însuşi sărac şi singuratic, acela înţelege apoi cu atît mai bine pe alţi săraci şi singuratici. Deoarece nu sîntem în stare să împiedicăm nefericirea, umilinţa, durerea, slăbiciunea şi moartea aproapelui nostru, ar trebui cel puţin să încercăm a-l înţelege.

Într-o zi, în timp ce-mi întindea mîna şi braţul său, doamna Wilke mi-a şoptit:

„Luaţi-mi vă rog, mîna. E rece ca gheaţa."

Am luat sărmana mînă, bătrînă şi slabă într-a mea. Era rece ca gheaţa.

Doamna Wilke abia se mai tîra ca o arătare în locuinţa sa. Nimeni n-o vizita. Zile de-a rîndul stătea singură în camera rece.

Să fii singur: spaimă de gheaţă implacabilă, gustul anticipat al mormîntului, prevestitorul morţii nemiloase. O, celui care a fost el însuşi singur, este cu neputinţă să-i fie străină oricare altă singurătate!

Aşa cum am început să-mi dau seama, doamna Wilke nu mai avea nimic de mîncare. Proprietăreasa, care a preluat apoi locuinţa şi m-a lăsat să locuiesc mai departe în camera mea, i-a adus ce-i drept sărmanei părăsite, la prînz şi seara, din milă, o ceaşcă de supă de carne, dar asta n-a durat multă vreme şi aşa, doamna Wilke s-a stins. Zăcea acolo, nu se mai mişca şi curînd a fost transportată la spitalul orăşenesc, unde, după trei zile, a murit.

Într-o după amiază, scurtă vreme după moartea ei, am intrat în odaia pustie, pe care blîndul soare în amurg o împodobea cu o mîngîiere roşietic-pală. Acolo, am văzut împrăştiate pe pat lucrurile pe care sărmana femeie le purtase pînă acum: fusta, pălăria, umbrela de soare, umbrela de ploaie şi, pe podea, ghetele mici, delicate. Strania privelişte mă făcea nespus de trist, şi, deoarece îmi dădea o ciudată dispoziţie, îmi păream mie însumi aproape mort şi întreaga viaţă plină de conţinut, pe care-o socotisem adesea atît

de vastă și frumoasă, era acum ucigător de limitată și săracă. Tot ce este efemer, pieritor, îmi era mai aproape ca oricînd. Am contemplat îndelung lucrurile, acum fără stăpînă și inutile, și camera aureolată de surîsul soarelui în amurg nu mă mai impresiona și nu mai înțelegeam nimic. După un răstimp de mută nemișcare, eram totuși împăcat și liniștit. Viața mă prindea de umeri și mi se uita în ochi cu o privire plină de vrajă. Lumea era însuflețită ca totdeauna și frumoasă ca în cele mai frumoase ore. M-am îndepărtat ușor și am ieșit pe stradă.

Filă de jurnal

Pot afirma cu o revoltă reținută, care joacă și rîde în mine și care, de altfel, îmi convine de minune, fiindcă reprezintă o culme morală, pot afirma deci că într-o țărișoară europeană se cheltuiesc anual optzeci de milioane pentru scopuri militare. Ce păcat de atîta bănet! Nu trebuie oare să deplîngă acest aspect oricare prieten al oamenilor? Pe de altă parte, folosirea unei atît de importante sume pare să fie o necesitate, dar poate se întîmplă, ici și colo, că oamenii doar își inventează necesitățile și că se lasă astfel păcăliți. Din partea mea sînt de părere că statele ar trebui să înceapă a manifesta mai multă încredere. Un stat este ca și o personalitate și trebuie să i se spună că oamenii, persoanele se degradează printr-o neîncredere continuă. Exact același lucru se poate spune și despre comunități, asociații, societăți. Astăzi toate țările Europei se înjosesc reciproc. Consider că acest aspect trebuie subliniat în opinia publică. Acum, în altă ordine de idei: mi se pare că în artă se apreciază prea mult cultivarea, iar în viață se acordă prea puțină importanță cultivării. De aici o nepotrivire. Viața a rămas prea primitivă, în timp ce arta a devenit, relativ, prea rămuroasă, prea plină de încrengături, prea delicată, prea fină. După mine, ne-ar merge tuturor mai bine dacă ar exista o artă mai robustă, în schimb viața ar fi plăcută și de-

licată. Am citit că într-un mare oraş au fost închise opt teatre mari şi că mulţi artişti colindă acolo şomeri, avînd nevoie de ajutoare. Astăzi se pot citi în ziare tot felul de lucruri jalnice. Ieri nu-mi ieşeau de loc din minte cele optzeci de milioane, sper însă că voi fi capabil să înăbuş imaginea lor.

La Chicago, negrii ţin întruniri, care au scopul de a ridica nivelul tuturor celor de culoare de pe faţa pămîntului. Şi asta este o ştire! La micul dejun degust cu plăcere vreun ziar oarecare, de exemplu „Journal de Genève" ; şi ce fac eu aici este tot un fel de jurnal. Asta îmi ridică moralul. Pe deasupra, trebuie să mărturisesc că pe ziua de ieri m-am delectat şi eu cu o bere de Boemia, într-un local modest din localitate. Un pahar costă patruzeci şi cinci centime. Prin asta îmi scot la iveală meschinăria spiritului, dar îmi face plăcere. Se-nţelege că îmi calculez de fiecare dată cît am cheltuit din numerar. Nu cumva zace sau se ascunde în mine un economist ? Cineva m-a luat peste picior, iar eu l-am luat la rîndul meu la fel peste picior, dar într-un mod atît de brutal, încît dînsul mi-a mărturisit că l-am jignit. De ce trebuie să se întîmple tot mereu aşa ceva ? N-am putea oare să ne întîmpinăm unii pe alţii cu măsura uşoară a respectului reciproc, măsură de care avem nevoie ? Apoi am stat acolo „ca o dansatoare cazacă, în strălucirea podoabelor ei aurite". Ceea ce spun îmi iese din gură fără voie. Oameni veseli mă înconjurau dansînd, eu îi aplaudam şi am continuat să zîmbesc încă şi pe drum şi acasă, gîndindu-mă la dansatorii care, cu mişcările lor acompaniate de ritmul muzicii, îşi arătau respectul şi supunerea. Ce gesturi caraghioase ! Unul se culca pe pămînt şi se scula apoi domol în sus. Era extraordinar de comic, iar mie îmi părea că toată Europa dansează, ba toată biata strălucită omenire, cei de sus şi cei de jos, cei culţi ca şi cei inculţi, cei conştienţi la fel cu cei inconştienţi, toţi laolaltă, legaţi frăţeşte cu aceleaşi legături puternice ale artei. Îmi imaginam că, puţin mai departe, căluţul meu scurmă şi tropăie cu picioarele lui cafenii.

Cîtă bucurie îmi făcea asemenea iluzie !

Deodată însă îmi străfulgerară din nou cele optzeci de milioane cheltuieli în scopuri defensive. Cît de mult trebuie să ne temem unii de alţii ! Avem oare într-adevăr un motiv atît de serios să ne temem ? Aşa se pare. Dar de aici se poate deduce cît de mult ne costă lăcomia, egoismul şi intoleranţa noastră. Peste tot e la fel, şi cum s-ar putea schimba oare cînd aceste vieţi, sufletele, nervii şi oamenii nu vor sau nu pot să se schimbe ? Sînt convins că războaiele încolţesc în sînul societăţii omeneşti, cu chipul mare, palid, buhăit şi lipsit de înţelegere. Războiul este un monstru, jumătate fată, jumătate bărbat, jumătate distrugător, jumătate distrus, şi el goneşte îngrozit printre noi, îngrozit de sine însuşi, ca un copil al suferinţei în vîrstă de o sută de mii de ani. Cît mă priveşte, nu cred în războaiele naţionale sau pentru diferendele de frontieră ; mai curînd cred că războaiele şi-au luat totdeauna drept pretext disputele pentru frontiere şi apartenenţă naţională, şi că nu sînt nimic altceva decît creaţii ale lipsei noastre de preve-

dere, provenind din nemulțumire, căci și în timp de pace ne combatem doar mereu ; tinerii nu mai vor să știe de bătrîni, cei sănătoși nu-i recunosc pe cei bolnavi, curajoșii pe cei șovăielnici, unora le este frică, disprețuiesc, admiră sau desconsideră pe alții și cît de neglijată este peste tot cultura, care, dacă lucrurile ar merge cum trebuie ar putea să aibă un cuvînt hotărîtor. Nu sîntem destul de atenți cu noi înșine și, deoarece se pare că nu putem să ajungem în situația aceasta, trebuie să cheltuim anual optzeci de milioane pentru apărarea împotriva unui eventual dușman.

Mi se pare că sînt cam îngîndurat ; dar m-am obișnuit să învăț a crede că îngîndurarea este ceva frumos, că-mi este necesară, că-mi folosește și-mi dă puteri.

Seară la Teatrul de comedie

Ședeam la galeria Teatrului de comedie din Z... cu paharul de bere pe jumătate băut lîngă mine și trabucul între dinți, lîngă studenți, muncitori și muieri grase. Aerul era înăbușitor. Îngerii de ghips de pe plafonul teatrului păreau să se topească și să transpire. Din cînd în cînd, mă aplecam peste balustradă, pentru a vedea ce se petrece jos. Acolo, strîns înghesuiți unul într-altul, ședeau la mese oameni tineri de bună condiție, corespondenți de bancă, studenți cu cicatrice nobile pe fețele înțepenite în gulere scrobite, domni bătrîni, distinși, care iubesc viața, și doamne care, judecînd după aparențe, făceau parte din familii bune. La balcon, în fotolii de catifea roșie, ședea toată lumea bună ; mi s-a părut că disting cîțiva literați, mai mult sau mai puțin venerabili, printre alții un redactor care de obicei avansa de altfel întotdeauna prin „plimbări beletristice". Îl cunoșteam oarecum. Semăna cu un bun și cumsecade măcelar de porci, dar dorea totuși să fie socotit printre cei mai fini oameni. Existau acolo splendide pălării de damă și mănuși distinse, lungi, strînse pe braț, pînă sus, peste coatele voluptoase, mlădioase. În mijlocul tavanului sălii atîrna un policandru care-și împrăștia lumina strălucitoare asupra oamenilor. Deodată cineva bubui cu lovituri aspre, scurte, în pianul care vuia ca o orgă pu-

ternic-răsunătoare. Pianistul avea creştetul acoperit cu bucle negre, lungi şi ondulate şi un profil frumos. Profilul nu costa nimic, trebuia numai să-l priveşti. Cîntecul minunat al pianului era îngerul grav, cu aripi mari şi nevăzut, care atingea uşor cu penajul său simţurile spectatorilor şi ascultătorilor. Apoi cortina se ridică şi comedia se desfăşură de parcă ar fi fost un scul de bumbac, întins pe ambele mîini, pe care-l depeni. S-a jucat cu mult talent. Directorul însuşi juca rolul principal. De fiecare dată, în timpul pauzelor, cădeam în reverii pline de nuanţe. Mi se părea că statuile de piatră, goale, cutezătoare, aşezate de ambele părţi ale scenei, ar fi căpătat viaţă pe soclurile lor. De fapt, toate acestea erau, pesemne, inutile. Pianul mă împroşca mereu cu tonuri, naiba să-l ia! Vedeam cum mîinile subţiri ale celui care bătea clapele şi cînta dansau în sus şi în jos pe claviatura albă; mi-aş fi dorit cu mare plăcere o pauză de o jumătate de oră. Dedesubtul meu, la balcon, o doamnă bătrînă îşi ştergea nasul cu batista sa grozav de îndantelată. Găseam totul frumos şi nespus de fermecător. Chelnerii întrebau cine doreşte bere. Această întrebare caraghioasă mi se părea tare ciudată. Ce fel de oameni erau aceştia care se apropiau astfel de spectatori şi puteau să întrebe dacă cineva doreşte să bea ceva? Unul dintre chelneri avea o faţă absolut ţepoasă şi mustăcioasă, se vedeau numai mustăţile mari şi pomădate, iar la mijloc o pereche de ochi mari care ardeau întunecat. Sclipeau ca nişte lumini din întunericul unei păduri. Celălalt era ras, cu faţa de o paloare bolnăvicioasă şi jalnic de slabă, încît fălcile îi ieşeau în relief ca stîncile unui ţărm accidentat. De la acesta am luat un pahar de bere, am plătit imediat şi mi-am înfipt în gură o altă ţigară de foi. Iată că pianul mi-a aruncat din nou un val puternic în faţă, în piept, în mînecile hainei, încît am simţit nevoia unui prosop pentru a mă putea şterge. Dar de asta au purtat de grijă imediat razele cu lumini gălbui ale candelabrului, n-aveam de ce să-mi fie teamă. Existau iarăşi momente, în pauză, cînd credeam că amîndoi ochii mi s-au transformat în bastoane lungi, subţiri cu care aş fi putut atinge mîna uneia dintre doamnele care stătea dedesubt, la balcon. Dar ea nu părea să observe, mă lăsa să acţionez, şi ceea ce făceam era totuşi tare neruşinat. Foarte aproape de mine şedea o slujnică de casă mare, o fetişcană gingaşă, micuţă, cu înfăţişare foarte plăcută; am întrebat-o cum o cheamă şi mi-a spus abia şoptit. Propriu-zis mi-a spus asta mai mult cu ochii şi cu obrajii arzînd ca focul, decît cu gura. O chema Anna. I-am comandat un pahar de bere şi-i suflam fum în faţă pentru a o face să rîdă. Ochii ei negri şi umezi străluceau întocmai ca două bile mici de argint negru. Dedesubt, la balcon, şedea baroneasa Anna von Wertenschlag [1], Anna şi ea, dar cu totul şi cu totul alta. De pe pălăria baronesei cădeau spre spate pene lungi, arcuite, ca nişte păsări muribunde. Ele fremătau de parcă ar fi perceput o vagă şi inefabilă durere

[1] În traducere aproximativă: Anna de neam mare sau preţioasa.

omenească. Doamna şedea într-o rochie de un negru intens, care în partea de jos era mult îndoită şi încreţită ; ocupa loc pentru trei sau patru, între doi tineri, dar, după înfăţişare, inofensivi cavaleri. Ea părea să fie scufundată în gînduri. Deodată s-a ridicat din nou cortina şi piesa de teatru hazlie, pe gustul cameristelor, a susurat mai departe. Pe scenă se vedea cum o burgheză îmbogăţită trebuia să sărute mîna, pe care o nobilă săracă i-o întindea distins, oferindu-i-o leneş, pentru că aşa cerea frumosul obicei din bătrîni. Dar după aceea, cînd doamna de rang dispărea, burgheza îşi bătea joc de ea, desigur, nu fără temei, şi scuipa pe covorul din camera de primire a contesei. Sus, la galerie, această comportare a stîrnit un hohot furtunos de rîs, ce exprima simpatia. Unul a strigat chiar bravo ; trebuie să fi fost un republican, duşman al nobilimii. Din regiunile de jos, se întorcea în sus cîte o figură mirată şi puţin supărată, pentru a vedea care este mojicul ale cărui aplauze răsunau cu atît de puţină cuviinţă şi atît de zgomotos. Dar cei care şedeau la parter, ar fi trebuit totuşi mai bine să-şi reţină puţin mînia, căci momentul următor a dovedit că şi printre ei existau mitocani. Directorul apăru în chip de soţ, şi iată că un student, straşnic de bine îmbrăcat, care aproape că lovea rampa cu nasul, azvîrli o glumă oarecare pe scenă. S-a rîs şi s-a presupus cu amabilitate că, din politeţe, artistul va fi silit să se asocieze rîsului general. Însă nici urmă de aşa ceva ; directorul, roşu de mînie şi cu vocea tremurînd de cea mai puternică indig-

nare, adresă publicului următorul discurs, însoţit de o mimică plină de dispreţ :

Doamnelor şi domnilor (ce vrea, ce i-a venit, ce se petrece aici, jos ? gîndeam noi oamenii de sus, de la galerie) ! Aţi auzit chiar adineauri cum am fost insultat. Dacă, pe de o parte, n-ar fi o bandă de băieţandri cu caş la gură (întreaga galerie îşi lungea gîtul), şi pe de o parte n-ar fi oameni ce impun respect, pe care-i văd înaintea mea unul lîngă altul, pe legea mea, n-aş vrea să spun că sînt un tigru, nu, aş vrea să sar ca un om în mijlocul bandei, pentru ca să arunc întregul rînd mizerabil, cu cîte o palmă, în infernul cel mai din adîncuri. Am văzut multe şi am îndurat multe în cariera mea de artist, dar ca acum, cînd am îmbătrînit şi am ajuns aproape la capătul ei, să mă scuipe un maimuţoi tînăr — să avem iertare...

Şi a continuat să joace. Niciodată, mai tîrziu, n-am mai văzut în viaţa mea o asemenea splendidă refulare spiritualizată a furiei personale. Întregul teatru s-a făcut o linişte de mormînt. Aş fi putut jura că am auzit bătînd inimile spectatorilor. Încetul cu încetul, am uitat cu toţii grosolanul incident. Dubiosul student părea să se fi ridicat şi s-o fi tulit fără zgomot, pretextînd desigur toate motivele imaginabile. Pieptul Annei fremătase de emoţie ; acum zîmbea. Piesa era atît de senină, atît de vieneză, un produs trainic, bun şi vechi. Apăreau pe tapet un număr de fete tinere, parcă împănate aici cu tubuşorul de împănat, şi toate voiau să aibă un bărbat şi, în sfîrşit, asta se putea presimţi, aveau să şi dobîndească unul. Conţopişti îndrăzneţi, cu pălării de vară,

înarmați cu bastoane de promenadă, aruncau măguleli în dreapta și în stînga și aveau maniere teribil de dulcege și cuvinte grozav de alese. Un husar, în pantaloni întinși strașnic pe picior și cizme minunate, făcea mare caz de persoana sa. Acțiunea se petrecea cînd într-o grădină, cînd într-o cameră sărăcăcioasă, cînd pe o șosea, cînd într-un birou foarte elegant. Pentru a-și manifesta atenția față de director, publicul îl copleșea cu aplauze ; asta era bineînțeles stupid și oarecum grosolan și totuși gestul trebuie să-l fi măgulit pe actor. Acești oameni știu, în definitiv, să facă deosebire și, în privința aceasta, au propriile lor idei. Apoi a urmat iar o pauză și din nou m-a izbit la moalele capului muzica, încît am deschis involuntar gura pentru a asculta. Anna, slujnica, povestea despre obiceiurile stăpînilor ei, scoțînd bineînțeles în relief aspectele ridicole ; eu ascultam cu atenție muzica și, între timp, așa și așa, taclalele. Căldura înăbușitoare se făcu iar simțită, declanșîndu-se apăsător pe frunte și la subsuori. Chelnerii, destul de posomorîți, strîngeau paharele de bere, iar jos, în jurul Annei von Wertenschlag, cea cu fusta largă, ticăloșii, care știau foarte bine unde se putea căpăta un bacșiș, șopteau prietenos, se gudurau și călcau în pas de dans. Întreaga galerie transpira, fumega și se evapora. Fustele și jupoanele muierilor grase se și lipiseră de strapontinele vopsite cu lac cafeniu ; spuneau asta cu glas tare și țipau pline de spaimă și satisfacție. Multe își ștergeau sudoarea de pe frunte. Anna von Wertenschlag își ridica mereu capul spre mulțimea împestrițată

cu chipuri. Ce ochi minunați! Apoi a urmat ultimul act și după aceea lumea a plecat acasă. În timp ce publicul ieșea, pianistul a cîntat încă o dată. Scările tremurau sub pașii ce coborau tropăind. Val după val se revărsa după mine, spunîndu-mi atît de frumos, de puternic și de melodios : „noapte bună“ și „la revedere, pe curînd“. Afară ploua. Baroneasa s-a urcat în trăsură și cupeul s-a îndepărtat uruind.

Istoria lui Helbling

Mă numesc Helbling și istorisesc aici, eu însumi, povestea mea, deoarece altfel, probabil, n-ar fi fost scrisă de nimeni. În zilele noastre, cînd omenirea a devenit rafinată, nu mai poate fi un lucru prea straniu, dacă unul ca mine se așază și începe să-și scrie propria poveste. Istoria mea este scurtă, căci sînt încă tînăr, și nu va fi scrisă pînă la sfîrșit, căci, pe cît se poate prevedea, mai am încă mult de trăit. Ceea ce este remarcabil la mine este că sînt un om obișnuit, aproape exagerat de obișnuit. Sînt unul dintre cei mulți, și tocmai asta găsesc atît de ciudat. Îi socotesc pe cei mulți ciudați și gîndesc cam așa: „Ce fac ei, cu ce se îndeletnicesc toți?" Pur și simplu dispar în masa acestor mulți. Dacă la amiază, cînd bate ora douăsprezece, de la bancă, unde lucrez, mă grăbesc spre casă, aleargă toți o dată cu mine; unul încearcă să-l depășească pe altul, unul vrea să facă pași mai lungi decît altul și totuși, văzîndu-i, îți spui: „Ajung doar toți acasă!" De fapt, ajung toți acasă, pentru că printre ei nu este nici un om neobișnuit, căruia i s-ar putea întîmpla să nu mai găsească drumul spre casă. Sînt de statură mijlocie și drept urmare, am prilejul să mă bucur pentru că nu sînt nici atît de mic încît să se remarce, nici mare să sar în ochi. În felul acesta, cum s-ar spune, sînt tocmai potrivit. Dacă mănînc la

amiază, îmi închipui că, de fapt aș putea mînca altundeva, tot așa de bine sau chiar mai bine, unde probabil se petrece mai voios la masă, și reflectez apoi unde ar putea să fie îmbinată o discuție mai însuflețită cu o mîncare mai bună. Îmi rememorez toate cartierele și casele pe care le cunosc, pînă cînd descopăr ceva care mi s-ar potrivi. În general mă ocup foarte mult de persoana mea; da, la drept vorbind, mă gîndesc numai la mine și chibzuiesc totdeauna să-mi meargă cît se poate închipui de bine. Fiindcă sînt de familie bună, tatăl meu este un comerciant cu vază în provincie, găsesc ușor obiecții față de lucrurile din preajma mea cu care trebuie să mă descurc, ca de exemplu: totul este prea puțin fin pentru mine. Am în permanență senzația că în mine există ceva prețios, gingaș, fragil, care trebuie cruțat, iar pe ceilalți nu-i socotesc nici pe departe atît de prețioși și sensibili. Cum se poate întîmpla una ca asta? E ca și cum aș fi fost cioplit prea puțin grosolan pentru viața aceasta. Există în orice caz ceva care mă împiedică să mă evidențiez, căci dacă, de exemplu, trebuie să execut o dispoziție, reflectez mai întîi o jumătate de oră, uneori chiar o oră întreagă. Reflectez și visez așa cu ochii deschiși: „Trebuie să mă apuc de treaba asta sau trebuie să mai zăbovesc?" și în acest timp simt că unii dintre colegii mei au și observat că sînt un tîndală, cînd, de fapt, nu pot fi totuși socotit decît ca un om prea sensibil. Vai, oamenii sînt judecați atît de greșit! O dispoziție mă înspăimîntă totdeauna, mă determină să pipăi cu palma capacul pupitrului, pînă cînd descopăr că sînt observat

cu ironie ; sau îmi lovesc uşor obrajii cu mîna, mă prind pe sub bărbie, îmi trec palma peste ochi, mă frec la nas, îmi dau părul la o parte de pe frunte, ca şi cînd ceea ce am de făcut s-ar afla acolo şi nu pe coala de hîrtie, care stă înaintea mea întinsă pe pupitru. Probabil mi-am greşit cariera şi totuşi cred, cu siguranţă, că aş fi păţit aşa cu orice profesie, aş fi făcut la fel şi aş fi decăzut. Din cauza presupusei mele trîndăvii nu mă prea bucur de respect. Îmi spun visătorul şi adormitul. O, în privinţa asta oamenii sînt foarte talentaţi, să-i agaţe unuia o poreclă nedreaptă ! Fără îndoială este adevărat : nu-mi place în mod deosebit munca, pentru că îmi închipui totdeauna că ea îmi preocupă şi-mi atrage prea puţin spiritul. Aici e iar o problemă. Nu ştiu dacă am spirit şi cu greu îmi pot permite să cred că aş avea, căci, de multe ori, am ajuns tocmai la convingerea că dau dovadă de prostie ori de cîte ori mi se dă o însărcinare care reclamă inteligenţă şi ingeniozitate. Asta, într-adevăr, mă nedumereşte şi mă face să reflectez dacă nu aparţin cumva oamenilor ciudaţi, care sînt inteligenţi numai în închipuirea lor şi încetează de a fi inteligenţi, de îndată ce trebuie să arate că sînt cu adevărat. Îmi vin în minte o mulţime de lucruri inteligente, frumoase, subtile ; dar de îndată ce vreau să le aplic mi se refuză şi mă părăsesc, şi mă simt ca un ucenic greu de cap. De aceea nu-mi place munca, pentru că pe de o parte ea este prea puţin spirituală, iar, pe de altă parte, imediat ce primeşte pecetea spiritualităţii, mă depăşeşte. Acolo unde nu trebuie să gîndesc, gîndesc mereu, iar acolo unde aş fi obli-

gat s-o fac, nu pot. Din cauza acestui conflict, părăsesc totdeauna biroul înainte de ora douăsprezece şi sosesc cu cîteva minute mai tîrziu decît alţii, ceea ce mi-a adus o reputaţie destul de proastă. Dar îmi este atît de indiferent ce spun despre mine ! Ştiu, de exemplu, foarte bine, că mă privesc ca pe un nătărău, dar simt că dacă au dreptul să presupună asta, nu pot să-i împiedic s-o facă. Luînd în consideraţie figura, comportarea, mersul, exprimarea, fiinţa mea, chiar şi arăt într-adevăr cam prostănac. Nu există nici un dubiu, de exemplu, că am în privire o expresie puţin idioată, care îi induce uşor în eroare pe oameni şi îi determină să aibă o părere proastă despre inteligenţa mea. În fiinţa mea sălăşluieşte multă nerozie şi pe lîngă asta şi multă vanitate ; vocea mea sună atît de straniu, ca şi cînd eu însumi, vorbitorul, n-aş şti că grăiesc. Ceva somnolent, încă nu pe de-a-ntregul trezit, îmi este inerent, iar că acest lucru se observă, am şi constatat. Părul mi-l netezesc totdeauna lins pe cap şi asta accentuează şi mai mult impresia de prostie arogantă şi neajutorată pe care o fac. Apoi stau aşa acolo, la birou, şi sînt în stare să holbez ochii o jumătate de oră prin sală sau pe fereastră, afară. Condeiul cu care ar trebui să scriu îl ţin în mîna inactivă. Stau sau mă mişc de pe un picior pe altul, deoarece nu-mi este permisă o mobilitate mai mare, privesc la colegii mei şi nu înţeleg de loc că, în ochii lor, care se uită pe furiş la mine, sînt un trîntor fără conştiinţă, zîmbesc dacă mă examinează cineva şi visez fără a reflecta. Dacă aş putea asta : să visez ! Nu, n-am nici o idee despre aşa ceva. Nici cea mai

mică. Îmi închipui mereu că dacă aş avea o grămadă de bani, n-aş mai lucra şi cînd gîndul a încetat de a mai fi gîndit, mă bucur ca un copil de faptul că am putut gîndi asta. Salariul pe care-l primesc mi se pare prea mic şi nici nu-mi trece prin cap că, faţă de aportul meu, nu merit nici măcar atît, cu toate că ştiu că nu produc nimic. Ciudat, nu am nici măcar cît de cît talentul de a mă ruşina. Dacă cineva, de exemplu un şef, mă bruftuieşte, asta mă revoltă în cel mai mare grad, căci bruftuiala mă jigneşte. Nu suport asta, cu toate că-mi spun că am meritat o dojană. Cred că protestez împotriva mustrării primite, pentru faptul că pot să lungesc puţin discuţia cu şeful meu, probabil o jumătate de oră, şi astfel s-a scurs iarăşi o jumătate de oră, timp în care cel puţin nu m-am plictisit. Dacă toţi colegii mei cred că mă plictisesc, au desigur dreptate, căci mă plictisesc îngrozitor. Nici cel mai mic imbold! Mă plictiseşte chiar faptul de a gîndi cum aş putea întrerupe cumva plictiseala; la asta se reduce, propriu-zis, ocupaţia mea. Realizez atît de puţin, că gîndesc singur despre mine: „Într-adevăr nu faci nimic!" Adesea, absolut întîmplător, simt nevoia să casc, aşa că deschid larg gura şi o înalţ spre tavanul camerei, şi apoi ridic încet mîna ca să-mi acopăr căscatul. După aceea găsesc că este potrivit să-mi răsucesc mustaţa cu vîrful degetelor şi să ciocănesc pe pupitru cu suprafaţa interioară a unuia dintre degete, absolut ca-n vis. Cîteodată mi se pare totul ca un vis de neînţeles. Atunci mă compătimesc şi aş vrea să vărs cîteva lacrimi pentru mine. Dar cînd reveria dispare, aş vrea să

mă arunc în lung şi-n lat pe duşumea, aş vrea să mă prăvălesc peste marginea pupitrului, care să-mi producă o durere adevărată, pentru a simţi plăcerea amuzantă a unei suferinţe. Sufletul nu-mi este cu totul nesimţitor în ce priveşte situaţia mea, căci uneori, dacă ascult bine urechea, aud inflexiunea învinuitoare a acuzaţiei, asemănătoare vocii mamei mele, încă în viaţă, care totdeauna m-a socotit bun, spre deosebire de tatăl meu, care are principii mult mai severe decît ea. Dar sufletul meu este pentru mine un lucru prea obscur şi lipsit de valoare, ca să pot aprecia ceea ce se face auzit din el. Nu pun nici un preţ pe sunetul lui. Socot că numai din plictiseală asculţi la murmurul sufletului. Cînd stau în birou, membrele mi se prefac încetul cu încetul în lemn, căruia ţi-ai dori să-i poţi da foc, ca să ardă tot: pupitrul şi omul devin una, cu timpul. Timpul, da, el îmi dă mereu de gîndit. Se scurge repede, totuşi, în toată această viteză a sa, pare să se încovoaie brusc, pare să se sfărîme şi apoi e aşa ca şi cînd n-ar mai fi de loc timp. Cîteodată îl auzi foşnind ca pe un stol de păsări ce se ridică în zbor, sau de exemplu în pădure: acolo aud totdeauna timpul foşnind şi asta îi face omului foarte bine, căci atunci nu mai are nevoie să gîndească. Dar de cele mai multe ori e altfel: tot atît de liniştit ca mormîntul! Poate exista o viaţă omenească care să nu simtă cum înaintează, grăbindu-se spre sfîrşit? Viaţa mea, pînă în acest moment, îmi pare să fi fost aproape fără conţinut şi certitudinea că ea va rămîne fără conţinut, îi conferă ceva nemărginit, ceva care-mi porunceşte să dorm şi să săvîrşesc numai ceea ce

este absolut trebuincios. Așa și fac : simulez numai că muncesc cu rîvnă, cînd simt în spatele meu respirația urît mirositoare a șefului meu, care se apropie pe furiș pentru a mă surprinde trîndăvind. Aerul pe care-l exală, îl trădează. Bietul om îmi procură totdeauna o mică variație ; din această cauză pot să-l suport chiar foarte bine. Dar, la drept vorbind, ce mă determină să-mi respect atît de puțin datoria și instrucțiunile ? Sînt un flăcăiandru mic, palid, timid, slab, elegant, mofturos, de o sensibilitate nepotrivită pentru viață, și dacă o dată s-ar întîmpla să-mi meargă prost, n-aș putea suporta asprimea vieții. Nu poate să-mi inspire teamă gîndul că mă vor concedia din serviciu dacă mă port tot așa ? După cum se pare, nu ! Și după cum, pe de altă parte, se pare : desigur ! Mă tem oarecum, și iarăși, oarecum, nu mă tem. Probabil sînt prea puțin inteligent pentru a simți teama ; da, chiar mi se pare că îndărătnicia copilărească, la care recurg pentru a-mi procura satisfacția în fața semenilor, este un semn de imbecilitate. Dar, dar : convine admirabil caracterului meu, care-mi ordonă totdeauna să mă comport întrucîtva neobișnuit, chiar dacă mă dezavantajează. Astfel, de exemplu, îmi aduc, lucru nepermis, mici cărțulii la birou, unde le tai paginile și le citesc, fără ca lectura să-mi facă propriu-zis plăcere. Dar arată mai curînd ca îndărătnicia fină a unui om instruit, decît ca dorința cuiva de a părea altfel decît e. Eu vreau tocmai totdeauna să fiu mai mult și rîvnesc ca un cîine de vînătoare să ies în evidență. Dacă citesc o carte și un coleg mi se adresează cu întrebarea, care, probabil, este cît

se poate de la locul ei : „Ce citești, domnule Helbling ?“ faptul mă supără, pentru că în acest caz se cuvine să arăți o mină supărată, care să-l alunge pe cel ce te întreabă prietenos. Îmi dau o deosebită importanță cînd citesc, mă uit în toate părțile după oameni, care să mă privească și să remarce cu cîtă înțelepciune își cultivă aici cineva mintea și spiritul, tai cu o splendidă încetineală pagină cu pagină, ba nici nu mai citesc, ci sînt mulțumit de a fi adoptat atitudinea unui om cufundat în lectură. Așa sînt eu : nechibzuit și urmărind calculat efectul. Sînt vanitos, însă de o ciudat de ieftină mulțumire în vanitatea mea. Hainele mele au un aspect grosolan, dar îmi schimb cu mult zel costumele, căci îmi face plăcere să arăt colegilor că am mai multe și că am oarecare gust în alegerea culorilor. Port cu plăcere culoarea verde, pentru că îmi aduce aminte de pădure, iar în zilele străvezii vîntoase, port culoarea galbenă, pentru că galbenul se potrivește la vînt și la dans. Se poate întîmpla să greșesc în această privință ; nici nu mă îndoiesc de faptul că greșesc, căci de cîte ori pe zi greșesc eu, mi s-a reproșat destul. Dar ce contează dacă ești un nerod sau un om de seamă, de vreme ce ploaia cade la fel de bine pe un măgar ca și pe o apariție respectabilă ? Și chiar soarele ! Sînt fericit, cînd a bătut ora douăsprezece și pot să alerg acasă prin soare, iar dacă plouă, îmi deschid deasupra umbrela durdulie, pîntecoasă, ca să nu mi se ude pălăria pe care o prețuiesc foarte mult. Cu pălăria mea umblu cu binișorul, și totdeauna cînd o pot atinge, în felul gingaș în care sînt obișnuit, îmi pare că tot mai sînt

un om pe deplin fericit. Cînd s-a terminat lucrul, îmi face deosebită plăcere să mi-o așez cu grijă pe creștet. Aceasta este pentru mine cea mai plăcută încheiere a zilei. Viața mea constă desigur numai din fleacuri, îmi repet într-una asta, și îmi și pare grozav de bizar. Pentru marile idealuri care privesc umanitatea, nu am găsit cu cale să mă entuziasmez, căci, în fond, eu sînt înclinat mai mult spre critică decît spre entuziasm, fapt pentru care mă felicit. Sînt în așa fel croit, că mă simt înjosit dacă întîlnesc un om desăvîrșit, cu părul lung, sandale în picioarele goale, șorț de piele în jurul șoldurilor și flori în păr. Zîmbesc jenat în asemenea cazuri. Să rîd tare, lucru pe care l-aș dori cel mai mult, nu se poate, și apoi, la drept vorbind, este mai mult motiv de supărare decît de rîs, să trăiești între oameni care nu apreciază de loc o pieptănătură atît de linsă cum port eu. Sînt fericit să mă supăr, de aceea mă supăr ori de cîte ori mi se oferă prilejul. Fac adesea remarci răutăcioase și totuși e neîndoielnic că am prea puțină nevoie să-mi manifest răutatea față de alții, deoarece știu doar destul de bine ce înseamnă să suferi din cauza maniei de a persifla a celorlalți. Dar asta este : nu fac absolut nici o observație, nu-mi însușesc nici o povață și mă comport mereu ca în ziua cînd am părăsit școala. O mentalitate de băiat de școală stăruie încă în mine și probabil mă va însoți permanent prin viață. Există pesemne astfel de oameni, care n-au nici urmă de capacitate de îndreptare și nici un talent să învețe din conduita altora. Nu, nu mă modelez de loc, căci găsesc că este sub demnitatea mea să mă supun

constrîngerii educației. Afară de asta sînt îndeajuns de cult pentru a purta, cu oarecare ținută, un baston în mînă și pentru a-mi putea lega o lavalieră în jurul gulerului cămășii și pentru a apuca lingura de mîncare cu mîna dreaptă și pentru a răspunde la o întrebare : „Mulțumesc ! Da, a fost foarte drăguț ieri seara !". Ce poate face cultura mai mult din mine ? Pot jura cu mîna pe inimă : cred că educația face parte din lucrurile cu totul și cu totul confuze. Eu aspir la bani și la anumite demnități comode, acesta este imboldul meu spre cultură ! Socot că sînt mult mai presus decît un muncitor de la terasament, chiar dacă, desigur în caz că ar vrea, el ar putea să mă arunce cu degetul arătător de la mîna stîngă într-o groapă, unde m-aș murdări. Vigoarea și frumusețea oamenilor săraci și îmbrăcămintea modestă nu fac nici o impresie asupra mea. Cînd văd un astfel de om, mă gîndesc totdeauna cît de bine o duce unul ca alde noi, cu poziția sa superioară în lume, față de un astfel de prostănac istovit de muncă, și nici o compătimire nu mi se furișează în inimă. Oare unde am eu o inimă ? Am uitat că am una. Desigur e trist, dar cum să socotesc eu că este util a mă întrista ? Motive de întristare sînt numai cînd cineva a aflat de o pierdere de bani, sau cînd cuiva nu-i stă bine pălăria nouă, sau cînd scad brusc acțiunile la bursă, și încă trebuie să te întrebi dacă este sau nu tristețe, și privită mai de aproape nu este, ci numai un regret venit din zbor, care trece ca vîntul. Este, nu, cum pot oare să mă exprim ? Este nemaipomenit de minunat să nu ai sentimente sau chiar să nu știi ce este

o simțire. Sentimente care privesc propria persoană are fiecare, și acestea sînt, în fond, reprobabile față de totalitatea pretinselor sentimente. Dar sentiment pentru un oarecare ? Desigur, uneori ai dorința să te întrebi asupra acestui lucru și simți parcă o vagă nostalgie, să devii un om bun, serviabil, dar cînd să ajungi la asta ? Cam la ora șapte dimineața, sau altfel cînd ? Chiar de vineri, și apoi toată sîmbăta care urmează reflectez la ceea ce aș putea întreprinde duminica, căci doar duminica trebuie să faci ceva. Singur o pornesc rar. De obicei mă atașez unei societăți de oameni tineri, așa cum se atașează oricine ; merge foarte simplu, te asociezi cu alții, deși știi că ești un tovarăș plicticos. Mă plimb, de exemplu, cu un vapor pe lac sau merg pe jos prin pădure sau călătoresc cu trenul în locuri frumoase, mai îndepărtate. Adesea însoțesc tinere fete la dans și am făcut experiența că fetele mă tolerează cu plăcere. Am o față albă, mîini frumoase, un frac care flutură elegant, mănuși, inele pe degete, un baston ferecat cu argint, ghete frumos văcsuite, și o dispoziție gingașă de duminică, și o voce tare ciudată, și ceva vag posomorît în jurul gurii, ceva despre care nu pot spune nici un cuvînt, dar care pare să mă recomande fetelor tinere. Cînd vorbesc, este ca și cînd ar vorbi un om cu greutate. Nu încape nici o îndoială că înfumurarea place. Cît privește dansul, dansez ca unul care abia a luat și s-a bucurat de lecții de dans : sprinten, delicat, meticulos, precis, dar prea repede și prea fără vlagă. În dansul meu există precizie și agilitate, dar, din păcate, nu există grație. Cum aș putea fi eu

capabil de grație ! Dar dansez cu plăcere, pasionat. Cînd dansez uit că sînt Helbling, căci nu mai sînt decît plutire fericită. Biroul, cu diversele lui chinuri, nu-mi aduce nici o amintire înaintea ochilor. În jurul meu sînt fețe înroșite, parfum și strălucire emanate de rochiile fetelor, ochi de fată mă privesc, eu zbor : îți poți închipui fericire mai mare ? Iată că am găsit : o dată în răstimpul săptămînii pot fi fericit. Una dintre fete, pe care o însoțesc mereu, este logodnica mea, dar mă tratează prost, mai prost decît mă tratează altele. După cum bine observ, nu-mi este cîtuși de puțin credincioasă, probabil abia mă iubește, dar eu, o iubesc eu, oare ? Am multe cusururi pe care le-am mărturisit sincer, dar aici toate defectele și deficiențele par a-mi fi iertate : o iubesc ! Este norocul meu că o iubesc și din cauza ei pot să deznădăjduiesc adesea. Vara, îmi dă să-i duc mănușile și umbrela de mătase roz ; iarna, am voie să merg în urma ei prin stratul gros de zăpadă, pentru a-i duce patinele. Nu înțeleg dragostea, dar o simt. Binele și răul nu au nici o putere împotriva dragostei, care nu cunoaște nimic altceva în plus decît dragostea. Cum să spun : cît sînt eu de ticălos și gol întotdeauna, înseamnă că totuși nu este totul pierdut, căci sînt cu adevărat capabil de dragoste credincioasă, deși aș avea destule ocazii să-i fiu necredincios. Mă plimb cu ea în lumina soarelui, sub cerul albastru, sau vîslesc într-o barcă pe lac și o privesc zîmbindu-i, în timp ce ea pare că se plictisește. Sînt desigur un individ foarte plictisitor. Maică-sa are o cîrciumă muncitorească mică și

sărăcăcioasă, rău famată, unde pot să-mi petrec îndelung duminica, şezînd, tăcînd şi privind-o pe iubita mea. Cîteodată îşi apleacă faţa către a mea, pentru a mă lăsa să-i depun o sărutare pe gură. Are o faţă dulce, dulce. Pe obraz are o zgîrietură veche, cicatrizată, care-i schimonoseşte puţin gura, dar îndulcind-o. Are ochi foarte mici, cu care te priveşte printre gene, de parcă ar vrea să spună: „Lasă că-ţi arăt eu ţie!" Cîteodată se aşază lîngă mine pe canapeaua de cîrciumă, roasă şi tare, şi îmi şopteşte la ureche că este totuşi frumos să fii logodit. Rareori ştiu ce să-i spun, căci mi-e frică întotdeauna că nu e potrivit; tac aşadar, cu toate că doresc grozav să-i vorbesc ceva. Odată şi-a întins spre buzele mele urechea mică, parfumată: m-a întrebat dacă n-am a-i spune ceva, care nu s-ar putea rosti decît în şoaptă? I-am răspuns tremurînd că nu ştiu nimic şi atunci ea mi-a dat o palmă şi pe lîngă asta a rîs, dar nu binevoitor, ci rece. Nu se înţelege cu maică-sa şi nici cu sora ei mai mică şi nu vrea să vadă că-i arăt prietenie micuţei. Maică-sa are un nas roşu de băutură şi e o femeie mică, plină de viaţă, căreia îi place să şadă la masă lîngă bărbaţi. Dar logodnica mea se aşază şi ea alături de bărbaţi. O dată mi-a spus încet: „Nu mai sînt fată", cu un ton cît se poate de firesc şi n-am avut nimic de obiectat. Ce-ar fi fost de spus, ce i-aş fi putut spune la asta? Faţă de alte fete mă manifest cu oarecare îndrăzneală, chiar prin jocuri de cuvinte, dar cu ea stau mut, o privesc şi-i urmăresc cu ochii fiecare gest. Zăbovesc de fiecare dată pînă cînd birtul trebuie

să fie închis sau chiar mai mult, pînă cînd ea mă trimite acasă. Dacă fiica nu este acolo, se aşază la masa mea mama şi încearcă s-o defăimeze în ochii mei pe cea absentă. Eu protestez numai aşa cu mîna şi, pe lîngă asta, zîmbesc. Mama îşi urăşte fiica şi este clar că amîndouă se urăsc, căci se stingheresc reciproc cu intenţiile lor. Amîndouă vor să aibă un bărbat şi se pizmuiesc una pe alta din cauza bărbatului. Cînd seara, mă aşez pe canapea, toţi oamenii care frecventează cîrciuma observă că eu sînt logodnicul şi fiecare vrea să-mi adreseze cuvinte binevoitoare, ceea ce mă lasă destul de rece. Fetiţa, care merge încă la şcoală, citeşte, lîngă mine în cărţile ei sau scrie litere mari şi lungi în caietul de dictando şi mi-l întinde pentru a-mi da posibilitatea să corectez ce a scris. Odinioară n-am acordat niciodată atenţie făpturilor atît de mici şi acum văd deodată cît de interesantă este orice făptură micuţă care se dezvoltă. De această atitudine este de vină dragostea mea faţă de cealaltă. Devii mai bun şi mai inteligent printr-o iubire loială. Iarna, logodnica mea îmi spune: „Tu, are să fie frumos la primăvară, cînd o să ne plimbăm împreună pe aleile grădinii", iar în primăvară spune: „E tare plictisitor cu tine". Vrea să se căsătorească într-un oraş mare, pentru că doreşte să mai aibă ceva de la viaţă. Teatre şi baluri mascate, costume frumoase, vin, discuţii nostime, oameni veseli, înfierbîntaţi; asta-i place ei şi numai la asta visează. La drept vorbind şi eu visez la toate astea, dar nu ştiu cum se pot realiza. I-am spus: „Probabil că la iarnă îmi

pierd slujba !“ Cînd a auzit, m-a privit lung şi m-a întrebat : „Din ce pricină ?“ Ce răspuns puteam să-i dau ? Doar nu pot să-i explic dintr-o suflare felul meu de a fi. M-ar dispreţui. Pînă acum a crezut totdeauna că sînt un bărbat cît de cît capabil, un bărbat desigur cam caraghios şi plictisitor, dar totuşi un bărbat care are o poziţie în societate. Dacă acum i-aş spune : „Te înşeli. Poziţia mea este foarte nesigură“, n-ar mai avea nici un motiv să dorească a continua să fim împreună, deoarece şi-ar vedea distruse toate speranţele pe care şi le-a pus în mine. Eu las lucrurile în voia lor ; sînt un maestru în privinţa aceasta, să las un lucru să se aranjeze de la sine, cum se obişnuieşte să se spună. Probabil, dacă aş fi profesor de dans sau restaurator sau regizor sau aş avea o profesie oarecare, care are legătură cu amuzamentul oamenilor, aş avea noroc, căci sînt un astfel de om, unul care tropăie, nehotărît, unul care-şi agită picioarele, superficial, uşuratic, care se pleacă mereu şi posedă o sensibilitate delicată, unul care ar avea noroc dacă ar fi birtaş, dansator, regizor sau eventual croitor. Cînd am ocazie să fac un compliment sînt fericit. Nu dă asta de gîndit ? Eu mă înclin chiar acolo unde nu se obişnuieşte sau acolo unde numai linguşitorii şi proştii fac plecăciuni, atît de mult îmi place asta. N-am nici spirit, nici bun-simţ, nici ureche, nici ochi, nici înţelegere, pentru o muncă serioasă, bărbătească. Este mai departe de mine ca orice altceva pe lume. Vreau să cîştig, dar să nu-mi ceară un efort mai mare decît ca un clipit din ochi, cel mult ca o leneşă

întindere a mîinii. Altfel teama faţă de muncă nu este ceva cu totul firesc la bărbaţi, dar mie îmi stă, mi se potriveşte, chiar dacă această haină care-mi vine atît de grozav e tristă, iar tăietura e deplorabilă : de ce n-aş spune : „Îmi stă“, cînd orice ochi omenesc vede doar că îmi stă ca turnată. Teama de muncă ! Dar nu vreau să mai spun nimic despre asta. De altfel am în permanenţă convingerea că numai clima, aerul umed de lac sînt vinovate de faptul că nu mă pot acomoda cu munca şi acum, îmboldit de această convingere, caut serviciu în sud sau în munţi. Aş putea conduce un hotel sau o fabrică sau aş putea administra casieria unei mici bănci. Un peisaj însorit, neîngrădit, ar fi în stare să dezvolte talente care pînă acum au dormitat în mine. De asemenea n-ar fi rău nici un magazin cu fructe din ţările meridionale. În orice caz sînt un om care crede totdeauna că, printr-o schimbare exterioară, ar putea ajunge la mari transformări lăuntrice. O altă climă ar aduce cu sine alte feluri de mîncare la prînz şi probabil că asta este ceea ce-mi lipseşte. Sînt într-adevăr bolnav ? Îmi lipseşte atît de mult, la drept vorbind îmi lipseşte totul. Sînt oare un om nenorocit ? Am oare predispoziţii neobişnuite ? Să fie oare un fel de maladie neîncetata îndeletnicire — aşa cum fac eu — cu asemenea probleme ? În orice caz nu este un lucru pe de-a-ntregul normal. Astăzi am sosit iarăşi cu zece minute mai tîrziu la bancă. Nu mai ajung niciodată să-mi încep serviciul la timp, cum fac ceilalţi. De fapt ar trebui să fiu cu desăvîrşire singur pe lume, numai eu, Helbling, şi în

afară de mine nici o altă ființă vie. Nici soare, nici cultură, eu, gol, pe o stîncă înaltă, nici furtună, nici măcar o undă, nici apă, nici vînt, nici străzi, nici bănci, nici bani, nici timp, nici un suflu. În orice caz, atunci nu m-aș mai teme. Nu m-aș mai teme și nici nu mai m-ar frămînta probleme și nici n-aș mai ajunge prea tîrziu. Aș putea să-mi închipui că zac în pat, veșnic în pat. Asta ar fi, probabil, cel mai frumos!

Două povestiri

Geniul

Într-o noapte geroasă, Wenzel, geniul, stătea pe stradă într-o hăinuță subțire, subțire și încă o dată subțire și cerea de pomană de la trecători. Domnii și doamnele gîndeau: „Dumnezeule! el e desigur un geniu și poate să-și permită așa ceva. Geniile nu fac atît de repede guturai ca muritorii de rînd." Wenzel a dormit noaptea în portalul palatului regal și iată că n-a înghețat. Geniile nu îngheață atît de ușor, chiar dacă ar fi și mai frig. Dimineața, așa cum era îmbrăcat, s-a anunțat la tînăra și frumoasa fiică a regelui. Arăta jalnic în haina aceea, dar șmecherii de slujitori se împingeau unul pe altul în lături și înainte și murmurau: Un geniu, copii, un geniu și-l anunțau pe Wenzel la suverană și-l lăsau să intre repede la ea. Wenzel nici nu s-a plecat în fața prințesei, căci vedeți, așa ceva nu este treaba unui geniu. Recunoscînd cum se cuvine măreția spiritului ei putem spune, dimpotrivă, că prințesa s-a înclinat adînc în fața geniului, adică în fața tînărului Wenzel, și i-a întins mîna ei albă ca zăpada pentru ca el s-o sărute, după care l-a întrebat ce voia. „De mîncare", a răspuns bădăranul, dar răspunsul a găsit ecou, căci imediat, la un semn al bunei, a fost adusă înăuntru o gustare delicioasă cu vin de Porto, totul pe farfurii de argint și în sticle de cristal, și totul, laolaltă, pe o tăviță de aur. Cînd a dat cu

ochii de ele geniul a zîmbit pe sub mustață, căci, vedeți, chiar și geniile pot zîmbi pe sub mustață. Regina era foarte prietenoasă ; a mîncat cu Wenzel — care nici măcar nu purta o cravată decentă, potrivită cu situația lui, s-a interesat de operele lui și a băut în sănătatea geniului. A făcut toate acestea cu o grație dulce și candidă, care-i era caracteristică. Pentru prima oară în viața sa, peste măsură de chinuită, geniul era pe deplin fericit, căci vedeți : și geniile au adesea măruntа însușire, de altfel foarte omenească, de a fi fericite. Între altele, cu ocazia toastului, Wenzel spuse că el ar fi hotărît să nimicească lumea, mîine sau poimîine. Fiica regelui, care fără îndoială s-a speriat straşnic din cauza aceasta, a fugit în grabă din cameră, țipînd înfricoșată și dulce ca o privighetoare, lăsînd geniul genialității sale, și a povestit totul tatălui ei, prințul regent al țării. Atunci acesta l-a rugat bineînțeles pe Wenzel să se îndepărteze cît mai repede și cît mai neîntîrziat, ceea ce a fost urmat întocmai. Acum geniul nostru se află din nou pe uliță, n-are nimic de mîncare, ceea ce de altfel toți oamenii îi iartă, deoarece el este un geniu tare morocănos ; și nu știe unde-i stă capul de griji. În această situație, i-a venit în ajutor o idee genială, spontană (toate ideile geniale sînt spontane). El a făcut să ningă atît de puternic și de îndelung; că în scurt timp lumea zăcea îngropată în zăpadă. El, geniul, stă sus, pe crusta de zăpadă, înghețată vîrtos, și are, și-l încearcă sentimentul de loc neplăcut că dedesubt se află îngropată o lume. Își spunea că ar fi o lume de

amintiri apăsătoare. Aceasta și-a spus-o destul de mult timp, pînă cînd a observat că iar este flămînd, atît de mîncare bună, obișnuită pe pămînt (de exemplu ca aceea de la Hotel Continental), cît și de tratament prost din partea oamenilor. Soarele din înaltul cerului nu-i nici el tocmai plăcut, și să stai așa singur în soare — uf — tremură tot. Pe scurt, geniul a făcut să dispară din nou zăpada cea multă. Între timp, lumea s-a transformat puțin : s-a născut o nouă generație de oameni, care a căpătat respect pentru tot felul de calități supraomenești. Aceasta-i place un timp lui Wenzel, pînă cînd din nou nu-i mai convine. El se tînguie, și suspinele care vin din adîncul inimii sale ajung să fie cunoscute de toată lumea. Oamenii vor să-l ajute, caută să-l convingă că el este așa-zisul geniu al umanității, sau îl înfățișează și-l personifică. Dar orice ar face nu ajută la nimic, tocmai pentru că un geniu nu poate fi ajutat în nici un fel.

Lume

Cînd bătrînul domn Zerrleder a venit seara cam tîrziu acasă, fiul său, domnul Schlingel, l-a luat la rost și i-a tras o mamă de bătaie. „Pe viitor", i-a spus fiul, „nu-ți mai dau cheia casei. Ai înțeles ?" — Nu știm dacă acest lucru a fost

înțeles atît de ușor. În dimineața următoare, mama a primit de la fiică o palmă răsunătoare (răsunătoare pînă hăt-departe, este cuvîntul potrivit), pentru că a stat prea mult în fața oglinzii. „Vanitatea", i-a spus fiica furioasă, „este o rușine la oameni atît de bătrîni cum ești tu", și a alungat-o pe sărmana femeie în bucătărie. Pe stradă și în lume se întîmplau următoarele isprăvi nemaipomenite : fetele ațineau bărbaților tineri calea la colțuri și-i plictiseau cu ofertele lor. Unii dintre acești adolescenți, urmăriți astfel, se roșeau din cauza acostărilor obraznice ale damelor care nu-i lăsau în pace. O astfel de damă a dat, ziua-n amiaza mare, un atac deschis asupra unui fiu de burghez absolut inocent și cu reputație bună, care a luat-o la fugă țipînd. Cît despre mine, desfrînat și puțin virtuos cum sînt, m-am lăsat agățat de o fată tînără. M-am împotrivit un răstimp, totuși numai cu fasoane studiate dinainte, prin care am întărîtat-o și mai mult pe înfocata fată. Am avut norocul să fiu părăsit de ea, ceea ce mi-a convenit de minune, deoarece pe mine mă obsedează femeile de condiție bună. În clasă, învățătorii n-au știut lecția pentru a șaptea sau a opta oară și de aceea au fost opriți la arest. Ei s-au pornit pe plîns, pentru că și-ar fi petrecut cu plăcere după-amiaza bînd bere, jucînd popice și cu alte grosolănii. Pe ulițe, trecătorii își lăsau fără jenă udul pe pereți. Cîinii, care treceau întîmplător, se îngrozeau, pe bună dreptate, de asta. O doamnă nobilă purta pe umerii ei delicați un lacheu încălțat cu cizme și împintenat ; o servitoare cu pielea roșie a fost plimbată în caleașcă deschisă de principele țării. Ea surîdea foarte manierat, cu trei dinți care se clătinau. Caleașca era trasă de studenți. În fiecare moment, ei erau atinși cu biciul agil. Cîțiva tîlhari îi fugăreau din urmă pe cîțiva aprozi arestați, pe care-i înhățaseră pe drum, în cîrciumi sau bordeluri. Spectacolul ademenise o droaie de cîini, care-i mușcau cu poftă pe deținuți de pulpe. Iată unde se ajunge dacă aprozii sînt mocăiți. Peste această lume, plină de farse și păcate, s-a prăvălit astăzi după-amiază cerul, ce-i drept fără trosnete, nu, mai curînd ca o năframă moale, umedă, și a învăluit totul. Îngeri, învesmîntați în alb, alergau desculți încoace și încolo prin oraș, peste poduri, și se oglindeau vanitos, dar drăgălaș în apa sclipitoare. Cîțiva diavoli negri și zbîrliți alergau cu țipete sălbatice, agitîndu-și în aer furcile, spre groaza oamenilor. Ei se purtau absolut fără jenă. Ce să mai spun ? Cerul și infernul se plimbă pe bulevarde, în magazine se tîrguiesc între ei fericiții și osîndiții. Totul este haos, larmă, chiote, fugă, alergare și duhoare. În sfîrșit, Dumnezeu s-a milostivit de această lume ticăloasă. Fără să stea mult pe gînduri, el a binevoit să vîre în sacul său pămîntul, pe care odinioară l-a făcut într-o după-amiază. Clipa (slavă Domnului că a fost numai o clipă) a fost, fără îndoială, îngrozitoare. Aerul a devenit dintr-o dată tot atît de tare sau mai tare ca piatra. El a prăbușit casele din oraș, de se loveau una de alta ca bețivanii. Dealurile își ridicau și-și coborau spinările lor late, copacii zburau prin spațiu ca niște păsări enorme și spațiul însuși s-a

topit, în cele din urmă, într-o masă galbenă, rece, de nedefinit, care n-avea nici început, nici sfîrşit, nici măsură, nici altceva, ci era numai Nimicul. Dar despre Nimic nici noi nu ne mai simţim în stare să vorbim ceva. Chiar bunul Dumnezeu s-a descompus definitiv, de supărare pentru propria sa furie devastatoare, astfel că Nimicului nu i-a mai rămas nici cel puţin caracterul care-l definea şi-l colora.

Ghioceii

Tocmai am scris o scrisoare prin care comunicam că aş fi terminat, cu chiu cu vai sau fără, un roman. Impunătorul manuscris stă pregătit gata de plecare, în sertarul meu. Titlul e gata formulat şi hîrtia de ambalat stă la dispoziţie, pentru a împacheta şi expedia opera. În afară de aceasta mi-am cumpărat o pălărie nouă, pe care însă, deocamdată, vreau s-o port numai duminicile.

Nu de mult, m-a vizitat un preot. Am găsit că e drăguţ şi foarte corect din partea lui că nu avea aerul să-şi exercite profesia. Preotul mi-a povestit de un învăţător cu talent poetic. Mi-am propus ca în zilele ce vor urma să merg pe jos prin ţinutul primăverii, la omul care-i învaţă pe şcolarii de la ţară şi pe lîngă aceasta compune poezii. Socotesc firesc şi natural că un învăţător se ocupă cu probleme mai înalte şi mai adînci. Datorită profesiei, el are de-a face cu ceva serios: cu sufletele. În legătură cu aceasta îmi vine în minte minunata „Viaţă a fericitei dăscăliţe Maria Wuz din Auenthal", un fel de idilă de Jean Paul[1], o carte sau cărţulie pe care am citit-o cu plăcere de nu ştiu cîte ori şi pe care, probabil, o voi citi tot mereu. Lucrul principal este că a început din nou să se

[1] Jean Paul (Johann Paul Friedrich Richter — 1763—1825), scriitor romantic german.

desprimăvăreze. Acum poate va reuşi din cînd în cînd un vers de primăvară, care să sune frumos. Ce minunat este că nu mai ai de loc nevoie să te gîndeşti la încălzire ! Paltoanele groase, de iarnă, îşi vor fi împlinit în curînd menirea. Fiecare va fi bucuros că poate să stea fără rost şi să hoinărească neîncotoşmănat. Slavă Domnului, există lucruri cu care toţi sînt de acord şi în privinţa cărora se înţeleg de minune unul cu altul. Am văzut ghiocei ; în grădini şi în căruţa unei ţărănci care mergea la tîrg. Am vrut să cumpăr un buchet, dar m-am gîndit că pentru un om robust ca mine nu se cade să se intereseze de existenţe atît de fragile. Sînt fermecători aceşti primi vestitori timizi a ceva care este iubit de toată lumea. Tuturor le este drag gîndul că în curînd va fi primăvară.

Este o reprezentaţie populară şi intrarea nu costă nici o centimă. Natura, cerul deasupra noastră nu fac o politică rea că ne dăruiesc frumosul fără deosebire, şi nu ceva vechi şi cu lipsuri, ci proaspăt şi delicios. Despre ce vorbesc plăpînzii ghiocei ? Ei vorbesc încă despre iarnă, dar şi despre primăvară ; vorbesc despre trecut, totuşi vorbesc, cutezător şi bucuros, şi despre nou. Vorbesc despre frig, dar şi despre ceva cald ; vorbesc despre zăpadă şi în acelaşi timp despre verdeaţă, despre germinaţie. Vorbesc despre unele şi despre altele ; spun : Există încă umbră şi, pe înălţimi, destul de multă zăpadă, dar în soare ea este aproape topită. Pot veni încă tot felul de asprimi, căci în aprilie nu trebuie să te încrezi pe deplin, dar ceea ce dorim cu toţii va birui totuşi. Căldura se va impune pretutindeni.

Ghioceii murmură tot felul de lucruri. Ei amintesc de Albă-ca-zăpada, care a fost primită prietenos de pitici, în munţi. Amintesc de trandafiri, tocmai pentru că sînt altfel. Orice existenţă aminteşte totdeauna de contrariul său.

Perseverează numai. Binele trebuie să vină. Binele este totdeauna mai aproape de noi decît credem. Cu răbdare şi tăcere se face agurida miere. Acest vechi şi minunat proverb mi-a venit în minte cînd am văzut de curînd ghioceii.

Scrisoarea unui bărbat către un bărbat

Îmi scrieți că sînteți neliniștit pentru că n-aveți serviciu și pentru că vă temeți că veți rămîne multă vreme fără salariu. Sînt ceva mai în vîrstă decît dumneavoastră și-mi pot permite să vă dau sfaturi din experiența mea. Totuși nu trebuie să vă temeți. Nu vă mai gîndiți. Dacă aveți de îndurat lipsuri, fiți mîndru că trebuie să le îndurați. Faceți în așa fel, încît să puteți trăi cu o supă, o bucată de pîine și un pahar de vin. Acest lucru este posibil. Nu fumați, căci fumatul vă răpește puțina vigoare trupească de care dispuneți. Aveți o libertate imensă înaintea dumneavoastră. În jurul dumneavoastră pămîntul răspîndește un miros plăcut, el vă aparține, vrea să vă aparțină. Bucurați-vă de el. Fricoșii nu știu să se bucure de nimic. Deci, în lături cu frica! Nu fiți grosolan și nu înjurați pe nici un om, nici chiar pe cel mai rău. Mai bine încercați să iubiți acolo unde, un altul mai puțin cuminte și mai puțin tare, ar urî. Fiți convins de ceea ce vă spun: Ura nimicește iremediabil sufletul omului. Iubiți-i deci pe toți la fel. Nu strică nimic să fiți risipitor cu dragostea. Sculați-vă dis-de-dimineață, deprindeți-vă să ședeți puțin, dormiți corect și repede. E posibil asta. Dacă suferiți de căldură, nu dați prea mare atenție acestui fapt și faceți așa ca și cînd n-ați observa. Dacă ajungeți la un izvor proaspăt de pădure, nu scăpați prilejul de a bea din el. Dacă vi se dăruiește ceva cu bună-cuviință, primiți, însă cu bună-cuviință. Controlați-vă în fiecare oră, socotiți-vă cu dumneavoastră, întrețineți-vă mai degrabă cu dumneavoastră și cu propriul dumneavoastră spirit, decît cu rațiunea oamenilor învățați. Feriți-vă de învățați, căci, cu puține excepții, sînt oameni fără inimă. Oferiți-vă adesea ocazia de a rîde, de a vă ocupa cu nimicuri. Știți care va fi urmarea? Veți deveni un om frumos, serios. Prezentați-vă frumos în toate, chiar dacă adesea vă vine greu. Îmbrăcați-vă elegant, vă cîștigați astfel stima și simpatia. Pentru aceasta nu este nevoie de bani, numai de strădanie. Cît privește fetele, țineți-le pe cele mai multe la distanță. Exersați-vă în a refuza. Obișnuiți-vă să aveți totdeauna o pasiune. Această trăsătură îl caracterizează pe bărbatul frumos. Cel mai pasionat este cel mai bun; învățați asta. Totul se învață. Vă voi scrie altă dată.

Simon era un bărbat de douăzeci de ani. Era sărac, dar nu făcea nimic să-și îmbunătățească situația.

Schwendimann

A fost odată un om ciudat. Hei, hei, ce fel de om ciudat ? Ce vîrstă avea și de unde venea ? Asta nu știu. Atunci poți să-mi spui probabil cum îl chema ? Îl chema Schwendimann. Va să zică așa, Schwendimann ! Bine, foarte bine, *très bien, très bien*. Continuă, deci, dacă vrei și spune-mi : Ce voia oare Schwendimann ? Ce voia ? Hm ! Asta n-o știa nici el singur prea bine. Nu voia mult, dar voia ceva drept. Ce căuta, ce investiga Schwendimann ? Nu căuta mult, dar căuta ceva drept. Era împrăștiat, pierdut în lumea largă. Așa, așa ? Pierdut ? Va să zică împrăștiat ? Dumnezeule mare, cum o s-o sfîrșească bietul om ? În neant, în univers sau în ce anume ? Neliniștitoare întrebare ! Toți oamenii îl priveau întrebător și el pe oameni. O, cît de sfios, cît de jalnic ! Trecea astfel istovit și greoi, cu pași nesiguri, șovăitori, iar școlarii alergau zburdalnic după el, îl necăjeau și-l întrebau : „ce cauți tu, Schwendimann ? Nu căuta mult, dar căuta dreptatea. Cu vremea, spera să găsească și dreptatea. „Va fi găsită“, murmura el în barba sa neagră și ciufulită. Așa, așa ? Ciufulită ? *Sessa*[1] ! *Voilà*. Admirabil. Într-adevăr foarte interesant ! Deodată s-a trezit în fața Sfatului. „Nu am nevoie nici de ajutor,

[1] *C'est ça* — Asta-i *(franc.)*. Incorect în original.

nici de sfat“, spunea el și deoarece, după cîte știu, nu avea nici cel mai mic lucru de căutat la Sfat, a pornit liniștit mai departe și a ajuns în fața azilului pentru săraci. „Sînt, ce-i drept, sărac, dar locul meu nu este în azil“, gîndi el și merse plin de zel mai departe, iar după un timp ajunse în fața remizei cu pompele de incendiu. „Nu arde nicăieri“, își zise el și plecă morocănos mai departe. Cîțiva pași mai încolo, era muntele de pietate. „În lumea asta mare a lui Dumnezeu, n-am nimic de amanetat“, și la o mică distanță mai departe era baia. „N-am nevoie să mă îmbăiez.“ Cînd, după cîtva timp, a ajuns în fața școlii a spus : „Timpul cînd mergeam la școală a trecut“, și a pornit încet mai departe, clătinîndu-și capul ciudat. „Cu vremea ajung eu în fața casei potrivite“, spuse el. N-a trecut mult și meșterul Schwendimann s-a aflat în fața unei clădiri mari și întunecate. Era pușcăria. „Nu merit să fiu pedepsit, merit altceva“, grăi el întunecat înaintea sa și mergînd mai departe, ajunse curînd în fața spitalului unde spuse : „Nu sînt bolnav, sînt altfel. N-am nevoie de asistență medicală, am nevoie de cu totul altceva“. Șovăind, a pornit mai departe. Era o zi însorită, soarele strălucea și străzile încîntătoare erau pline de oameni, iar vremea era atît de senină, atît de luminoasă, dar Schwendimann nu se sinchisea de vremea frumoasă. Iată că a ajuns în fața casei părintești, în fața casei dragi a copilăriei, a casei sale natale : „Aș dori, desigur, să fiu iar copil și să am părinți,

dar părinții sînt morți și copilăria nu mai revine niciodată". El porni mai departe șovăind, cu pași înceți și văzu sala de dans și apoi casa de comerț. În fața sălii de dans spuse: „Nu-mi place să dansez", și în fața casei de comerț: „Nu vînd și nu cumpăr nimic". Între timp, se însera treptat. Unde-și avea propriu-zis Schwendimann locul? Într-un atelier? Nu mai avea poftă de lucru. Sau într-un lupanar? „Dorința și plăcerea s-au dus pentru mine." Merse cîțiva pași și ajunse în fața judecătoriei și acolo spuse: „N-am nevoie de judecător, am nevoie de altceva". În fața abatorului gîndi: „Nu sînt parlagiu". În casa parohială, nu avea, după părerea sa, nimic de făcut, iar la teatru e puțin probabil că oameni ca Schwendimann au ceva de căutat; nici în sala de concerte nu calcă astfel de oameni. El merse tăcut și mașinal mai departe. Abia dacă putea ține ochii deschiși, atît era de obosit. I se părea că doarme, că ar mărșălui în somn. Cînd ajungi odată în fața casei potrivite, Schwendimann? — Răbdare, va veni și asta; ajunse înaintea unei case îndoliate. „Sînt, ce-i drept, trist, dar locul meu nu este într-o casă îndoliată", și porni mai departe, iar în fața unei ospătării spuse: „Nu sînt un client bun și nimeni nu mă vede cu plăcere", și-și căută mai departe de drum. În sfîrșit, după o pribegie obositoare, cînd se întunecase, ajunse în fața casei potrivite și, de îndată ce-o zări, zise: „În sfîrșit, am găsit ce căutam. Aici înăuntru este locul meu." Un schelet sta în fața ușii; el

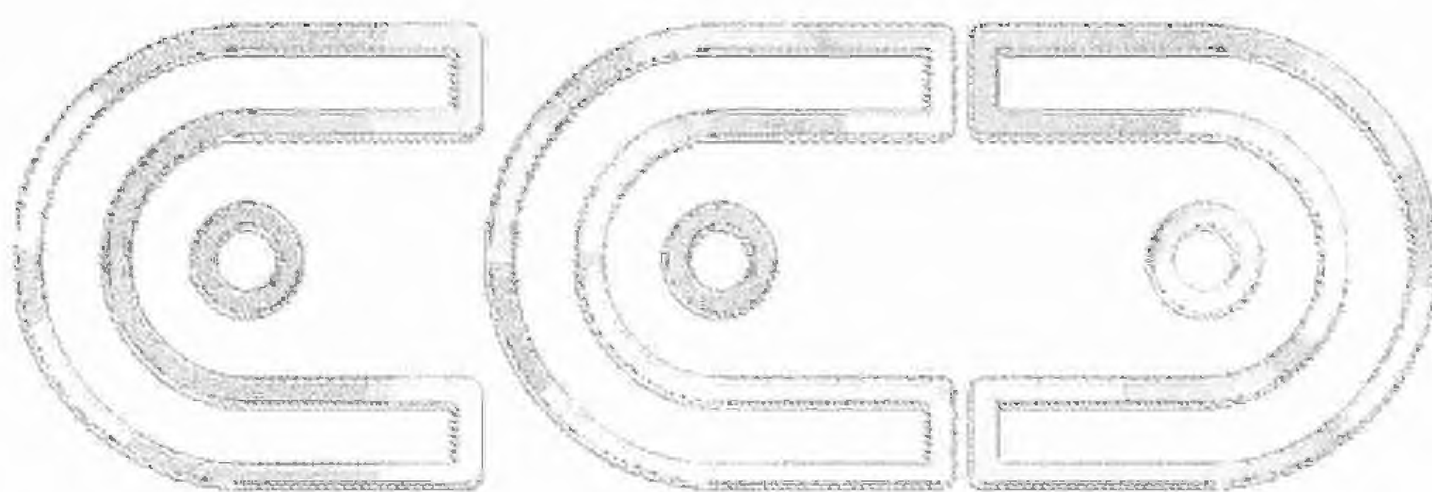
întrebă: „Îmi este oare îngăduit să intru aici ca să mă odihnesc?" Scheletul rînji cît mai prietenos și zise: „Bună seara, Schwendimann. Te cunosc bine. Hai, vino înăuntru. Ești binevenit!" El păși înăuntrul casei pe care, la sfîrșit, fiecare o găsește și unde este loc nu numai pentru el, ci pentru toți, și cum intră, căzu mort, căci ajunsese la morgă, și aici avu liniște.

Cuprinsul

ERATĂ:

Pag. XI, rîndul 11 de sus se va citi corect: (Wal)ser dezvoltă ideea că arta se naște din șansa de a trăi dure(rea)

Scanare și prelucrare digitală

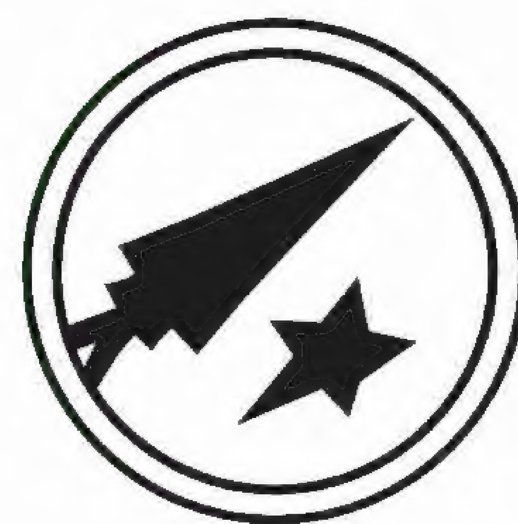
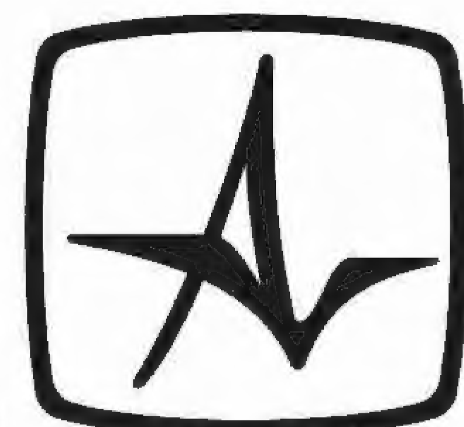
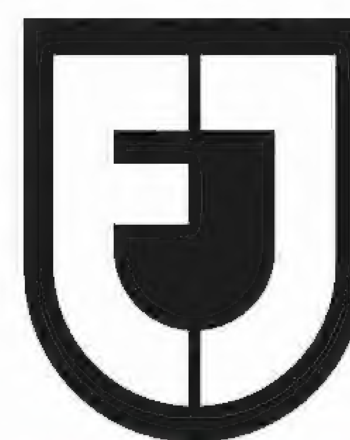

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

